

Μ. ΘΕΟΔ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ.
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΔΕΡΗ
ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μ. ΘΕΟΔ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΗΣ ΥΠ' ΑΡ. 54410/22-6-1950 ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΔΕΡΗ
ΑΘΗΝΑΙ - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 44

18651

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δίσις Διδ. Βιβλίων
Ἀριθ. Πρωτ. 53016

Ἀθήναι τῆ 22·6·50

Π ρ ὶ σ

τὴν κ. Γιαννοπούλου Μαρ.

Ὁδὸς Τσῶρτσιλ 44α (ἐκδ. Οἶκος Ι. Σιδέρη)

Ἐ ν τ α ῦ θ α

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 54410/1950 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη, ὡς χρησιμοποιηθῆ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Γεωγραφία τῆς Εὐρώπης βιβλίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν, ὅθεν, ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμόν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποιήσις
Κ.Γ.Δ.Σ.Ε.

Ἐντολῆ Ὑπουργοῦ
Ὁ Διευθυντῆς
Χ. Μούστρης

Κάθε γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφή τῆς συγγραφέως
ἰδιοχείρως ἢ με σφραγίδα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Α'. Γ Η

1. Σχήμα τής γῆς

Γνωρίζομε ὅτι ἡ Γῆ: α) εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ οὐράνια σώματα καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ πιὸ μικρὰ στὸ μέγεθος σὲ σύγκριση μ' ἐκεῖνα, β) δὲν στηρίζεται πουθενὰ παρὰ αἰωρεῖται στὸ χάος, γ) ἔχει σφαιρικό σχῆμα, εἶναι δηλ. μιὰ σφαῖρα ἐλαφρὰ ἐξωγκωμένη στὸν Ἰσημερινὸ καὶ «πεπλατυσμένη» στοὺς πόλους.

Ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαῖρα ἀποδεικνύεται:

1) Ἄμα κοθίσωμε στὴν ἄκρη μιᾶς ὁποιασδήποτε μεγάλης θάλασσας καὶ παρατηρήσωμε ἓνα πλοῖο, πὺ ἐρχεται ἀπὸ μακριά, θὰ ἴδοῦμε πρῶτα νὰ φανοῦν τὰ κατάρτια του κι ἀργότερα, ὅταν τὸ πλοῖο πλησιάσῃ πιὸ κοντά, θὰ φανῆ τὸ σκάφος του. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῆ, ἄμα παρατηρήσωμε ἓνα πλοῖο, πὺ ἀπομακρύνεται. Πρῶτα θὰ χαθῆ ἀπὸ τὰ μάτια μας τὸ σκάφος του καὶ ὕστερα τὰ κατάρτια του. Ἄν ἡ θάλασσα ἦταν ἐπίπεδη, ὅταν τὸ πλοῖο ἐρχόταν ἀπὸ μακριά, θὰ βλέπαμε πρῶτα τὸ σκάφος του, πὺ ἔχει μεγάλον ὄγκο καὶ ὕστερα τὰ κατάρτια του, πὺ εἶναι λεπτότερα. Ἄρα ἡ θάλασσα εἶναι κυρτή. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ θάλασσα εἶναι κυρτή, τέτοια εἶναι καὶ ἡ δλόκληρη ἡ γῆ, ἀφοῦ—ὅπως ξέρετε—ἡ θάλασσα ἀποτελεῖ τὰ ἐπὶ δέκατα δλόκληρης τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

2) Ὅταν στεκόμαστε σ' ἓνα ὁποιοδήποτε μέρος τῆς ξηρᾶς, ἔχομε γύρω μας ἓναν ὄριζοντα, κυκλικὸ πάντοτε. Ὅταν εἴμαστε χαμηλὰ ὁ ὄριζοντας αὐτὸς εἶναι μικρὸς, ὅσο ὁμως ἀνεβαίνομε ψηλότερα, τόσο ὁ ὄριζοντας μεγαλώνει. Ἄν ἡ γῆ ἦταν ἐπίπεδη, εἴτε ψηλότερα εἴτε χαμηλότερα στεκόμαστε, ἔπρεπε νὰ ἔχωμε πάντοτε τὸν ἴδιο ὄριζοντα.

3) Ἄμα ξεκινήσωμε ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς γῆς καὶ βαδίζωμε

πρὸς μιὰ διεύθυνση πάντα, ὄλο ἀνατολικά π.χ. ἢ ὄλο δυτικά καὶ δὲν ἀλλάξωμε καθόλου κατεύθυνση, ὕστερ' ἀπὸ ὠρισμένο χρόνο—μεγάλο ἀσφαλῶς—θὰ βρεθοῦμε στὸ ἴδιο μέρος, ἀπὸ τὸ ὅποιο ξεκινήσαμε. Κι αὐτὸ γίνεται, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ γῆ εἶναι σφαιρική.

4) Στὶς ἐκλείψεις τῆς σελήνης—γι' αὐτὲς θὰ εἶποῦμε πῶς κάτω—βλέπομε πάντοτε τὴ σκιά τῆς γῆς νὰ ἔχη κυκλικὸ σχῆμα. Ἄλλ' ὅπως ξέρομε, κυκλικὴ σκιά μόνον τὸ σῶμα, πὺ ἔχει σφαιρικὸ σχῆμα, ρίχνει.

2. Μέγεθος τῆς γῆς

Οἱ ἐπιστήμονες μὲ τοὺς διαφόρους ὑπολογισμοὺς τοὺς καθώρισαν ὅτι:

Ἡ γῆ ἔχει *ἀκτίνα* κατὰ μὲν τὸν Ἴσημερινὸ ἴση πρὸς 6.377 χλμ., κατὰ δὲ τοὺς Πόλους ἴση πρὸς 6.356 χλμ. (ὅπως βλέπετε, ἡ ἀκτίνα δὲν εἶναι ἴση, ἐπειδὴ ἡ γῆ δὲν εἶναι τελεία σφαῖρα...).

Τὸ *μῆκος τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς γῆς*, ἡ περίμετρος δηλ. εἶναι 40.000 χιλ. κι ἀκριβέστερα ἀκόμη 40.009.153 μέτρα, στὸ δὲ Ἴσημερινὸ εἶναι 40.076.600 μ.

Ἄρα: Ἡ *διάμετρος τῆς γῆς* στὸν Ἴσημερινὸ εἶναι ἴση πρὸς 12.756.498 μ., ἡ *ἐπιφάνειά* τῆς ἴση περίπου πρὸς 510.000.000 τ. χλμ.

Ἔργασίες: Ἐπαναλάβετε τί εἶναι ὀρίζοντας. Πάρτε ἓνα πορτοκάλι, ἀρχίσετε νὰ χαράζετε μιὰ γραμμὴ ἀπὸ ἓνα σημεῖο τοῦ ἀκολουθώντας πάντα μιὰ κατεύθυνση, βόρεια π.χ. Τί θὰ συμβῆ; Πάρτε τὴ σφαῖρα τοῦ σχολείου σας. Ξεκινήστε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ προχωρήστε ὄλο ἀνατολικά· τί θὰ συμβῆ;

Πάρτε διάφορα γεωμετρικὰ ἢ ἄλλα σῶματα καὶ φωτίστε τὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, γιὰ νὰ ρίξουν σκιά ἀπὸ τὴν ἄλλη· τί θὰ ἴδῃτε; Τὸ ἴδιο κάνετε καὶ μὲ μιὰ μπάλλα ἢ μὲ τὴ σφαῖρα τοῦ σχολείου σας.

3. Λιθόσφαιρα

Ἡ ἐξωτερικὴ στερεὴ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἀποτελεῖ τὴ *λιθόσφαιρα*, τὸ ἐσωτερικὸ μέρος, τὸ *διάπυρο* ἀποτελεῖ τὴν *πυρόσφαιρα*. Ἡ λιθόσφαιρα ἔχει μιὰ θερμοκρασία, πὺ κυμαίνεται ἀπὸ 0-50 κλπ. βαθμοὺς πάνω καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἀπὸ τὴ λιθόσφαιρα, ὅσο προχωροῦμε πρὸς τὴν πυρόσφαιρα—ἐσωτερικὸ

της γῆς—ἡ θερμοκρασία ἀνεβαίνει βαθμιαίως. Ὑστερὸν ἀπὸ 100 μέτρα καὶ κάτω, κάθε 35 μέτρα, πού προχωροῦμε, ἡ θερμοκρασία αὐξάνει κατὰ ἓνα βαθμό. Ἡ ψύξη τῆς γῆς ἐξακολουθεῖ ἀκόμη. Κι ἔτσι, ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια—ἑκατομμύρια ὀλόκληρα χρόνια—ἡ λιθόσφαιρα θ' αὐξάνη σὲ πάχος, ἐνῶ ἡ πυρόσφαιρα θὰ ἐλαττώνεται σὲ ὄγκο.

Σήμερα τὸ πάχος τῆς λιθοσφαίρας ὑπολογίζεται σὲ 150—200 χλμ.

Ἔργασίες: Θυμηθῆτε πῶς ἐσχηματίσθηκαν οἱ ἠπειροὶ καὶ οἱ ὠκεανοί, κι ἂν αὐτὰ μεταβάλλουν τὸ σφαιρικὸ σχῆμα τῆς γῆς. Κάμετε σύγκριση μὲ τὶς ἀνωμαλίες τοῦ πορτοκαλιοῦ καὶ βγάλετε ἀνάλογα συμπεράσματα.

4. Πετρώματα

Α'. Τί εἶναι πετρώματα

Τὸ ἔδαφος στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἀποτελεῖται ἢ ἀπὸ λεπτὸ χῶμα ἀνακατεμένο σὲ πολλὰ μέρη μὲ ἄμμο καὶ μικρὰ χαλίκια ἢ ἀπὸ βράχους γυμνοῦς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν συνέχεια μὲ τὸ σκληρὸ βράχο, πού βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα. Τέτοιους βράχους βρῖσκομε σ' ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη ἂν σκάψωμε βαθύτερα. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὑλικά, πού σχηματίζουν τὸ φλοιὸ τῆς γῆς, δηλ. βράχοι σκληροί, χῶμα μαλακὸ, ἄμμος, χαλίκια κι ἄλλα ἀκόμη, λέγονται μ' ἓνα ὄνομα *πετρώματα*.

Πέτρωμα λοιπὸν εἶναι ἢ *ἄμμος*, τὸ *κοκκινόχωμα* (ἄργιλος), ὁ *ἀσβεστόλιθος* (πέτρα, μάρμαρο, κιμωλία), οἱ *σχιστόλιθοι* (τὸ στρώμα τῆς γῆς, πού βρῖσκεται πάντοτε κάτω ἀπὸ τὸν ἀσβεστόλιθο καὶ σχίζεται σὲ πλάκες), τὸ *πετροκόρβουνο* (λιθανθρακες), ὁ *γρανίτης* κλπ. κλπ.

Τὰ διάφορα πετρώματα ἐσχηματίσθηκαν ἢ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν ὑδάτων στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἢ ἀπὸ τὴν ὕλη, πού βγήκε ὑγρὴ καὶ θερμὴ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς (ἠφαίστεια) καὶ σταθεροποιήθηκε μόλις ἐκρῦωσε. Ἡ ὕλη αὐτὴ λέγεται *λάβα*.

Σημ. Ἐχετε ὑπ' ὄψη σας, πῶς καὶ κάτω ἀπὸ τὴ θάλασσα ὑπάρχει λιθόσφαιρα. Ἡ βαθύτερη θάλασσα ἔχει βάθος μόλις 10—11 χιλμ., ἐνῶ ἡ λιθόσφαιρα φθάνει τὰ 150—200. χιλμ.

Β'. Εἶδη τῶν πετρωμάτων

Τὰ πετρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθηκαν ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ ὕδατος λέγονται *ὕδατογενῆ*. Τὰ πετρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθηκαν ἀπὸ τὰ ἠφαλιστεία λέγονται *πυριγενῆ*.

α) Ὑδατογενῆ πετρώματα

Τὰ νερὰ τῶν βροχῶν, ποὺ πέφτουν στὰ ψηλότερα μέρη—βουνά—ὄροπέδια τρέχουν πρὸς τὰ χαμηλότερα καὶ πολλὲς φορές φθάνουν ὡς τὴ θάλασσα καὶ χύνονται σ' αὐτή. Ὅταν τὰ νερὰ τρέχουν στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς τρώγουν λίγο—λίγο τὸ ἔδαφος, διαλύουν ὅσα ὑλικά διαλύονται, σπάζουν καὶ τρίβουν ἄλλα πιὸ σκληρὰ κι ὅλα μαζί τὰ παρσσύρουν ἀπὸ τὰ βουνὰ στὶς πεδιάδες, ἀπὸ τὴν ξηρὰ στὴ θάλασσα κι ἐκεῖ τὰ «ἐναποθέτουν». Ἀπ' αὐτὰ τὰ ὑλικά, ποὺ μεταφέρει τὸ νερὸ ἀπὸ τὰ ψηλότερα στὰ χαμηλότερα μέρη γίνονται τὰ λεγόμενα *δέλτα* στὶς ἐκβολὲς τῶν ποταμῶν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ὑλικά, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν ὑδάτων τακτοποιοῦνται σὲ στρώματα *κανονικά* καὶ *δρι-*

Ὑδατογενῆ πετρώματα

ζόντια. Ἔτσι ὅλα τὰ ὑδατογενῆ πετρώματα βρίσκονται τὰ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο τοποθετημένα μὲ «τεκτονικὴ» τάξη κατὰ στρώματα.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μερικά ὑδατογενῆ πετρώματα, ὅπως ἄλατι, γύψος, ἄμμος, ἄργιλλος, ποὺ δὲν εἶναι πάντοτε τόσο κανονικά τοποθετημένα. Αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ συντρίμματα, ποὺ τὸ νερὸ μάζευε σωροὺς σὲ κάποιο μέρος. Μὲ τὸν καιρὸ, ἀνακατέυθησαν μὲ λειψανα ζώων ἢ φυτῶν, ἐνώθηκαν μεταξύ τους, ἐκόλλησαν κι ἔγιναν σκληρὰ. Τέτοια εἶναι τ' ἀκόνια, οἱ σχιστόλιθοι κ. ἄ.

β) Πυριγενῆ πετρώματα

Τὰ πυριγενῆ πετρώματα σχηματίσθηκαν ἀπὸ τὴ λάβα, ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς. Ἡ λάβα αὐτὴ ἄλλοτε.

Έβγαινε πάνω πάνω στην έπιφάνεια και έκει στερεοποιόταν και με τόν καιρό γινόταν ή ένέργεια τών ύδάτων τών βροχών και σχηματίζονταν πάνω της άλλα στρώματα. Άλλοτε όμως ή λάβα έβρισκε κάποιο κενόν στο έσωτερικό της λιθοσφαίρας, και έκει έμεινε κι έπάγωνε.

Γι' αυτό λοιπόν, κατά κανόνα, τά πυριγενή πετρώματα βρίσκονται πάντα πιο βαθιά από τά ύδατογενή. Τά πυριγενή

Πυριγενή πετρώματα

δέν βρίσκονται στρώματα - στρώματα, όπως τά ύδατογενή, αλλά σε *άκανονίστους όγκους* και με διάφορο πάχος. Συνήθως είναι κρυσταλλικά, δηλ. τó ύλικό τους γίνεται από μικρούς κρυσταλλικούς κόκκους. Τέτοια πετρώματα είναι ό γρανίτης και μερικά άλλα.

Έργασίες. Έξετάσετε τά πετρώματα τής περιοχής σας και διακρίνετε τίνος είδους είναι.

5. Μεταβολές στην έπιφάνεια τής γής

Τά ύδατογενή πετρώματα στην αρχή έγιναν κανονικά και όριζόντια στρώματα και σκέπασαν τά πυριγενή. Άλλ' όσο περνούσε ό καιρός δέν έμειναν έτσι κανονικά και όριζόντια σ' όλα τά μέρη. Άλλοι φαγώθηκαν απ' τó νερό κι απέκτησαν σχήμα κυρτό, όπως είναι τó σχήμα τών βουνών, που βλέπομε. Άλλοι χάθηκε τó σκέπασμα από τά ύδατογενή πετρώματα κι απόμειναν γυμνοί οί βράχοι τών πυριγενών πετρωμάτων. Τέτοιες μεταβολές στα πετρώματα, που έχουν ως αποτέλεσμα τή μεταβολή τής μορφής τής έπιφανείας τής γής γίνονται και σήμερα. Και γίνονται από τics ακόλουθες αίτίες :

α. Έσωτερική θερμότητα

Τό έσωτερικό τής γής, είπαμε πιο πάνω, με τήν πάροδο του χρόνου εξακολουθει νά ψύχεται άργά-άργά, βέβαια, αλλά

διαρκώς. Ὅσο ὁμως ψύχεται τοῦτο, τόσο συστέλλεται καὶ ὁ ὄγκος του μικραίνει. Κι ὅσο μικρότερος γίνεται ὁ ὄγκος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς, τόσο ἡ ἐπιφάνειά του κατακάθεται σὲ μερικὰ μέρη—συστέλλεται κι αὐτὴ—καὶ σχηματίζει πτυχές «στολιδώσεις—ρυτιδώσεις».

Ἄλλοτε πάλι ἀντὶ νὰ κατακάθεται ἡ ἐπιφάνεια, σχίζεται ἢ λιθόσφαιρα καὶ σχηματίζει ἀνολίγματα - ρωγμές. Ἀπὸ τίς

Ρωγμές

ρωγμές αὐτές βγαίνει διάπυρη ὕλη ρευστὴ στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ σχηματίζει νέα στρώματα—πετρώματα—μικρότερα ἢ μεγαλύτερα ἐξογκώματα πάνω στὰ παλιά, τὰ ὁποῖα μεταβάλλουν τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς.

β. Ἐνέργεια τοῦ νεροῦ

Ι. Μηχανικὴ ἐνέργεια τοῦ νεροῦ

1. Βροχῆς—ποτάμια. Τὰ νερὰ τῶν βροχῶν σχηματίζουν

τά ρυάκια, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν ὄρμῃ, ποὺ τρέχουν κατατρώγουν καὶ τοὺς σκληρότερους λίθους κι ἀνοίγουν στὴ γῆ κοιλάδες, χαράδρες καὶ ρεματιές. Καὶ παρασύρουν, ὅπως εἶπαμε πιὸ πάνω, βράχους, πέτρες κλπ., τὰ ὁποῖα τρίβονται, γίνονται ἄμμος, φθάνουν κάτω στὶς ἐκβολές τῶν ποταμῶν καὶ πολλές φορές σχηματίζουν τὰ *δέλτα*. Ἄλλοτε πάλι πλημμυρίζουν τὰ νερὰ τὶς πεδιάδες κι ἐκεῖ κατακάθονται τὰ διάφορα ὑλικά, ποὺ παρεσύρθησαν ἀπ' τὰ βουνά, καθὼς καὶ ἡ ἄμμος καὶ δημιουργοῦν νέα στρώματα πάνω στὰ παλιά, τὰ ὁποῖα λέγονται *προσχώσεις*.

Τὰ ὑλικά, ποὺ μεταφέρουν οἱ ποταμοὶ πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τὶς πεδιάδες εἶναι πολλά. Σκεφθῆτε πόσα χρόνια γίνεται τοῦτο, γιὰ νὰ καταλάβετε πόσες ἐκτάσεις ξηρᾶς σχηματίσθηκαν ἔτσι.

2. **Θάλασσα.** Εἶπαμε προτῆτερα ὅτι, καὶ τῶν θαλασσῶν τὰ νερὰ μὲ τὰ κύματά τους κτυποῦν ἀδιάκοπα τὴν παραλία, σκάβουν ἀπὸ κάτω τοὺς βράχους καὶ κατατρώγουν τὶς βάσεις τους. Τότε οἱ βράχοι γκρεμίζονται—πέφτουν, συντριβονται σιγὰ· σιγὰ καὶ γίνονται ἄμμος. Ἄλλοι γίνονται ὀγκόλιθοι, τοὺς παίρνουν τὰ κύματα, τοὺς ρίχνουν πάλι στὴν ἀκτὴ, σπάζουν οἱ ἴδιοι ἐκεῖ, σπάζει καὶ μέρος τῆς ἀκτῆς καὶ συνεχίζουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ ἴδιο ἔργο, ποὺ κάνει καὶ τὸ νερό.

Ἔτσι μὲ τὴν ἐνέργεια αὐτὴ τῆς θάλασσας πολλές παραλίες καὶ φαγώθηκαν καὶ πολλά νησιὰ ἔγιναν μικρότερα. Οἱ ἀκτές τῆς Χάβρης π. χ. στὴ Θάλασσα τῆς Μάγχης γκρεμίστηκαν μονομιάς σὲ μῆκος 400 μ. καὶ ὕψος 16 μ.

3. **Πάγοι.** Σπουδαία μεταβολὴ στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς προκαλοῦν καὶ οἱ πάγοι. Τὸ νερό, ποὺ βρίσκεται μέσα στὶς τρύπες τῶν βράχων, ὅταν γίνῃ πάγος, ἐπειδὴ μεγαλώνει στὸν ὄγκο, σπάζει τοὺς βράχους καὶ τοὺς κάνει κομμάτια. Γιὰ τὴν ἴδια αἰτία σπάζουν καὶ τὰ κομμάτια αὐτὰ σὲ πιὸ μικρότερα κλπ. κλπ., ὥσπου μὲ τὴν ἄλλη ἐνέργεια τοῦ νεροῦ μετατρέπονται σὲ ἄμμο.

II. Διαλυτικὴ ἐνέργεια τοῦ νεροῦ.

Τὸ νερό ἐνεργεῖ πάνω στὴ γῆ καὶ μὲ τὴ φυσικὴ δύναμη, ποὺ ἔχει νὰ διαλύῃ πολλὰ φυσικὰ σώματα. Καὶ ξέρομε ὅτι ὅσο θερμότερο εἶναι τὸ νερό, τόσο μεγαλύτερη εἶναι καὶ ἡ διαλυ-

τική του δύναμη. Ἀπ' αὐτή τὴν αἰτία κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς τὸ νερὸ διαλύει τὰ πετρώματα κι ἔτσι σχηματίζονται πολλὲς φορές ὠρισμένα κενά μικρότερα ἢ μεγαλύτερα. Ὅταν τὰ κενὰ αὐτὰ εἶναι πολὺ μεγάλα, δὲν μποροῦν νὰ βαστάζουν τὸ βάρος τῶν πετρωμάτων, ποῦ εἶναι ἀπὸ πάνω τους, τότε σπάζει ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ πάνω πέτρωμα καὶ γκρεμίζεται στὸ ἀπὸ κάτω του κενόν. Ἔτσι προκαλοῦνται σεισμοί, καθιζήσεις τοῦ ἐδάφους κλπ. κλπ.

γ'. Ἐνέργεια τοῦ ἀνέμου

Στις ἀμμώδεις παραλίες ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνέμους ἡ ἄμμος σηκώνεται ψηλά, μεταφέρεται στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ξηρᾶς καὶ σχηματίζει λόφους, ποῦ λέγονται *θίνες*. Οἱ λόφοι αὐτοὶ μὲ τὴν ἴδια ἐνέργεια τοῦ ἀνέμου καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μετατοπιζοῦνται σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο.

Αὐτό, ποῦ γίνεται στις ἀμμώδεις παραλίες, γίνεται καὶ στίς ἐρήμους, ὅπως π. χ. στὴ Σαχάρα κι ἄλλοῦ. Θὰ ἔχετε μάλιστα ἀκούσει ὅτι στὴ Σαχάρα ἀρκετὲς φορές οἱ θίνες ἐσκέπασαν καραβάνια ὀλόκληρα καὶ τὰ ἐξαφάνισαν «ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς». Στὴ Βρετάνη (Β. Δ. παράλια τῆς Γαλλίας) μιὰ φορὰ ἐσκεπάσθηκε ὀλόκληρο χωριό κλπ.

δ'. Ἐνέργεια τῶν ζώων

Μεταβολὲς στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς προκαλοῦν καὶ τὰ ζῶα. Ὑπάρχουν ὄστρακα, ποῦ χώνονται μέσα στοὺς βράχους, τοὺς τρυποῦν, τοὺς κάνουν πορώδεις καὶ σπάζουν πιὸ εὐκόλα ἀπὸ τὰ κύματα. Τὴ μεγαλύτερη ὅμως μεταβολὴ τὴν προξενοῦν τὰ κοράλλια, ποῦ γίνονται σωρὸς μέσα στὴ θάλασσα τὸ ἓνα πάνω στὸ ἄλλο καὶ μὲ τὸ ὄστρακό τους, τὸ ὅποιο γίνεται ἀπὸ ἀνθρακικὸ ἀσβέστιο σχηματίζουν ὀλόκληρους βράχους. Αὐτοὶ μεγάλωνοντας λίγο - λίγο ἀπὸ νέο ὕλικό (νέα ὄστρακα) σχηματίζουν ὀλόκληρα νησιά.

Τέτοια εἶναι πολλὰ ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους τοῦ Εἰρηνικοῦ.

Ἔργασίες. Ξεκαθαρίσετε καλὰ τί εἶναι προσχώσεις. Ποιὰ ἡ σημασία τῶν προσχώσεων στὴ γονιμότητα ἑνὸς τόπου. Προσέξτε πολὺ τὸ ζήτημα τῶν προσχώσεων, γιατί θὰ τὸ συναντᾶτε παντοῦ στίς διάφορες

χώρες, πού θά έξεετάζετε ἀργότερα. Ἐπαναλάβετε τὰ γνωστά δέλτα τῶν ποταμῶν, πού ἐμάθατε πέρυσι στή Γεωγραφία. Φέρετε πληροφορίες ἀπό τή Φυσική Ἱστορία γιά τὰ κοράλλια καί τὰ κοραλλιογενή νησιά.

6. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς

Στὸ δευτέρο κεφάλαιο, εἶπαμε, ὅτι ἡ γῆ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ λιθόσφαιρα καί τὴν πυρόσφαιρα, *Λιθόσφαιρα* εἶναι τὸ ἐξωτερικὸ μέρος, ὁ φλοιός, κι ἔχει πάχος 150—200 χλμ. *Πυρόσφαιρα* εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ, πού ἔχει μεγάλη θερμότητα καί διατηρεῖ τὰ σώματα σὲ διαπυρηλιωμένη κατάσταση. Αὐτὸ βέβαια ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸ εἶδε μὲ τὰ μάτια του, γιατί δὲν μπόρεσε μέχρι σήμερα νὰ ἐξετάσῃ τὴ γῆ βαθύτερα ἀπὸ 2.000 μέτρα. Ὑπάρχουν ὅμως μερικὰ φυσικὰ φαινόμενα, ὅπως τὰ ἠφαίστεια, οἱ θερμὲς πηγὲς κλπ., πού μᾶς διδάσκουν ὅτι κάτω, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς, ὑπάρχει τόσο μεγάλη θερμοκρασία, πού μπορεῖ ὄχι μόνον τὸ νερὸ νὰ βράσῃ, ἀλλὰ καί τὰ πιὸ «δύστηκτα» σώματα, νὰ λιώσῃ. Ἄς τὰ ἐξετάσωμε λοιπὸν κι ἐμεῖς αὐτὰ ἕνα ἕνα μὲ τὴ σειρά:

Α'. Ἡφαίστεια

α) Τί εἶναι ἠφαίστεια — εἶδη ἠφαιστειῶν

Σὲ μερικὰ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὑπάρχουν λόφοι ἢ βουνὰ σὲ σχῆμα χωνιοῦ, τὸ ὁποῖο ἔχει τὴν κορυφή του κομμένη καί σχηματίζει μιὰ μεγάλη τρύπα. Ἡ τρύπα αὐτὴ συγκοινωνεῖ μ' ἕνα ἀγωγὸ μὲ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὰ λένε *ἠφαίστεια*, τὴν τρύπα *κρατήρα*, καί τὸν ἀγωγὸ *σήραγμα*.

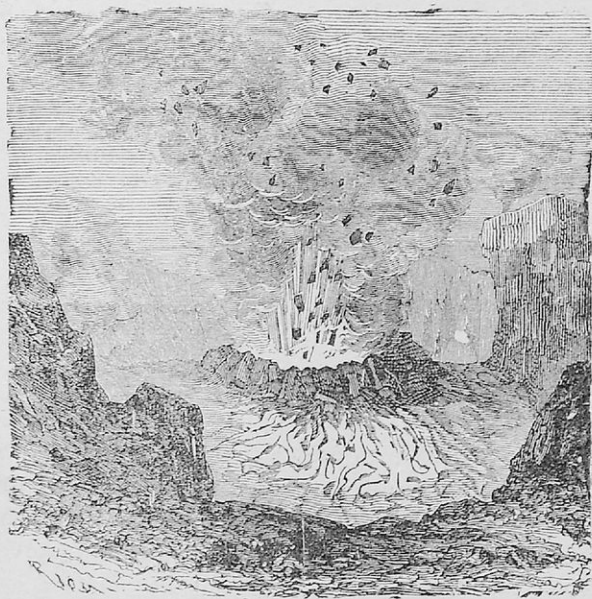
Ἡφαίστεια λοιπὸν εἶναι φυσικοὶ ἀγωγοί, πού θέτουν σὲ συγκοινωνία τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς μὲ τὸ ἐξωτερικὸ.

Ἀπὸ τὸν κρατήρα, διὰ τοῦ ἀγωγοῦ, βρίσκουν διέξοδο καί βγαίνουν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς τὰ λιωμένα καί ἀναμμένα ὕλικά της, πού λέγονται *λάβα*. Καμιὰ φορὰ ἀντὶ γιὰ λάβα βγαίνει καπνός, στάχτη, θειάφι, ὕδρατμοὶ καί διάφορα ἄλλα ἀέρια. Συμβαίνει πάλι συνήθως καί τοῦτο. Ἐνα ἠφαίστειο παθαίνει ἔκρηξη κάποτε καί βγάζει λάβα, ὕστερα σβῆνει διὰ παντός. Ἄλλο ἠφαίστειο βγάζει κάποτε λάβα, ὕστερα καπνὸ καί κατόπιν ἀπὸ πολλὰ χρόνια πάλι λάβα ἢ καί τίποτε. Ἡ ἕνα ἠφαί-

στείο βγάξει κάποτε λάβα, σβήνει ύστερα ένιελώς και μετά από πολλά χρόνια ξαφνικά παθαίνει νέα έκρηξη. Τά ήφαιστεια, πού έσβησαν για πάντα τά λένε *σβησμένα*. Έκείνα, πού συνεχίζουν νά βγάζουν λάβα ή πάντοτε ή κατά καιρούς, τά λένε *ένεργά*.

β) Πώς γίνονται τά ήφαιστεια

Άλλά πώς έξηγούνται τά ήφαιστεια ; Τά κομμάτια, στα όποια ό στερεός φλοιός τής γής διαιρείται μέ τά ρήγματα, πέ-

Έφαιστειο

φτουν από τό πολύ τους βάρους πρós τά κάτω και σαν γιγάντια έμβολα πιέζουν τίς λιωμένες ύλες τοῦ έσωτερικοῦ και τίς αναγκάζουν νά σπρώχνουν, για νά βγοῦν πρós τά έξω. Τρώγουν λοιπόν σιγά-σιγά τή λιθόσφαιρα, τήν τρυποῦν και βγαίνουν. Τά ήφαιστεια βρίσκονται κοντά στις άκτές, γιατί εκεί ύπάρχουν και οι μεγαλύτερες προεξοχές τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τής γής· άρα και τά περισσότερα ρήγματα.

Όταν πλησιάζη νά γίνη έκρηξη ένός ήφαιστείου, γίνονται

σεισμοί, ἀκούγονται ὑπόγειοι κρότοι, κι ἀπὸ τὸν κρατήρα βγαίνουν πυκνοὶ καπνοὶ καὶ σχηματίζουν ψηλὰ μεγάλα σκοτεινὰ σύννεφα, ποὺ σκεπάζουν τὸν ἥλιο. Οἱ πηγές καὶ τὰ ρυάκια σ' ἀρκετὴ ἀπόσταση στειρεύουν, γιατί τὰ νερά τους καταπίνονται ἀπὸ τὰ χάσματα, ποὺ ἀνοίγονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια. Ἀπὸ τὸν κρατήρα πετιοῦνται μακριὰ βράχοι, χῶματα, στάχτη, λάβα, ἢ ὁποῖα χύνεται ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ κρατήρα στὶς πλευρὲς τοῦ βουνοῦ καὶ σχηματίζει πύρινους ποταμούς. Ἀλλοίμονο σ' ὅ,τι βρεθῆ μπροστὰ σ' ἓνα τέτοιο ποτάμι! Τὰ πάντα γίνονται στάχτη. Στὰ 79 μ.Χ. ἔγινε ξαφνικὰ ἔκρηξη τοῦ Βεζουβίου τῆς Ἰταλίας κι ἔθαψε μὲ τὴ λάβα του τρεῖς πόλεις: τὸ Ἡράκλειο, τὶς Σταβίες καὶ τὴν Πομπηία.

Πολλὰ ἠφαιστεια ὑπάρχουν στὴν Ἰαπωνία... Στὴν πατρίδα μας εἶναι ἓνα ἐνεργὸ ἠφαιστειο στὸ νησί Θήρα, ποὺ ἔχει τὸν κρατήρα του πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Σβησμένα ὅμως ὑπάρχουν ἀρκετά.

Β' Θερμὲς πηγές

Ἡ θερμότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς φανερώνεται καὶ μ' ἄλλο φαινόμενον. Ὄταν τὰ νερά, ποὺ ἀπορροφοῦνται καὶ «εἰσδύουν» στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς, προχωρήσουν πολὺ βαθιά, φθάνουν σὲ μέρη, ποὺ ἔχουν μεγάλη θερμοκρασία κι ἐκεῖ ζεσταίνονται ἢ καὶ βράζουν ἀκόμη. Ἄν τὰ νερά αὐτὰ ἐπανέλθουν στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι θερμὰ καὶ οἱ πηγές, ποὺ σχηματίζουν, λέγονται *θερμὲς πηγές*. Πολλὲς θερμὲς πηγές βρίσκονται στὶς ἠφαιστειογενεῖς περιοχές.

Ἀλλὰ γνωρίζομε ὅτι τὸ θερμὸ νερὸ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύη εὐκολώτερα τὶς διάφορες οὐσίες, παρά τὸ ψυχρὸ. Ἔτσι λοιπὸν τὸ νερὸ τῶν θερμῶν πηγῶν εἶναι πλούσιο σὲ διάφορες οὐσίες καὶ ἄλατα, ποὺ διάλυσε ἀπὸ τὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα συνάντησε στὸ δρόμο του, καθὼς ἐπήγαινε νὰ βγῆ στὴν ἐπιφάνεια. Οἱ συνηθισμένες οὐσίες ποὺ βρίσκονται διαλυμένες μέσα στὸ θερμὸ νερὸ, ἄρα καὶ στὶς θερμὲς πηγές εἶναι ἀλάτι, ἀσβέστι, σόδα, θειάφι, σίδηρο καὶ διάφορα ἄλλα μέταλλα. Γι' αὐτὸ οἱ θερμὲς πηγές εἶναι μαζί καὶ μεταλλικές.

Οἱ θερμὲς πηγές, ποὺ περιέχουν ἀπ' αὐτὲς τὶς οὐσίες ἢ τὰ ἄλατα ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ θεραπεύουν διάφορες ἀρρώ-

στείες : στομάχια, νεφρά, ρευματισμούς, αρθριτισμούς, δερματικές παθήσεις κλπ. κλπ. και λέγονται *λαματικές πηγές*.

Θερμές πηγές στην πατρίδα μας έχουμε πολλές. Κυριώτερες είναι της Αΐδηψου, Ύπάτης, Λουτρακιοῦ, Μεθάνων, Κατάφα, Ἡραίας, Ἰκαρίας, Λαγκαδά, Νιγρίτας κλπ. κλπ. Στὴν Εὐρώπῃ οἱ καλύτερες λαματικές πηγές εἶναι στὴν Τσεχοσλοβακία.

Ἔργασίες. Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὶς θερμές πηγές τῆς πατρίδας μας καὶ γιὰ τὶς θεραπευτικές ιδιότητες τῶν θερμῶν πηγῶν. Θυμηθῆτε τὰ «Γκέϋζερς» τῆς Ἀμερικῆς. Φέρετε σχετικές εἰκόνες.

Γ' Σεισμοὶ

Σεισμοὶ προκαλοῦνται : α) Ὄταν πέφτουν διάφορα πετρώματα στὸ κενόν, ποῦ ὑπάρχει κάτω ἀπ' αὐτὰ μέσα στὴ γῆ, καὶ β) κατὰ τὴν ἔκρηξη τῶν ἠφαιστειῶν. Ὡστε ὡς ἐδῶ έχουμε δύο εἰδῶν σεισμοὺς :

α) Τοὺς ἐκ *κατακρημνίσεων* καὶ β) τοὺς *ἠφαιστειογενεῖς*. Συγγενές πρὸς τοὺς πρώτους εἶναι κι ἓνα τρίτο εἶδος σεισμῶν, ποῦ λέγονται *τεκτονικοί*. Προκαλοῦνται κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν πτώση τῶν πετρωμάτων, ποῦ εἶναι τοποθετημένα μὲ τάξη κατὰ τεκτονική σειρά. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί :

Ἀπὸ τὰ κανονικά αὐτὰ πετρώματα ἄλλα εἶναι πυκνά, γι' αὐτὸ καὶ βαρύτερα κι ἄλλα εἶναι ἀραιά, σαθρά, γι' αὐτὸ κι ἐλαφρότερα. Ἡ ἄλλα εἶναι ψυχρά κι ἄλλα θερμά. Τὰ σαθρά λοιπὸν πετρώματα, ὅταν εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ βαριά καὶ τυχαῖν νὰ παγώσῃ ἀπότομα, συστέλλονται, μικραίνει ὁ ὄγκος τους καὶ δημιουργοῦν κάποιο κενόν. Σ' αὐτὸ τὸ κενὸν πέφτουν— γκεμίζονται τὰ ἀπὸ πάνω πετρώματα κι ἔτσι προκαλοῦνται σεισμοί.

Σεισμοὶ γίνονται κάθε στιγμή. Δέν περνάει ὥρα ποῦ νὰ μὴ σειστήκε, κάποιο μέρος τῆς γῆς. Ἄλλοτε εἶναι μικροὶ σεισμοὶ καὶ οὔτε τοὺς καταλαβαίνουμε καθόλου, ἄλλοτε ὅμως εἶναι τόσο μεγάλοι, ποῦ προκαλοῦν τεράστιες καταστροφές. Γκρεμίζονται πόλεις, ξεριζώνονται δένδρα, βουνὰ παθαίνουν καθίζηση, τὸ ἔδαφος σχίζεται, οἱ πηγές ξεραίνονται κ.ο.κ.

Στὴν πατρίδα μας ἰσχυροὶ σεισμοὶ ἔχουν γίνεи ἀρκετὲς φορές στὴν Κόρινθο. Ἐπίσης στὴν περιφέρεια Πάτρας, στὴ Χαλκιδικὴ καὶ στὴ Χίο. Στὴν Εὐρώπῃ οἱ σπουδαιότεροι σεισμοὶ ἔγιναν στὰ 1692 μ.Χ. στὴ Σικελία, ποῦ στοίχισε τὴ ζωὴ

60.000 ατόμων, στα 1755 στη Λισσαβώνα που στοίχισε τη ζωή 30.000 ατόμων κλπ. Στα 1938 τρομερός σεισμός, που προκάλεσε τεράστιες καταστροφές έγινε και στην Τουρκία.

Εργασίες. Φέρετε περισσότερες πληροφορίες για τους σεισμούς. Τι λεπτομέρειες έχετε άκουσει για τους σεισμούς της Κορίνθου, της Χαλκιδικής, της Χίου; Πότε έγιναν και τι καταστροφές έπροκάλεσαν;

7. Οι κινήσεις της γης

α'. Γύρω από τον άξονά της (έαυτό της)

Ήμέρα και νύκτα. Η γη στρέφεται *γύρω από τον έαυτό της*, όπως ακριβώς στρέφεται κι ένα πορτοκάλι γύρω από μια μακριά βελόνα, που περνάει από το κέντρον και βγαίνει στις άκρες του. Στη στροφή αυτής της γης σημειώνομε τ' ακόλουθα :

1. Η γη *στρέφεται από τη δύση προς την ανατολή*. Γι' αυτό μάλιστα μάς φαίνεται πως ό ήλιος βγαίνει - ανατέλλει από την ανατολή και πηγαίνει προς τη δύση, ενώ το σωστό είναι ότι ό ήλιος μένει στη θέση του ή τουλάχιστον φαίνεται πως μένει στη θέση του κι εκείνη, που κινείται είναι ή γη. (Προσέξτε, όταν ταξιδεύετε με το τραίνο ή το αυτοκίνητο, που σ'αs φαίνεται ότι κινούνται αντίθετα από σ'αs τα σπίτια, τα δένδρα κλπ., ενώ στην πραγματικότητα αυτά μένουν ακίνητα κι έσεϊs κινείσθε).

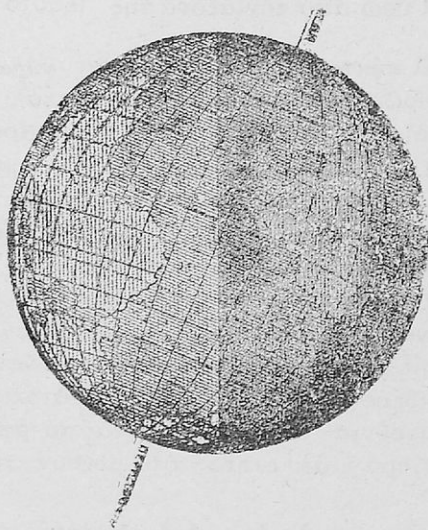
2. *Μιά τέτοια στροφή γύρω από τον έαυτό της ή γη την κάνει σε 24 ώρες.*

3. *Κατά την περιστροφή αυτή παρουσιάζει στον ήλιο τὰ διάφορα μέρη της με τη σειρά τὸ ένα ύστερα από τὸ άλλο.* Ξέρομε πως ή γη είναι σκοτεινή και παίρνει φως από τον ήλιο. Κατά την περιστροφή της λοιπόν φωτίζεται πάντοτε ή μισή σφαίρα εκείνη, που βλέπει προς τον ήλιο, ενώ ή άλλη μισή σφαίρα δέν φωτίζεται και παραμένει σκοτεινή. Εκείνη δέ ή μισή σφαίρα που φωτίζεται έχει ήμέρα κι εκείνη που δέν φωτίζεται έχει νύχτα.

Από τη βαθμιαία τώρα παρουσίαση των μερών της γης στο φως του ήλιου προέρχεται ή διαφορά των ωρών της ήμέρας στους διαφόρους τόπους. Όσοι τόποι π. χ. περνούν ακρι-

βῶς κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο ἔχουν μεσημέρι κι ὅσοι βρίσκονται στὸ ἀντίθετο μέρος ἔχουν μεσάνυκτα. Ὅσοι τόποι πάλι μὲ τὴ στροφὴ τῆς γῆς ἔρχονται πρῶτοι στὸ φῶς ἔχουν πρωΐ, κι ὅσοι ἔρχονται ὕστερα ἔχουν ἀκόμη νύκτα. Ἔτσι λοιπὸν, ὅταν ἡ Ἀθήνα ἔχει 7 τὸ πρωΐ, ἡ Ρώμη ποὺ εἶναι δυτικώτερα ἔχει 6 1)2 κλπ. κλπ. Ὅσο δηλαδὴ πιὸ ἀνατολικά βρίσκεται μιὰ χώρα, τόσο ἐνωρίτερα ἔχει πρωΐ καὶ τόσο ἐνωρίτερα βράδυ.

Ἀνισότης ἡμέρας καὶ νύκτας. Στὴν περιστροφή τῆς γῆς σημειώνομε ἀκόμη καὶ τοῦτο : *Ἡ γῆ δὲν περιστρέφεται ὀρθία.*

Κίνηση τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της

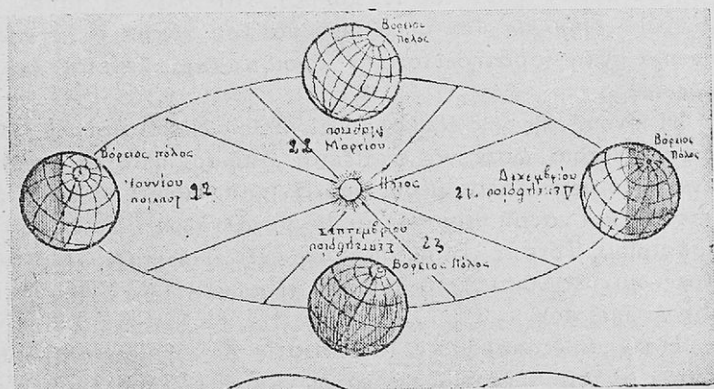
ἀλλὰ γινετὴ πρὸς τὸ βόρειο μέρος. Ἄν ἐγύριζε ὀρθία τότε ὅλοι οἱ τόποι θὰ εἶχαν ἴση ἡμέρα καὶ ἴση νύκτα· 12 ὥρες ἡμέρα καὶ 12 ὥρες νύκτα. Ἐπειδὴ ὅμως στρέφεται λίγο κυρτῆ, γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ τόποι δὲν διαγράφουν τὸ ἴδιο τόξο μπροστὰ στὸν ἥλιο, ἀλλ' ἄλλοι μεγαλύτερο κι ἄλλοι μικρότερο. Ὅσοι λοιπὸν τόποι διαγράφουν μεγαλύτερο τόξο μπροστὰ στὸν ἥλιο, μένουν δηλαδὴ περισσότερο χρόνο ἐκτεθειμένοι στὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἔχουν μεγαλύτερες ἡμέρες. Κι ὅσοι διαγράφουν μικρότερο τόξο ἔχουν μικρότερες ἡμέρες.

Ὡστε, οἱ τόποι, ποὺ βρίσκονται πάνω στὴ γραμμὴ τοῦ

Ίσημερινοῦ, ἔχουν πάντοτε ἴση μέρα καὶ ἴση νύκτα (ὁ Ίσημερινός κατὰ τὴν περιστροφή μένει πάντοτε στὴν ἴδια θέση). Ὅσο οἱ τόποι ξεφεύγουν ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ Ίσημερινοῦ καὶ προχωροῦν πρὸς τοὺς πόλους, οἱ διαφορὲς τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας εἶναι μεγαλύτερες, γιατί οἱ τόποι αὐτοὶ βρίσκονται ἐκτεθειμένοι στὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἄλλοτε περισσότερο κι ἄλλοτε λιγώτερο, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τῆς γῆς ἀπέναντι στὸν ἥλιο.

β'. Γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο

Οἱ τέσσαρες ἐποχὲς τοῦ ἔτους. Ὅταν ἡ γῆ κάνῃ τὴ στροφή γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονα—ἐαυτὸ της δὲν μένει στὴν ἴδια θέση. Ταυτόχροτως μετατοπίζεται στὸ διάστημα καὶ στρέφεται σιγὰ

Κίνηση τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο

σιγὰ γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Στὴ στροφή αὐτὴ τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο παρατηροῦμε τὰ ἀκόλουθα :

1. Ἡ γῆ δὲν σχηματίζει κύκλο, ἀλλὰ γραμμὴ πιεσμένου κύκλου (ἔλλειψως). Ἡ γραμμὴ αὐτὴ λέγεται τροχιά τῆς γῆς.
2. Μιὰ στροφή τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο γίνεται σὲ 365 ἡμέρες, 5 ὥρες, 48' καὶ 47''.
3. Ἀπὸ τὴν περιφορὰ αὐτὴ τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο προέρχονται οἱ τέσσαρες ἐποχὲς τοῦ ἔτους.

Όλοι μας ξέρομε ὅτι κατὰ τὶς 4 ἐποχές, οὔτε ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα ἔχουν τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα, οὔτε ἡ θερμοκρασία εἶναι ἡ ἴδια. Σὲ ἄλλες ἐποχές εἶναι μεγαλύτερη ἡ μέρα καὶ μικρότερη ἡ νύκτα καὶ σὲ ἄλλες συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Σ' ἄλλες ἐποχές πάλι εἶναι μεγάλη ζέστη, σ' ἄλλες μέτρια καὶ σ' ἄλλες τὸ κρύο πολὺ κ.ο.κ.

Αὐτὰ ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ γῆ εἶναι *γυρτή* (ὄχι ὄρθισ) καὶ ἡ τροχιά της εἶναι *ἐλλειψοειδής* (ὄχι κύκλος). Ὡστε στὴν κίνηση, ποῦ κάνει ἔχει κάθε φορὰ κι ἄλλη θέση ἀπέναντι στὸν ἥλιο.

Ἔτσι ἡ θέση τῆς γῆς ἀπέναντι στὸν ἥλιο στὶς 21 Μαρτίου εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ φωτίζεται ἐξ ἴσου τὸ Β. καὶ τὸ Ν. ἡμισφαίριο. (Ἡ γῆ ἔχει στρέψει πρὸς τὸν ἥλιο τὸ ἡμισφαιρίου τοῦ Β. πόλου καὶ τὸ ἡμισφαιρίου τοῦ Ν. πόλου). Τότε ὅλοι οἱ τόποι τῆς γῆς ἔχουν *ἰσημερία*, ἴση μέρα δηλ. καὶ ἴση νύκτα. Κι ἐπειδὴ ἡ ἰσημερία αὕτη παρατηρεῖται τὴν ἀνοιξη—*ἔαρ*, λέγεται *ἔαρινή ἰσημερία*.

Ἡ κίνηση τῆς γῆς ἐξακολουθεῖ. Στὶς 21 Ἰουνίου ἡ θέση της εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ νὰ θερμαίνεται τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Β. ἡμισφαιρίου, νὰ μὴ φωτίζεται δὲ καὶ νὰ μὴ θερμαίνεται τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Ν. ἡμισφαιρίου. Τότε τὸ Β. ἡμισφαίριο ἔχει *καλοκαίρι*, (μεγάλες ἡμέρες—μικρὲς νύκτες), τὸ δὲ νότιο *χειμῶνα*, (μεγάλες νύκτες—μικρὲς ἡμέρες).

Ἡ κίνηση ἐξακολουθεῖ. Κι ἔτσι στὶς 21 Σεβρίου ἡ γῆ φθάνει πάλι σὲ τέτοια θέση, ὥστε νὰ φωτίζεται ἐξ ἴσου καὶ τὸ Β. καὶ τὸ Ν. ἡμισφαίριο. Οἱ ἡμέρες σιγὰ-σιγὰ μικραίνουν, οἱ νύκτες μεγαλώνουν κι ἔτσι στὶς 21 Σεβρίου ἔχομε πάλι ἰσημερία, τὴ *φθινοπωρινή ἰσημερία*.

Ἡ κίνηση συνεχίζεται. Καὶ στὶς 21 Δεκεμβρίου ἡ γῆ φθάνει σὲ τέτοια θέση, ὥστε νὰ ἔχη στρέψει πρὸς τὸν ἥλιο τὴν πρὸς τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Ν. ἡμισφαιρίου. Τότε φωτίζεται καὶ θερμαίνεται τὸ Ν. ἡμισφαίριο, δὲν φωτίζεται καὶ δὲν θερμαίνεται τὸ Β. ἡμισφαίριο. Τὸ Ν. ἡμισφαίριο ἔχει *καλοκαίρι*, (μεγάλες ἡμέρες—μικρὲς νύκτες) καὶ τὸ Β. ἔχει *χειμῶνα*, (μικρὲς ἡμέρες—μεγάλες νύκτες).

Κατὰ τὸ ἐξάμηνο διάστημα, ποῦ φωτίζεται τὸ Β. ἡμισφαίριο, ὁ Β. πόλος ἔχει συνέχεια ἡμέρα (6 μῆνες ἡμέρα) καὶ ὁ Ν.

πόλος συνέχεια νύκτα (6 μήνες νύκτα). Τò αντίθετο συμβαίνει, όταν φωτίζεται τὸ Ν. ἡμισφαίριο. Οἱ ἐξάμηνες ἡμέρες καὶ νύκτες τῶν πόλων λέγονται *πολικὲς* ἡμέρες καὶ *πολικὲς* νύκτες.

Ἐάν ἀνακεφαλαιώσωμε τὰ παραπάνω καταλήγομε στὰ ἐξῆς συμπεράσματα :

1. Οἱ δύο πόλοι ἔχουν 6 μήνες ἡμέρα καὶ 6 μήνες νύκτα.
2. Στὸν Ἰσημερινὸ ὅλες οἱ ἡμέρες καὶ οἱ νύκτες εἶναι ἴσες. Ἐκεῖ ἐπικρατεῖ πάντοτε ζέστη (περίοδοι βροχῶν ξηρασίας).
3. Στὰ ἄλλα μέρη ἐπικρατοῦν 4 ἐποχές: *ἀνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμῶνας*.
4. Οἱ ἡμέρες στὸ Β. ἡμισφαίριο ἀρχίζουν νὰ μεγαλώνουν ἀπὸ 21 Δεκεμβρίου ὡς 21 Ἰουνίου (ἔστερα ἀρχίζουν πάλι νὰ μικραίνουν).

Στὸ Ν. ἡμισφαίριο ἀρχίζουν νὰ μεγαλώνουν ἀπὸ 21 Ἰουνίου μέχρι 21 Δεκεμβρίου (ἔστερα ἀρχίζουν πάλι νὰ μικραίνουν).

γ'. Μονάδες χρόνου

Ἡ γῆ, ὅπως εἶπαμε, κάνει γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της μιὰ δλόκληρη περιστροφικὴ κίνηση σὲ 24 ὥρες. Τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα λέγεται *ἡλιακὴ ἡμέρα* καὶ χωρίζεται στὴν *ἡμέρα* καὶ τὴ *νύκτα*. Ἡ ἡλιακὴ ἡμέρα διαιρεῖται σὲ 24 ὥρες. Κάθε ὥρα σὲ 60 *πρῶτα λεπτὰ* (60') καὶ κάθε πρῶτο λεπτὸ σὲ 60 *δεύτερα* (60').

Μήνας λέγεται τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴ μιὰ *πανσέληνο* ὡς τὴν ἄλλη. Τὸ διάστημα αὐτὸ εἶναι 29 1/2 ἡλιακὲς ἡμέρες. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χρόνος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀκέραιος ἀριθμὸς, γ' αὐτὸ ἐδόθησαν σὲ ἄλλους μήνες 30 ἡμέρες καὶ σὲ ἄλλους 31 καὶ μόνον στὸ Φεβρουάριο 28. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς κάθε τέσσερα χρόνια ἔχει 29 ἡμέρες.

Ἔτος. Τὸ χρονικὸ διάστημα, ποὺ χρειάζεται ἡ γῆ νὰ κάνῃ μιὰ περιφορὰ γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο δηλαδὴ 365 ἡμέρες, 5 ὥρες, 48' καὶ 47'', λέγεται *ἡλιακὸ ἔτος*. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα δὲν κάνει ἀκέραιο ἀριθμὸ ἡμερῶν, οἱ ἀστρονόμοι ἔκαμαν τὸ *πολιτικὸ* ἔτος, δηλαδὴ, τὸ ἔτος ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ πολιτεία καὶ ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 365 ἡμέρες καὶ κάθε 4 χρόνια ἀπὸ 366 ἡμέρες.

δ'. Ἡμερολόγιο

Ὁ κανονισμὸς τῆς μετρήσεως τοῦ χρόνου λέγεται *ἡμερολόγιο*. Ἐχομε δύο εἰδῶν ἡμερολόγια : Τὸ *Ἰουλιανὸ* (παιλαιὸ) καὶ τὸ *Γρηγοριανὸ* (νέο).

1. Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης μὲ τὸν ἀστρονόμο Σωσιγένη στα 45 μ. Χ. ἔκαμαν τὸ ἡμερολόγιο, ποῦ γι' αὐτὸ λέγεται *Ἰουλιανό*, ὡς ἐξῆς :

Ἐπειδὴ τὸ ἡλιακὸ ἔτος εἶναι περίπου 365 ἡμέρες καὶ ἕξι ὄρες, ὠρισαν τρία χρόνια στὴ σειρά νὰ ἔχουν 365 ἡμέρες τὸ καθένα καὶ κάθε τέταρτο νὰ ἔχη 366 ἡμέρες. Τὴν ἐπὶ πλέον αὐτὴ ἡμέρα τὴν ἐπρόσθεσαν στὸ Φεβρουάριο. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Φεβρουάριος ἔχει τρία χρόνια ἀπὸ 28 ἡμέρες καὶ κάθε τέταρτο ἀπὸ 29. Τὸ ἔτος αὐτὸ λέγεται *δίσεκτον*. Δίσεκτα ἔτη εἶναι ἐκεῖνα ποῦ διαιροῦνται ἀκριβῶς διὰ τοῦ 4.

Τὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο δὲν εἶναι *ἀκριβές*, γιατί τὸ ἡλιακὸ ἔτος ἔχει ἀκριβῶς 365 ἡμ. 5 ὄρ. 48' καὶ 47'', ὅσο δηλαδὴ χρειάζεται ἡ γῆ νὰ κάμη τὴν περιστροφή τῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἀλλὰ οἱ 5 ὄρ. 48' καὶ 47'' δὲν κάνουν σὲ 4 χρόνια μιὰ ἡλιακὴ ἡμέρα, γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἡμέρες σὲ κάθε τέταρτο χρόνο 366. Κάνουν κάτι λιγώτερο. Γι' αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο αὐτὸ δὲν εἶναι *ἀκριβές*.

2. Γρηγοριανὸ ἡμερολόγιο. Τὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο εἶναι *μεγαλύτερο* ἀπὸ τὸ ἡλιακὸ ἔτος κατὰ 11' καὶ 13'' ποῦ μᾶς κάνουν σὲ χρονικὸ διάστημα 130 χρόνων μιὰ ἡμέρα.

Ὁ Πάπας τῆς Ρώμης Γρηγόριος 13ος στὸ 1582 μ.Χ. ἐκατάλαβε τὸ λάθος αὐτὸ καὶ μὲ βοήθεια πολλῶν ἀστρονόμων διώρθωσε τὸ ἡμερολόγιο. Ἀπὸ τὸ 325 μ.Χ. ποῦ ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας εἶχε κανονίσει, ὥστε τὸ Πάσχα κάθε χρόνο νὰ ἐορτάζεται τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν Πανσέληνο τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, ὡς τὰ 1582, εἶχαν περάσει 1257 χρόνια, ἄρα τὸ ἡμερολόγιο εἶχε διαφορά 10 ἡμέρες (1 ἡμέρα κάθε 130 χρόνια). Ἔβαλε λοιπὸν μπροστὰ τὸ ἡμερολόγιο κατὰ 10 ἡμέρες καὶ ὠρισε στὰ 400 χρόνια, τρία νὰ μὴν εἶναι δίσεκτα ($130 \times 3 = 390$ δηλ. κοντὰ 400).

Μὲ τὸν ὑπολογισμὸ αὐτὸ τὸ Γρηγοριανὸ ἡμερολόγιο πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸ ἡλιακὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο ἡμερολόγιο, εἶναι δηλ. πιὸ ἀκριβέστερο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ Γρηγο-

ριανό ημερολόγιο, έγινε δεκτό από όλα σχεδόν τα Χριστιανικά κράτη.

Το Γρηγοριανό ημερολόγιο είναι το λεγόμενο *νέο ημερολόγιο* και είναι σε χρήση και στην Ελλάδα.

Β'. Ο ΕΝΑΣΤΡΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ

Αν σε ώρα ξάστερης νυχτιᾶς παρατηρήσωμε τὸ διάστημα, πού εἶναι ἀπὸ πάνω μας, βλέπομε πολλοὺς ἀστέρες, πού μᾶς φαίνονται πὼς εἶναι κολλημένοι στὴν ἐπιφάνεια τοῦ οὐρανοῦ. (Μὴ ξεχνᾶτε ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀστέρες). Τὸ διάστημα πού ἀπλώνεται πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, εἶναι χάος ἀπέραντο καὶ οἱ ἀστέρες, πού εἶναι σκορπισμένοι σ' αὐτὸ τὸ χάος, βρίσκονται σὲ μεγάλες ἀποστάσεις καὶ μεταξύ τους καὶ ἀπὸ τῆ γῆ. Ἐξ αἰτίας μάλιστα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως ἀπὸ τῆ γῆ, φαίνονται σ' ἑμᾶς σὰν μικρὰ φωτεινὰ σημεῖα.

Οἱ ἀστέρες βρίσκονται καὶ τὴν ἡμέρα στὸν οὐρανὸ ὅπως καὶ τὴ νύχτα. Τὴν ἡμέρα ὅμως δὲν τοὺς βλέπομε, γιατί τοὺς ἐμποδίζει νὰ φαίνωνται ἡ λάμψη τοῦ ἡλίου, πού εἶναι πολὺ ἰσχυρότερη.

Οἱ ἀστέρες εἶναι ἄπειροι, ἀμέτρητοι. Οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἐπρόσεξαν ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια, πολλοὶ μάλιστα τοὺς ἐχώρισαν σὲ ομάδες καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ σχῆμα, πού παρουσίαζε κάθε ομάδα τῆς ἔδιναν καὶ διαφορετικὸ ὄνομα. Τὶς ομάδες αὐτὲς τὶς ὀνόμασαν *ἀστερισμούς*.

1. Σπουδαιότεροι ἀστερισμοὶ

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἀστερισμοὺς εἶναι :

α) Ὁ *Γαλαξίας*. Εἶναι μιὰ λευκὴ ζώνη, πού περιβάλλει τὸν οὐράνιο θόλο· τὴ βλέπομε στὶς ξάστερες νυχτιές. Ὁ λαὸς τῆ λέει «Ἰορδάνη ποταμὸ» ἢ «τὰ ἄχυρα τοῦ οὐρανοῦ». Ἀποτελεῖται ἀπὸ πλῆθος ἀστέρων, πού εἶναι ἄλλοι πολὺ μικροὶ καὶ ἄλλοι πολὺ μεγάλοι. Ὅλοι-ὄλοι ὑπολογίζονται νὰ ξεπερνοῦν τὰ 2 δισεκατομμύρια. Ἄν παρατηρήσωμε τὸ Γαλαξία μὲ τὸ μικροσκόπιο, θὰ ἴδοῦμε ὅτι ἄλλοῦ παρουσιάζει πλῆθος ἀπὸ

άστερες χωρισμένους άκανόνιστα μεταξύ τους κι άλλοσ πληθος από πυκνούς άστερες, που σχηματίζουν ένα νεφέλωμα «τά γαλαξιακά σύννεφα». Ο Γαλαξίας κινείται στον ούρανό με ταχύτητα 650 χλμ. το δευτερόλεπτο και με διεύθυνση προς τον άστερισμό του Αιγόκερω.

β) Η Μικρή Άρκτος. Είναι άστερισμός, που αποτελείται από 7 άστερες. Από αυτούς οι 4 κάνουν σχήμα τετράπλευρο—τά σώμα της άρκούδας και οι άλλοι 3 την ούρά της. Το τελευταίο άστρο της ούρας είναι ο *πολικός άστήρ*. Ο πολικός άστήρ λάμπει περισσότερο από τους άλλους, φαίνεται άκίνητος και βρίσκεται πάντοτε στο Βόρειο Πόλο του ούρανοσ. Από το άστρο αυτό οδηγούνται οι ταξιδιώτες στην ξηρά ή στη θάλασσα και «προσανατολίζονται».

γ) Η Μεγάλη Άρκτος. Είναι κι αυτή άστερισμός, που αποτελείται από 7 άστερες, που σχηματίζουν το ίδιο σχήμα. Βρίσκεται προς τ' άριστερά της Μικρής Άρκτου. Οι άστερες της Μεγάλης Άρκτου διαγράφουν ένα φαινομενικό κύκλο γύρω από τον Πολικό Άστέρα και δέν δύνουν ποτέ στα μέρη μας.

Άλλοι άστερισμοί είναι ή *Πούλια* (Πλειάς), ή *Κασσιόπη*, ή *Περσεύς*, τα 12 Ζώδια, του *Καρκίνου* κλπ.

2. Άπλανείς και πλανήται

Τους άστερες τους διαιρούμε σε 2 κατηγορίες : Στους άπλανείς και στους πλανήτες.

Οι άπλανείς είναι πολύ μεγάλα ούράνια σώματα και διατηρούν πάντοτε την ίδια θέση μεταξύ τους στον ούρανό. Κινοούνται βέβαια κι αυτοί, αλλά είναι τόση ή άπόσταση, που μάς χωρίζει από αυτούς, ώστε μάς φαίνεται πως δέν αλλάζουν θέση. Οι άπλανείς βρίσκονται τόσο μακριά από τη γή, ώστε το φώς τους, για να φθάση σ' αυτήν, χρειάζεται ολόκληρα έτη. Υπόρχουν άστρα, που είναι τόσο μακριά, ώστε το φώς τους χρειάζεται 1000 και περισσότερα άκόμη χρόνια για να φθάση στη γή.

Οι άπλανείς έχουν δικό τους φώς (*αυτόφωτοι*). Είναι εκείνοι που τους βλέπομε τα τρεμοσβήνον.

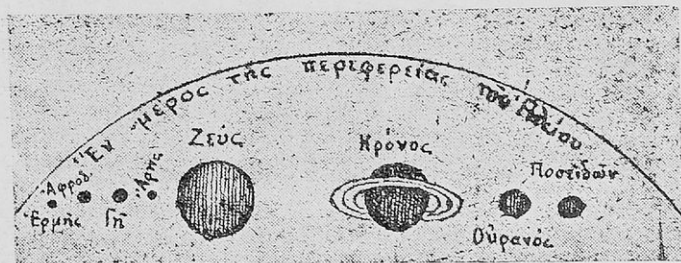
Οι πλανήτες δέν μένον πάντοτε στην ίδια θέση, αλλά κινούνται διαρκώς στο θόλο του ούρανοσ. Αυτοί δέν έχουν δικό

τους φῶς· παίρνουν τὸ φῶς τους ἀπὸ τὸν ἥλιο, ὅπως καὶ ἡ γῆ (εἰτερόφωτοι).

Οἱ πλανῆτες κάνουν κύκλο γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἐνῶ στρέφονται καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά τους, ὅπως καὶ ἡ γῆ. Κι ὅλοι μαζί ἀποτελοῦν τὸ ἡλιακὸ πλανητικὸ σύστημα. Οἱ πλανῆτες εἶναι πολλοί, οἱ μεγαλύτεροι ὅμως καὶ σπουδαιότεροι εἶναι : ὁ Ἐρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Γῆ, ὁ Ἄρης, ὁ Ζεὺς, ὁ Κρόνος, ὁ Οὐρανός, ὁ Ποσειδών.

3. Δορυφόροι

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλανῆτες συνοδεύονται ἀπὸ ἄλλους μι-

Μεγέθη πλανητῶν.

κρότερους ἀστέρες, πού κινοῦνται γύρω ἀπ' αὐτούς, ὅπως αὐτοὶ κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Οἱ ἀστέρες αὐτοὶ ὀνομάζονται *δορυφόροι*. Ἡ γῆ ἔχει δορυφόρο τὴ σελήνη· ὁ Ἄρης ἔχει δύο δορυφόρους· ὁ Ζεὺς ἑννέα· ὁ Κρόνος δέκα κλπ.

4. Κομήτες

Οἱ *κομήτες* εἶναι περίεργα οὐράνια σώματα, πού φαίνονται κατὰ περιόδους στὸν οὐρανὸ γιὰ λίγο καιρὸ καὶ κατόπιν χάνονται. Εἶναι φωτεινὰ σώματα, πού συνήθως ἔχουν μεγάλο κεφάλι, συχνὰ μεγαλύτερο κι ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ μακριὰ οὐρά. Ὄταν βρίσκονται κοντὰ στὸν ἥλιο παρουσιάζονται ὡς ἀστέ-

ρες, πού περιβάλλονται από ένα φωτεινό νεφέλωμα, τήν *κομήη* (κομήητες).

Οί κομήητες ἔκτελοῦν περιφορὰ γύρω ἀπό τόν ἥλιο σέ «ἐλλειπτική» τροχιά· γι' αὐτό κι ὅταν ἀπομακρύνονται ἀπ' αὐτόν δέν τοὺς βλέπομε. Τοὺς βλέπομε μόνον κατὰ περιόδους, ὅταν

Κομήητες

ἡ τροχιά τους τοὺς φέρνει κοντὰ στὸν ἥλιο. Τὸ φῶς τους εἶναι ἐν μέρει δικό τους κι ἐν μέρει τὸ παίρνουν ἀπὸ τὸν ἥλιο.

5. Διάττοντες

Πολὺ συχνὰ τὶς νύκτες βλέπομε νὰ διασχίζουν τὸν οὐρανὸ θόλο μερικὰ σημεῖα λαμπερά, ὅμοια στὴ λάμψη μὲ τοὺς ἀστέρες. Ἄλλ ἐνῶ οἱ ἀστέρες ἔχουν τὴν ἴδια θέση στὸν ἀστερισμό, πού ἀνήκουν, αὐτὰ τὰ λαμπερά σώματα κινουῦνται μὲ μεγάλη ταχύτητα, ἀφήνουν πίσω τους μιὰ φωτεινὴ γραμμὴ κι ἀμέσως ἐξαφανίζονται. Αὐτὰ τὰ σώματα ὀνομάζονται *διάττοντες ἀστέρες*.

Οἱ διάττοντες ἀστέρες ἄλλοτε παρουσιάζονται ἕνας - ἕνας κι ἄλλοτε πολλοὶ μαζί, πού πέφτουν ὅλοι σάν βροχή. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται *βροχὴ διαττόντων ἀστέρων*. Αὐτὴ εἶναι περιοδικὴ καὶ παρατηρεῖται κυρίως κατὰ τὸν Αὐγούστο.

Οι διάττοντες αστέρες είναι στερεά μόρια πολύ μικρά, τα όποια από τη μεγάλη τους ταχύτητα προστρίβονται πάνω στη γήινη ατμόσφαιρα, όταν μπούν σ' αυτή αναφλέγονται και φεγγολοούν ώσπου να εξατμισθούν. Μερικοί όμως διάττοντες σπάζουν σαν ρουκέτες (πύραυλοι) και τότε πέφτουν στη γη οι *αερόλιθοι*. Ο μεγαλύτερος αερόλιθος μέχρι τώρα έπεσε στο Μεξικό και είχε βάρος 50 τόννους (ο τόννος έχει 780 όκάδες).

6. Ο ήλιος

Ο ήλιος είναι ένας από τους άπλανεις αστέρες, βρίσκεται όμως πιό κοντά στη γη άπ' αυτούς. Άπέχει από τη γη 150.000.000 χιλμ. Και είναι μεγαλύτερος άπ' αυτή 1.300.000 φορές. Το ύλικό από το όποιο αποτελείται, όμοιο σχεδόν με το ύλικό της γης, βρίσκεται σε διάπυρη κατάσταση. Η θερμότητά του υπολογίζεται σε +6.000°. Ο ήλιος περιβάλλεται από ένα άέριο άνομμένο και φωτεινό.

Η λάμψη του ήλιου δέν είναι όμοιόμορφη σ' όλα τα μέρη του. Στο κέντρον παρουσιάζεται λαμπρότερος, ένω σ' άκρα η λάμψη του έλαττώνεται,

Ο ήλιος στρέφεται γύρω από τον έαυτό του και ταυτοχρόνως τρέχει στο άπειρο.

7. Η σελήνη

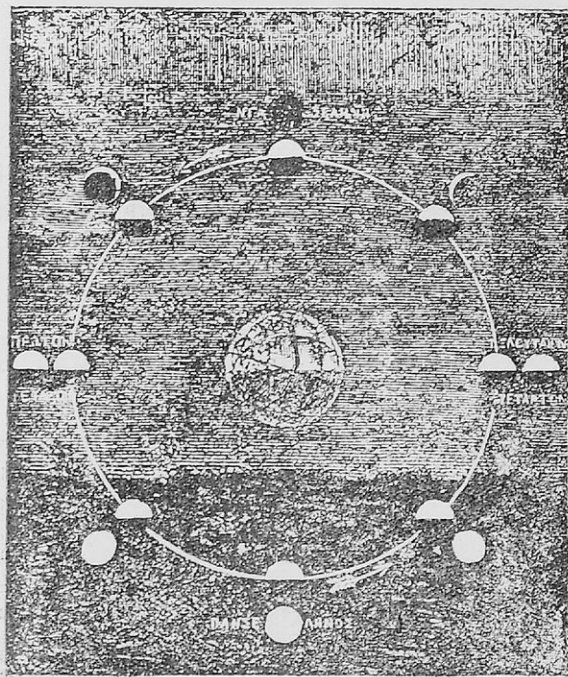
Η σελήνη έχει σφαιρικό σχήμα, είναι 50 φορές μικρότερη από τη γη και βρίσκεται σε στερεά κατάσταση.

Έπάνω στο δίσκο της σελήνης και στην ίδια πάντοτε θέση παρατηρούνται μερικές κηλίδες, που όλες μαζί κάνουν ένα σχήμα σαν άνθρωπινο πρόσωπο. Οι κηλίδες αυτές θεωρούνται ότι είναι όρη, κρατήρες ή φαιστειών και πολλά βαθουλώματα. Τα όρη Άπέννινα μάλιστα της σελήνης υπολογίζονται να έχουν μήκος 6.400 χιλμ. και τρεις χιλιάδες κορυφές, που η ψηλότερη φθάνει τα 8.200 μ. ύψος.

Η σελήνη είναι δορυφόρος της γης γυρίζει γύρω σ' αυτήν σε διάστημα 27 ήμερων 7 ώρων 43' και 11.5". Στο ίδιο διάστημα κάνει μιά περιστροφή γύρω στον έαυτό της.

3. Φάσεις της σελήνης

Στό διάστημα που γυρίζει ή σελήνη γύρω στη γή παρουσιάζεται σ' έμάς με διάφορες μορφές, που τις ονομάζομε *φάσεις τής σελήνης* (κοίταξε εικόνα). Αυτό γίνεται, γιατί ή σελήνη δέν έχει δικό της φώς, αλλά φωτίζεται από τον ήλιο (έτερό-

Φάσεις τής σελήνης

φωτη) κι ακόμη, γιατί έχει σχήμα σφαιρικό και πάντα φωτίζεται τὸ μισὸ μέρος της, ὅπως καὶ ἡ γῆ. (Νὰ θυμᾶσθε πάντοτε ὅτι οὔτε ἡ σελήνη οὔτε ἡ γῆ δέν φωτίζονται ποτὲ ὀλόκληρες). Ἐπίσης, ὅταν ἡ σελήνη περιφέρεται γύρω ἀπὸ τὴ γῆ, ἄλλοτε βρίσκεται ἐκείνη ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καὶ στὴ γῆ καὶ ἄλλοτε βρίσκεται ἡ γῆ ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καὶ στὴ σελήνη. Στὴν πρώτη φάση οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιου φωτίζουν μόνον τὸ μέρος τῆς σελή-

νης· πού βλέπει πρὸς τὸν ἥλιο· καὶ τότε μεῖς δὲν τὴν βλέπομε (χάση τῆς σελήνης).

“Ὑστερ” ἀπὸ μιᾶ ἡμέρα προχωρεῖ λίγο καὶ τότε ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἓνα ἐλάχιστο μέρος της σὰν δρεπάνι (Νέα σελήνη), τὸ ὁποῖο σιγὰ - σιγὰ μεγαλώνει καὶ σὲ ἑπτὰ μέρες βλέπομε τὴ μισὴ σελήνη (πρῶτο τέταρτο).

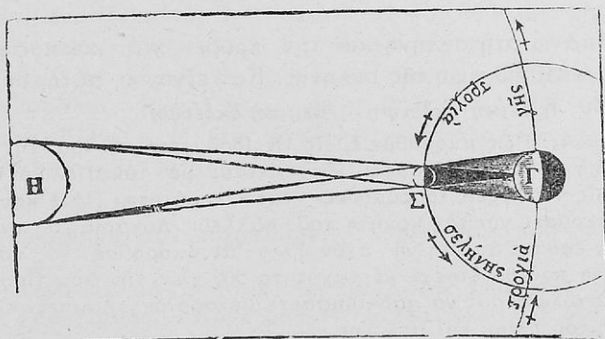
“Ὑστερ” ἀπὸ ἄλλες 7 ἡμέρες ἢ γῆ βρίσκεται ἀνάμεσα· στὸν ἥλιο καὶ στὴ σελήνη, καὶ τότε βλέπομε ὅλο τὸ ἡμισφαίριό της, πού φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιο (Πανσέληνος — δεύτερο τέταρτο).

Μετὰ ἀρχίζει πάλι νὰ μικραίνει καὶ ὕστερ’ ἀπὸ ἄλλες 7 ἡμέρες βλέπομε πάλι τὴ μισὴ (τρῆτο τέταρτο).

Κι ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ μικραίνει καὶ σ’ ἄλλες 7 ἡμέρες ἔχει χαθῆ πάλι (τελευταῖο τέταρτο). Καὶ ξαναρχίζει ἀπὸ τὴν ἀρχή.

7. Ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου

Καμιὰ φορά, ἐνῶ περιφέρονται γύρω στὸν ἥλιο ἢ γῆ καὶ ἡ σελήνη, συμβαίνει νὰ βρεθῆ ἡ σελήνη ἀνάμεσα στὸν ἥλιο

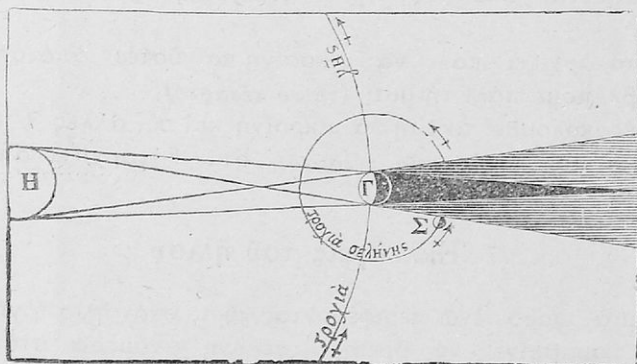
Ἐκλειψη σελήνης

καὶ στὴ γῆ καὶ μάλιστα στὴν ἴδια γραμμὴ (κοίταξε εἰκόνα). Τότε ἡ σελήνη ρίχνει τὴ σκιά της ἐπάνω στὴ γῆ καὶ κρύβει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὰ μέρη τῆς γῆς, πού βρίσκονται μέσα στὴ σκιά της· καὶ γιὰ κάμποση ὥρα, λίγη ἢ πολλή, ὁ ἥλιος δὲν φαίνεται ἀπ’ αὐτά, ἐνῶ εἶναι ἡμέρα. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται

ἔκλειψη τοῦ ἡλίου. Κι ἂν ὁ ἥλιος δὲν φαίνεται ὀλόκληρος λέγεται *ὀλική ἐκλειψη*, ἂν ὅμως δὲν φαίνεται ἓνα μέρος του μόνον, λέγεται *μερικὴ ἐκλειψη*.

10. Ἐκλείψεις σελήνης

Ἄλλοτε πάλι συμβαίνει νὰ βρεθῆ ἡ γῆ ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καὶ στὴ σελήνη στὴν ἴδια γραμμῇ. Τότε ἡ σκιὰ τῆς γῆς

* Ἐκλειψη σελήνης

πέφτει ἐπάνω στὴ σελήνη καὶ τὴν κρύβει γιὰ κάμποση ὥρα. Αὐτὸ λέγεται *ἐκλειψη τῆς σελήνης*. Καὶ εἶναι κι αὐτὴ, ὅπως καὶ τοῦ ἡλίου, ἢ *ὀλική ἐκλειψη* ἢ *μερικὴ ἐκλειψη*.

Ἔργασίες: Πῶς μπορούμε ἐμεῖς νὰ ἰδοῦμε τὰ ἄστρα τὴν ἡμέρα; Τί θὰ εἶπῃ προσανατολισμός; Πῶς γίνεται μὲ τὸν Πολικὸ ἄστέρα. Λέμε ἐμεῖς τίς λέξεις «δορυφόρος» «σάν κομήτης». Πότε καὶ γιατί; Ἔχετε ἀκούσει γιὰ τὸν κομήτη τοῦ Χάλλεϋ; Λογαριάστε σὲ πόσο χρόνο θὰ ἔφθανε ἀπὸ τῆ γῆ στὸν ἥλιο—ἂν μπορούσε νὰ πάῃ—ἓνα ἀεροπλάνο πού θὰ ἔτρεχε μὲ ταχύτητα 500 χλμ. τὴν ὥρα. Προσπαθήστε στὸ σχολεῖο σας νὰ παρουσιάσετε μὲ σφαῖρες, λάμπες κλπ. τίς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ σελήνης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΩΓΡΑΦΙΑ

Η ΕΥΡΩΠΗ

Γενική επίσκόπηση (*)

Θέση—Έκταση—Όρια. Ἡ Εὐρώπη βρίσκεται στὸ βόρειο ἡμισφαίριο καὶ πρὸς τὰ δυτικά τῆς Ἀσίας. Ἀποτελεῖ προέκταση τῆς Ἀσιατικῆς Ἠπείρου μὲ «συμβατικά» ὄρια μεταξύ τους τὰ Οὐράλια ὄρη.

Ἡ Εὐρώπη μαζί μὲ τὰ νησιά, ποὺ περιλαμβάνονται σ' αὐτήν (Μεγάλη Βρετανία, Ἴρλανδία, Ἰσλανδία στὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανὸ—Βαλεαρίδες, Κορσική, Σαρδηνία, Σικελία, Μάλτα, Ἑλληνικὰ νησιά στὴ Μεσόγειο θάλασσα—καὶ μερικὰ ἄλλα στὸ Β. Παγωμένο Ὠκεανὸ) ἔχει ἔκταση 11.409 090 τετ. χλμ. Μόνη τῆς ὁμῶς φθάνει γύρω στὰ 10.000.000 τετ. χλμ.

Όρια ἔχει : πρὸς Β. τὸ Βόρειο Παγωμένο Ὠκεανὸ, πρὸς Α. τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ τὴν Κασπία θάλασσα, πρὸς τὸν Ν. τὸν Καύκασο, Εὐξείνιο Πόντο καὶ Μεσόγειο θάλασσα καὶ πρὸς Δ. τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανὸ Ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ τὴ χωρίζει ὁ πορθμὸς τοῦ Γιβραλτάρ.

Περιγραφή τῶν παραλίων. Ἡ θάλασσα ποὺ περιβάλλει

(*) Τονίζουμε μιὰ σύσταση: Μὴ προχωρήτε στὴν ἐξέταση τῆς Πολιτικῆς Γεωγραφίας, ἂν δὲν μάθετε πρῶτα καλὰ νὰ διαβάσετε τὸ χάρτη, γεωφυσικὸ ἢ πολιτικὸ. Νὰ βρίσκετε δηλ. τὸ *γεωγραφικὸ πλάτος* τῆς χώρας, νὰ διακρίνετε τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες, γιὰ νὰ μαντεύετε τὸ ποσοστὸν βροχῆς, τὰ νερὰ γενικώτερα καὶ τὸ κλίμα, τὰ ὁποῖα θὰ σᾶς ὀδηγοῦν νὰ συμπεραίνετε γιὰ τὰ προϊόντα, ἀσχολίες κατοίκων, συγκοινωνία, πυκνότητα πληθυσμοῦ, πολιτισμὸ. Τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα ἔχουν ἀλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Καὶ τότε θὰ θεωρηθῆ ὅτι προσδεύετε στὴ Γεωγραφία ἂν μπορέσετε νὰ συλλάβετε αὐτὴν ἀκριβῶς τῆ σχέσης τῆς ἀλληλεξαρτήσεως.

ἀπὸ τρεῖς πλευρὲς στὴν Εὐρώπη, εἰσχωρεῖ βαθιὰ στὴν πορὰ-
 λία τῆς καὶ σχηματίζει τὶς περισσότερες ἀνωμαλίες. Σὲ καμιά
 ἄλλη ἥπειρο δὲν παρατηρεῖται τόση ἐνέργεια τοῦ νεροῦ τῆς
 θάλασσας στὴν ξηρὰ, ὅση στὴν Εὐρώπη. Παραβάλλετε τὸ βό-
 ρειο μέρος τῆς Μεσογείου, ποῦ βρέχει τὴν Εὐρώπη μὲ τὸ νό-
 τιο μέρος τῆς, ποῦ βρέχει τὴν Ἀφρική καὶ θὰ ἴδῃτε μόνοι σας
 τὴ διαφορὰ. Κοιτάξτε ἀκόμη τὴ Βόρεια Εὐρώπη καὶ θὰ τὸ
 ἀντιληφθῆτε καλύτερα. Στὰ παράλια τῆς Εὐρώπης λοιπὸν σχη-
 ματίζονται μεγαλύτερες θάλασσες, πολλοὶ κόλποι καθὼς καὶ
 πολλὰ ἀκρωτήρια καὶ χερσόνησοι, πορθμοὶ καὶ φιόρδ.

Μεγαλύτερες Θάλασσες. Στὸ Βόρειο Παγωμένο Ὀκεανὸ
 σχηματίζονται ἡ θάλασσα τοῦ *Μπάρεντς* καὶ ἡ *Δευκὴ Θά-
 λασσα*. Στὸν Ἀτλαντικὸ ἢ *Βαλτικὴ* θάλασσα, ἡ *Βόρεια* θά-
 λασσα, ἡ *Ἰρλανδικὴ* θάλασσα καὶ ἡ θάλασσα τῆς *Μάγχης*.
 Στὴ Μεσόγειο τὸ *Τυρηνικόν*, *Ἀδριατικόν*, *Ἰόνιο* καὶ *Αἰγαῖο*
 πέλαγος, ἡ *Προποντίδα*, ὁ *Εὐξείνιος Πόντος* καὶ ἡ *Ἀζοφικὴ*
 θάλασσα.

Κόλποι. Στὸν Ἀτλαντικὸ Ὀκεανὸ ὁ *Φινικός* κόλπος, ὁ
Βοθνικός, *Σκαγεράκης*, *Βισκαϊκός* (Γασκωνικός) καὶ πολλοὶ
 ἄλλοι μικρότεροι. Στὴ Μεσόγειο ὁ κόλπος τοῦ *Δέοντος*, τῆς
Γένουας, τοῦ *Τάραντος*, τῆς *Τεργέστης*, τοῦ *Φιοῦμε*, οἱ *Ἑλλη-
 νικοὶ* κόλποι καὶ ἄλλοι μικρότεροι.

Ἀκρωτήρια. Στὸ Βόρειο Παγωμένο Ὀκεανὸ τὸ *Βόρειον*.
 Στὸν Ἀτλαντικὸ τὸ *Φινιστέριον* καὶ τοῦ *Ἀγίου Βικεντίου*. Στὴ
 Μεσόγειο τὸ *Τραφαγκάρ* (ἐκεῖ ποῦ εἶναι τὸ Γιβραλτάρ), τὸ
Σπαρτιβέντο καὶ τὰ *Ἑλληνικά* (Ἀκρίτας, Τάινανο, Μαλέας).
 Τὸ νοτιώτερο σημεῖο τῆς Εὐρώπης ἀποτελεῖ τὸ ἀκρωτήριο
 Τραφαγκάρ.

Χερσόνησοι. Στὸν Ἀτλαντικὸ ἢ *Σκανδιναυικὴ* χερσόνησος
 (Σουηδία, Νορβηγία) ἢ *Γιουτλάνδη* (Δανία), τῆς *Νορμανδίας*
 (Γαλλία). Στὴ Μεσόγειο ἡ *Ἰβηρικὴ* (Ἰσπανία), *Ἰταλικὴ*, *Ἑλλη-
 νικὴ* καὶ *Κριμαϊκὴ* χερσόνησος (Ρωσία).

Πορθμοί. Στὸν Ἀτλαντικὸ ὁ πορθμὸς τοῦ *Σκαγεράκη*.
Κατεράττη καὶ *Καλαί*, στὴ Μεσόγειο τὸ *Γιβραλτάρ*, στὴν Προ-
 ποντίδα τῶν *Δαρδανελλίων* καὶ τοῦ *Βοσπόρου*.

Φιόρδ. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀνωμαλίες ἡ θάλασσα στὰ
 παράλια τῆς Νορβηγίας, τῆς Βορειοδυτικῆς Μεγ. Βρετανίας

καί λίγο τής Νοτιοσλαβίας μπαίνει σέ λουρίδες πλατύτερες ή στενώτερες βαθιά μέσα στην ξηρά, κόβει άπότομα τούς βρά-

Χάρτης τής Εύρώπης

χους καί σχηματίζει τά λεγόμενα **Φιόρδ**.

Τά Φιόρδ αυτά είναι χαράδρες μακρόστενες ανάμεσα σέ

βράχους με φαβερούς γκρεμνούς, όπου η θάλασσα εισχωρεί βαθιά στην ξηρά. Πολλές φορές αυτά φαίνονται πώς είναι ποτάμια ή λίμνες, άλλοτε πάλι μοιάζουν με κόλπους και λιμάνια κλειστά, τὰ ὁποῖα μ' ἓνα στενὸ στόμιο συκοινωνοῦν μετὴ θάλασσα. Πολλὰ τέτοια διάφορα καὶ μεγαλοπρεπῆ Φιόρδ σχηματίζονται στὶς ἀκτὲς τῆς Νορβηγίας.

Ἔδαφος. Τὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ 2)3 περίπου εἶναι πεδινὸ καὶ κατὰ τὸ 1)3 ὄρεινὸ. Σὲ γενικὲς γραμμὲς μποροῦμε νὰ χωρίσωμε τὴν Εὐρώπη σὲ δυὸ ξεχωριστὰς περιοχάς.

1. Στὴ **Βόρεια Εὐρώπη**, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη πεδιάδα, τὴν **Εὐρωπαϊκὴν** πεδιάδα, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Γασκωνικὸ (Βισκαϊκὸ) κόλπο καὶ φθάνει συνέχεια ὡς τὰ Οὐράλια ὄρη. Ἡ πεδιάδα αὐτὴ ἐλάχιστα διακόπτεται ἀπὸ χαμηλοὺς λόφους καὶ μόνον τὸ μέρος τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου κλείνεται ἀπὸ τὴν ὄροσειρὰ τῶν **Σκανδιναυϊκῶν Ἄλπεων** μετὴν ψηλότερη κορυφὴ τους 2.560 μ. Στὰ περισσότερα σημεῖα τῆς ἡ Εὐρωπαϊκῆς πεδιάδα καλλιεργεῖται καὶ εἶναι εὐφορῆ. Σὲ ἀρκετὰ μέρη ὁμως, κυρίως στ' ἀνατολικά, σχηματίζει ἐλώδεις ἐκτάσεις καὶ στέπες.

2. Στὴ **Νότια Εὐρώπη**, ποὺ δεσπόζεται ἀπὸ τὶς κεντρικὲς ὄροσειρὰς τῶν **Ἄλπεων** (Ἑλβετία) μετὴν ψηλότερη κορυφὴ **Λευκὸν ὄρος** 4.810 μ. καὶ τῶν **Καρπαθίων** (Τσεχοσλοβακία) 2.500 μ. Ἀπὸ τὶς ὄροσειρὰς αὐτὰς διακλαδίζονται ἄλλες ὄροσειρὰς, δηλαδὴ:

α'. Πρὸς δυσμὰς ὁ **Γιούραξ** 1.700 μ. (Γαλλία), τὰ **Πυρηναῖα** 3.400 μ. καὶ τὰ **Κανιάρβρια** 2.650 μ. (Ἰσπανία).

β'. Πρὸς τὰ νότια τὰ **Ἀπέννινα** 2.900 μ. (Ἰταλία).

γ'. Πρὸς τὰ νοτιοανατολικά καὶ ἀνατολικά οἱ **Διναρικὲς Ἄλπει** 1.900 μ. (Νοτιοσλαβία), οἱ **Ἀλβανικὲς Ἄλπει** 2.600 μ. (Ἀλβανία), ἡ **Πίνδος** 2.519 μ., ὁ **Ὀλυμπος** 2.918 μ. (Ἑλλάδα) ὁ **Αἶμος** 2.400 μ. μετὴ **Ροδόπη** 2.924 μ. (Βουλγαρία) καὶ οἱ **Τρανσυλβανικὲς Ἄλπει** 2.500 μ. (Ρουμανία).

δ'. Καὶ πρὸς τὰ βόρεια τὰ **Σουδητεια**, ὁ **Βοεμικὸς Δρυμὸς** (Γερμανία) κ. ἄ.

Στὸ νοτιοανατολικὸ μέρος στὰ σύνορα μετὴν Ἀσία εἶναι τὸ ὄρος **Καύκασος** 5.650 μ. καὶ στὸ ἀνατολικὸ τὰ **Οὐράλια** 1.700 μ.

Στὴ Μεγ. Βρετανία εἶναι τὰ ὄρη τῆς **Σκωτίας**.

Ἐνάντια στις ὄροσειρές αὐτές υπάρχουν πολλές εὐφορές κοιλάδες καὶ μεγαλύτερες πεδιάδες. Οἱ κυριώτερες ἀπ' αὐτές εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς *Δουβαρδίας* (Ἰταλία), τῆς *Οὐγγαρίας* καὶ τοῦ *Δούναβη* (σύνορα Ρουμανίας—Βουλγαρίας).

Βροχές. Ἡ Εὐρώπη περιβάλλεται ἀπὸ τὶς τρεῖς πλευρές τῆς μὲ θάλασσα. Γενικά, τὰ βουνά τῆς δέν εἶναι πολὺ ψηλά, ὥστε νὰ ἐμποδίζουν τὴν ἐπίδραση τῶν θαλασσινῶν ἀνέμων στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας· κι ἀκόμη τὰ βουνά τῆς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γεμάτα δάση. Ἄρα ἔχει βροχές μᾶλλον κανονικὲς Ἡ κανονικότητα τῶν βροχῶν παρατηρεῖται σ' ὅλη σχεδὸν τὴν ἡπειρο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δυτικὸ τῆς μέρος, ποὺ ἐπηρεάζεται πολὺ ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανὸ κι ἔχει πολλὲς βροχές κι ἀρκετὴ ὑγρασία.

Ποταμοί. Ὡς πρὸς τὴν κατανομὴ τῶν ὑδάτων διακρίνομε πάλι στὴ χώρα δύο περιοχές: Τὴ *βόρεια*, ποὺ οἱ ποταμοὶ χύνονται στὸν Ἀτλαντικὸ καὶ τὸ Βόρειο Παγωμένο Ὠκεανό. Καὶ τὴ *νότια*, ποὺ οἱ ποταμοὶ χύνονται στὴ Μεσόγειο θάλασσα, τὸν Εὐξεινο Πόντο καὶ τὴν Κασπία θάλασσα.

Στὴ βόρεια περιοχὴ βρίσκονται οἱ ποταμοὶ: *Γουαδιάνας*, *Τάγος*, *Δοῦρος* (Ἰβηρικὴ Χερσόνησος), *Γαρούνας*, *Δίγηρος*, *Σηκουάνας*, *Μόσας* (Γαλλία), *Ρήνος*, *Βέξερος*, *Ἐλβας*, *Ὀδερος* (Γερμανία), *Βιστούλας* (Πολωνία), *Νιέμεν*, *Δύνας* (Βαλτικὰ κράτη), *Δουίνας* καὶ *Πεισχόρας* (Ρωσία).

Στὴ νότια περιοχὴ βρίσκονται οἱ ποταμοὶ: *Ἐβρος* (Ἰσπανία), *Ροδανὸς* (Γαλλία), *Τίβερις*, *Πάδος* (Ἰταλία), *Ἀξιός*, *Στυρμών*, *Νέστος*, *Ἐβρος* (Ἑλλάδα), *Δούναβης* (κεντρικοανατολικῆς Εὐρώπης), *Δνειστερος*, *Δνειπερος*, *Τάναϊς* (Ντόν), *Βόλγας* καὶ *Οὐράλης* (Ρωσία).

Λίμνες. Μερικὲς ἀπὸ τὶς κυριώτερες εἶναι: *Λαντόγκα* καὶ *Ὀνέγκα* (Ρωσία—Φιλλανδία), *Βένερο*, *Βέντερο*, *Ἰλλμεν*, *Μαλάρη* (Σκανδιναυικὴ χερσόνησος), *Πλάτεν* (Οὐγγαρία), *Γενεύης*, *Κωνσταντία* (Ἑλβετία), *Σκόδρας* (Ἀλβανία—Νοτιοσλαβία), *Γκάρδα* (Ἰταλία) κλπ.

Κλίμα. Ἡ Εὐρώπη βρίσκεται μέσα στὴν Εὐκρατὴ ζώνη, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα ἐλάχιστο μέρος τῆς, ποὺ φθάνει στὴ Βόρεια κατεψυγμένη. Περιβάλλεται ἀπὸ τρεῖς πλευρὲς μὲ θάλασσα, ἢ ὅποια μάλιστα εἰσχωρεῖ βαθιὰ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Τὰ

βουνά της δὲν εἶναι πολὺ ψηλά. Κι ἀκόμη στὰ δυτικά παράλια της σημειώνει τὴν ἐπίδρασή του τὸ θερμὸ ρεῦμα τοῦ Κόλπου, τὸ ὁποῖο ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ἰσημερινό. Μ' αὐτὰ τὰ δεδομένα ξεχωρίζομε τὴν Εὐρώπη σὲ τέσσερεις κλιματικές περιοχές.

1. Τὴ *Βόρεια* περιοχή μὲ *ψυχρὸ κλίμα*. Ἡ Λευκὴ θάλασσα καὶ ἡ θάλασσα τοῦ Μπάρεντε τοὺς 8 μῆνες τοῦ ἔτους εἶναι παγωμένες. Στὴν περιοχή ἐκείνη, τὸ χειμῶνα παγώνουν καὶ τὰ ποτάμια, ὁλόκληρο δὲ τὸ χρόνο στὴν ξηρὰ εἶναι χιόνια ἢ πάγοι.

2. Τὴ *Δυτικὴ* περιοχή (παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὑκεανοῦ) μὲ κλίμα *Ὠκεάνειο*. Ἐκεῖ πέφτουν πολλὲς βροχὲς κι ἔχει πάντοτε ὕγρασία. Μεταξὺ χειμῶνα καὶ καλοκαιριοῦ δὲν ὑπάρχει μεγάλη διαφορά (χειμῶνας μέτριος—καλοκαίρι ἐπίσης), ὁ οὐρανὸς σχεδὸν πάντοτε εἶναι συννεφιασμένος.

3. Τὴ *Νότια* περιοχή (παράλια Μεσογείου) μὲ κλίμα *Μεσογειακὸ*. Βροχὲς κανονικὲς, χειμῶνας μαλακός, καλοκαίρι σχετικὰ ὁροσερό. Τὸ κλίμα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὸ πιὸ ὕγιεινό.

4. Τὴν *Κεντρικὴ* καὶ *Ἀνατολικὴ* περιοχή μὲ κλίμα *ἠπειρωτικὸ*. Χειμῶνας ψυχρὸς καὶ καλοκαίρι θερμὸ.

Προϊόντα. Τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης δὲν παρουσιάζει τόση ποικιλία ὅση οἱ ἄλλες Ἠπειροί. Ἐπομένως καὶ τὰ προϊόντα της δὲν ἔχουν τὴν ποικιλία τῶν προϊόντων τῶν ἄλλων ἠπειρῶν.

Φυτὰ. Ἡ Εὐρώπη διακρίνεται σὲ 3 περιοχές :

Στὴ *Μεσογειακὴ* (περιοχὴ τῆς Μεσογείου), στὴν ὁποία εὐδοκιμοῦν οἱ ἐλιές, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, τὰ ἀμπέλια, τὰ διάφορα φρούτα καὶ τὰ δημητριακὰ. Χαρακτηριστικὸ δασικὸ δένδρον εἶναι οἱ βελανιδιές.

Στὴν *ἠπειρωτικὴ* (Κεντρικὴ—Ἀνατολικὴ περιοχή), στὴν ὁποία εὐδοκιμοῦν τὰ δημητριακὰ, ἡ πατάτα κι ὁ καπνός, μὲ χαρακτηριστικὰ δένδρα τὰ κωνοφόρα (ἔλατα καὶ ὄρεινὰ πευκά).

Καὶ στὴν *Ὠκεάνεια* (δυτικὴ περιοχή), ποὺ διακρίνεται γιὰ τὰ πολλὰ λιβάδια της καὶ τὰ δασικὰ δένδρα βελανιδιές, καστανιές, ὄξυές.

Ζῶα. Στὴν Εὐρώπη τρέφονται ἀρκετὰ γιδοπρόβατα, χοῖροι, πουλερικά, βόδια, ἄλογα. Ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα ζοῦν ἀγριόχοιροι, ἀρκοῦδες, ἐλάφια, λύκοι.

Ὄρυκτά. Τὸ ὑπέδαφος τῆς Εὐρώπης εἶναι φτωχὸ σὲ εὐ-

γενή μέταλλα (χρυσάφι), πλούσιο όμως σὲ γαιάνθρακες, πετρέλαια, σίδηρο, χάλυβα, μολύβι, τσίγκο, θειάφι, καθώς και ὄρυκτο ἄλατι.

Ἀλιευτικά. Σπουδαῖο οἰκονομικὸ παράγοντα στὴ χώρα ἀποτελεῖ ἡ ἀλιεία, περισσότερο στὰ βόρεια τμήματα τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ στὴ Βόρεια θάλασσα καὶ λιγώτερο στὴ Μεσόγειο. Ἀλιεύονται σὲ τεράστιες ποσότητες βακαλάοι, ρέγγες, σαρδέλλες, σκουμβριά, τόνοι κλπ., πού δίνουν σημαντικώτατο εἰσόδημα.

Βιομηχανικά. Ἡ βιομηχανία ἔχει ἐξαιρετικὴ πρόοδο. Κατασκευάζονται διάφορα μηχανήματα, πλοῖα, σιδηρόδρομοι, ἀεροπλάνα, αὐτοκίνητα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, φάρμακα καὶ ἄλλες χημικὲς ὕλες, ὑφάσματα, γυαλικά κλπ. κλπ. Οἱ πρῶτες ὕλες, ἄλλες ὑπάρχουν μέσα στὴ χώρα καὶ ἄλλες μεταφέρονται ἀπὸ τὶς ἄλλες ἡπείρους.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται στὴ γεωργία, κτηνοτροφία, βιομηχανία, ναυτιλία, ἀλιεία, ἐμπόριο καὶ στὶς διάφορες ἐπιστῆμες καὶ τέχνες.

Συγκοινωνία. Ἡ Εὐρώπη ἔχει ἀνεπτυγμένη συγκοινωνία. Ἡ διαμόρφωση τῆς παραλίας (Μεσόγειος θάλασσα) καὶ τὰ πολλὰ πλωτὰ ποτάμια τῆς τὴ διευκολύνουν νὰ ἔχη ἀναπτύξει μεγάλη ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία τόσο στὸ ἐξωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐσωτερικὸ. Οἱ ποταμοὶ Δούναβης καὶ Ἐλβας εἶναι διεθνεῖς στὴν ποταμοπλοῖα, χρησιμοποιοῦνται δηλ. ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν Κεντρικὴ, Ἀνατολικὴ καὶ Βόρεια Εὐρώπη. Ὁ Ρῆνος θεωρεῖται ὡς ἡ κυριώτερη ποτάμια συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία ὄλου τοῦ κόσμου. Ὅλα δὲ τὰ πλωτὰ ποτάμια κάθε ἰδιαίτερης χώρας ἐνώνονται μεταξύ τους μὲ διώρυγες, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι τὰ πλοῖα ὀργώνουν ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη. Ἀλλὰ καὶ σιδηροδρομικὸ, ἀμαξιτὸ καὶ ἀεροπορικὸ δίκτυο ὑπάρχει παντοῦ σχεδὸν τέλειο καὶ πυκνὸ. Στὴν ἐξέταση κάθε χώρας θὰ τὰ ἴδῃτε λεπτομερέστατα αὐτά.

Πληθυσμὸς—Φυλὲς—Γλώσσα. Ἡ Εὐρώπη ἔχει 25.000.000 κατ. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνήκουν κυρίως στὴ Λευκὴ φυλὴ. Ἐν τούτοις δὲν ἔχουν ὅλοι ὁμοιογένεια μεταξύ τους, καὶ τοῦτο, γιὰ τὴν κατάγονται ἀπὸ διαφόρους λαούς, πού ἦλθαν στὴ χώρα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι τὰ νεώτερα χρόνια. Λένε, ὅτι οἱ περισ-

σότεροι ἦλθαν ἀπὸ τῆς Ἰνδίας, γι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης ὀνομάζονται Ἰνδοευρωπαῖοι. Καὶ διακρίνονται σὲ τρεῖς κυριώτερες φυλές :

α'. Στὴν Ἑλληνολατινικὴ φυλή, ποῦ θεωροῦνται καὶ ἀρχαιότερη ἀπ' ὅλες τῆς ἄλλης. Τὰ γνωρίσματά της εἶναι ἀνάστημα μέτριο, χρῶμα κεφαλιοῦ καὶ ματιῶν καστανό. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ρουμάνοι, οἱ Νότιοι Γάλλοι καὶ οἱ Ἰσπανοπορτογάλοι.

β'. Στὴ Γερμανικὴ φυλή, ποῦ εἶναι νεώτερη ἀπὸ τὴν Ἑλληνολατινικὴ. Τὰ γνωρίσματά της εἶναι ἀνάστημα ψηλό, χρῶμα μαλλιῶν ξανθὸ καὶ ματιῶν γαλανό. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Γερμανοί, Βόρειοι Γάλλοι, Ἀγγλοσάξωνες, Σουηδοί, Νορβηγοί, Δανοί, Ὀλλανδοί.

γ'. Στὴ Σλαβικὴ φυλή, τὴ νεώτερη ἀπ' ὅλες. Τὰ γνωρίσματά της εἶναι ἀνάστημα μέτριο, πρόσωπο μεγάλο, μάτια ἔξωγκωμένα, χρῶμα μαλλιῶν ξανθὸ ἢ καστανό. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Ρῶσοι, Πολωνοί, Τσεχοσλοβάκοι, Βούλγαροι, Νοτιοσλάβοι.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἔχομε τοὺς Οὐγγρους, τοὺς Λάπωνες καὶ τοὺς Τούρκους, ποῦ ἔχουν Μογγολικὴ καταγωγὴ καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ διατηροῦν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς τους· κιτρινωπὸ δέρμα, λοξὰ μάτια, ἔξωγκωμένες.

Οἱ γλώσσες, τῶρα, ποῦ μιλοῦν οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης εἶναι πολλές. Οἱ βασικὲς Εὐρωπαϊκὲς γλώσσες εἶναι τέσσερες· ἡ Ἑλληνικὴ, ἡ Δαιτινικὴ, ἡ Σλαβικὴ, καὶ ἡ Τουρκικὴ.

Ἀπὸ τὴ Δαιτινικὴ γλώσσα δημιουργήθηκαν ἡ Ἰταλικὴ, Ἰσπανικὴ, Ρουμανικὴ, Γαλλικὴ καὶ κατὰ ἓνα μέρος ἡ Γερμανικὴ γλώσσα. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀρχαία Γαλλικὴ καὶ τὴ Γερμανικὴ δημιουργήθηκε ἡ Ἀγγλικὴ γλώσσα.

Ἀπὸ τὴ Σλαβικὴ γλώσσα δημιουργήθηκαν ἡ Ρωσικὴ, Βουλγαρικὴ, Σέρβικη, Πολωνικὴ καὶ μερικὲς ἄλλες γλώσσες.

Σήμερα οἱ ἐπικρατέστερες γλώσσες εἶναι ἡ Γαλλικὴ, ἡ γλώσσα τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς διπλωματίας. Αὐτὴ μιλιέται στὴ Γαλλία. Ἡ Ἀγγλικὴ, ἡ γλώσσα τοῦ ἔμπορου. Αὐτὴ μιλιέται στὴν Ἀγγλία, Ἀμερικὴ. Ἡ Γερμανικὴ, ἡ γλώσσα τῆς ἐπιστήμης. Αὐτὴ μιλιέται στὴ Γερμανία. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν ἡ Σουηδικὴ, Νορβηγικὴ, Ὀλλανδικὴ καὶ Δανικὴ γλώσσα. Ἡ Ἑλ-

ληνική, ή γλώσσα τής κλασσικής αρχαιότητας, πού μιλιέται από τούς Έλληνες.

Ύστερα έρχονται : ή Σλαβική, πού μιλιέται στή Ρωσία, Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Βουλγαρία, Νοτιοσλαβία, ή Ίσπανική πού μιλιέται στήν Ίσπανία και σέ πολλές κτήσεις της, και ή Ίταλική, πού μιλιέται στήν Ίταλία κι ελάχιστα στήν Αφρική (Ίταλικές κτήσεις).

Θρησκεία. Η Εύρώπη, σχεδόν δλόκληρη, έχει άσπασθῆ τό Χριστιανισμό, (έξαιρεση αποτελοῦν οί λίγοι Έβραίοι και Μωαμεθανοί). Οί κάτοικοι όμως έχουν διαιρεθῆ σέ όρθοδόξους, καθολικούς και διαμαρτυρομένους Χριστιανούς. Στούς τελευταίους ανήκουν με μερικές δογματικές διαφορές οί Άγγλοι (Άγγλικανική έκκλησία), οί Έλβετοί (Καλβινική έκκλησία) και μερικοί άλλοι. Κατά σειράν πληθυσμοῦ πρώτοι έρχονται οί καθολικοί, δεύτεροι οί όρθόδοξοι και ύστερα οί διαμαρτυρόμενοι.

Πολιτισμός Είναι αλήθεια ότι τά πρώτα φώτα τής θρησκείας, τών γραμμάτων, τών έπιστημών, τών έφευρέσεων και γενικά τοῦ πολιτισμοῦ τά παρέλαβαν οί Εύρωπαίοι από τούς Άσιάτες. Κατώρθωσαν όμως γρήγορα, ιδιαίτερα μετά τήν εποχή τής Αναγεννήσεως, νά προσδεύσουν πολύ σ' όλα και ν' άνεβοῦν πνευματικά, τεχνικά, έπιστημονικά κλπ. σ' ανώτατο βαθμό. Οί όροι τής ζωής τοῦ ανθρώπου είναι ασύγκριτα καλύτεροι και υγιεινότεροι απ' όλους τούς λαούς τών άλλων ήπειρων, έκτός από ώρισμένες περιοχές τής Αμερικής. Δυστυχώς οί μεγάλοι πόλεμοι προκάλεσαν τόσες καταστροφές, άνέκοψαν για πολλά χρόνια τήν πρόοδο τής Εύρώπης κι έφεραν τή δυστυχία στόν Εύρωπαϊκό λαό. Άς έλπίσωμε νά είναι τουλάχιστον οί τελευταίοι αυτοί.

Διαίρεση τής Εύρώπης. Η Εύρώπη γεωγραφικώς μπορεί νά διαιρεθῆ σέ 5 μεγάλες περιοχές :

Τή *Νότια Εύρώπη*, τή *Δυτική Εύρώπη*, τήν *Κεντρική Εύρώπη*, τή *Βόρεια Εύρώπη* και τήν *Ανατολική Εύρώπη*.

Ι. ΝΟΤΙΑ ΕΥΡΩΠΗ

Α'. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ἢ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

1. Ἑλλάδα

Τὴν Ἑλλάδα τὴν ἔχομε ἐξετάσει στὴν Δ' Τάξη. Κάνομε τώρα μιὰ σύντομη ἀνασκόπηση, γιὰ νὰ τὴν κατανοήσωμε καλύτερα καὶ γιὰ νὰ τὴ συσχετίσωμε μὲ τίς ἄλλες Εὐρωπαϊκὲς χῶρες.

Θέση—Ἐκταση—Ὅρια. Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται στὰ νότια τῆς Εὐρώπης καὶ δυτικὰ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, Στερεὰ Ἑλλάδα, Θεσσαλία, Ἡπειρο, Μακεδονία, Δυτικὴ Θράκη καὶ τὰ νησιά. Ἀπ' αὐτὰ ἡ Πελοπόννησος, Στερεὰ Ἑλλάδα, νησιά κλπ., ποὺ ἀποτέλεσαν τὸ πρῶτο ἐλεύθερο κράτος τῆς Ἑλλάδας λέγονται *Παλαιὰ Ἑλλάδα*. Ἡ Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, ποὺ ἐλευθερώθηκαν μετὰ τὸ 1912 λέγονται *Νέα Ἑλλάδα*. Κι ἐπειδὴ αὐτὰ βρίσκονται στὸ Βόρειο μέρος τῆς χώρας λέγονται καὶ *Βόρεια Ἑλλάδα*.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει ἔκταση 133.000 τ.χλμ. Καὶ *ὄρια* : πρὸς Β. τὴν Ἀλβανία, Νοτιοσλαβία καὶ Βουλγαρία, πρὸς Α. τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιατικὴν Τουρκία, πρὸς Ν. τὸ Λιβυκὸ πέλαγος καὶ πρὸς Δ. τὸ Ἴόνιο Πέλαγος.

Περιγραφή τῶν παραλίων. Ἡ Ἑλλάδα βρέχεται ἀπὸ τίς τρεῖς πλευρὲς τῆς—ἀνατολική, νότια καὶ δυτικὴ—ἀπὸ θάλασσα, ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ βαθιὰ μέσα στὴν ξηρὰ τῆς καὶ σχηματίζει πολλὰ ἀκρωτήρια, κόλπους καὶ χερσονήσους.

Ἀκρωτήρια. *Μακεδονία* : Νυμφαῖον, Δρέπανο, Καλογριάς, Καραμπουρνό. *Θεσσαλία* : Αἰάντειο. *Εὐβοία* : Ἀρτεμῖσιο, Κήναιο, Κάβο—ντόρος. *Στερεὰ Ἑλλάδα* : Σούνιο. *Πελοπόννησος* : Σκύλλαιο, Μαλέας, Ταίναρο, Ἀκρίτας, Κατάκωλο, Χελωνάτας, Ἀραξος, Δρέπανο. *Ἡπειρος* : Ἀκτιο.

Κόλποι. *Μακεδονία* : Στρυμονικός, Ἁγίου Ὄρους, Τορωναῖος, Θερμαϊκός. *Θεσσαλία* : Παγασητικός. *Στερεὰ Ἑλλάδα* : Μαλιακός, Εὐβοϊκός, Σαρωνικός. *Πελοπόννησος* : Ἀρ-

γολικός, Λακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός, Πατραϊκός, Κορινθιακός. *Στερεά Ἑλλάδα*—*Ἠπειρος*: Ἀμβρακικός.

Ὁ Σαρωνικός με τὸν Κορινθιακὸ Κόλπο εἰσχωροῦν τόσο

Χάρτης Βαλκανικῆς Χερσονήσου

βαθιά στὴν ξηρά, ὥστε με τὴ μικρὴ διώρυγα τῆς Κορίνθου, ποὺ κατασκευάσθηκε, ἐνώθηκαν καὶ μετέβαλαν τὴν Πελοπόννησο σ' ἓνα μεγάλο νησί.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀκρωτήρια καὶ τοὺς κόλπους σχηματίζονται καὶ πολλὰ ἄλλα στὰ διάφορα νησιά καὶ περισσότερο στὴν Κρήτη (κοιτάξετε στὸ χάρτη σας νὰ τὰ βρῆτε μόνοι σας).

Χερσόνησοι. Ἡ μεγαλύτερη χερσόνησος εἶναι τῆς *Χαλκιδικῆς* (Μακεδονία), ἡ ὁποία πάλι χωρίζεται σὲ τρεῖς μικρότερες χερσονήσους: τοῦ Ἁγίου Ὀρους, τῆς Σιθωνίας καὶ τῆς Κασσάνδρας.

Πορθμοί. Τῆς *Κορίνθου* (Πελοπόννησος) καὶ τοῦ *Εὐβοίου* (Εὐβοία).

Ἔδαφος. Τὸ περισσότερο ἔδαφος τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὀρεινό. Ἡ χώρα δεσπόζεται ἀπὸ τὴν ὄροσειρὰ τῆς *Πίνδου*, ἡ ὁποία φαίνεται σὰν ν' ἀποτελῆ τὴ σπονδυλικὴ στήλη σ' ὄλοκληρο τὸ δυτικὸ κεντρικὸ τῆς τμήμα. Ἡ Πίνδος ἀποτελεῖ συνέχεια τῶν Ἀλβανικῶν Ἄλπεων καὶ εἶναι τὸ μακρότερο βουνὸ τῆς Ἑλλάδας (150 χιλ. μῆκος). Ἔχει ὕψος 2.519 μ. καὶ εἶναι γεμάτο ἀπὸ πυκνὰ δάση μὲ ὄξυές, βελανιδιές, καστανιές καὶ ἀπότομα φαράγγια καὶ βράχους. Διακλαδίζεται σὲ μικρότερα βουνά:

Ἠπειρός: Τζουμέρκα, Λάκμος, Μιτσικέλι, Τόμαρος.

Μακεδονία: Βόϊο, Βαρνοῦς, Βόρας, Βέρμιο, Καμβούνια, Χάσια. **Θεσσαλία:** Ὀλυμπος (τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς Ἑλλάδας). Ὀσσα, Πήλιο. **Στ. Ἑλλάδα:** Ὀρθρος, Ἀγραφα, Τυμφρηστός, Ὄξυά, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός, Ἐλικῶν, Κιθαιρών, Πάρνηθα κλπ. **Πελοπόννησος:** Παναχαϊκὸ, Ἐρύμανθος, Ἀροάνια, Μαίναλο, Ταῦγετος (τὸ ψηλότερο τῆς Πελοποννήσου), Πάρνων.

Ἡ *Κεντρικὴ* καὶ *Ἀνατολικὴ Μακεδονία* δεσπόζεται ἀπὸ τὶς διακλαδώσεις τοῦ Αἴμου, Κερκίνη, Τσιγκέλι, Μενοίκιο καὶ Ροδόπη. Καὶ ἡ *Κρήτη* ἀπὸ τὰ τρία ὄρη Λευκά, Ἴδη (Ψηλορείτης), Δίκτη, ποὺ θεωροῦνται κι αὐτὰ ὡς συνέχεια τῶν ὄρων τῆς Πελοποννήσου.

Ἀνάμεσα στὶς ὄροσειρές αὐτὲς σχηματίζονται μικρὰ ὄροπέδια, κοιλάδες καὶ μεγαλύτερες πεδιάδες. Κυριώτερες πεδιάδες εἶναι: **Θράκης:** Ἀλεξανδρουπόλεως, Κομοτινῆς, Ξάνθης. **Ἀνατολικῆς Μακεδονίας:** Καβάλας, Δράμας, Σερρών. **Κεντρικῆς Μακεδονίας:** Θεσσαλονίκης, Γιαννιτσῶν. **Θεσσαλίας:** ἡ μεγάλη πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας. **Ἠπειρῶν:** Ἄρτας, Πρέβεζας. **Στερεῆς Ἑλλάδας:** Ἀγρινίου, Μεσολογγίου, Λαμίας.

Βοιωτίας, Ἀττικῆς. *Πελοποννήσου* : Κορίνθου, Αἰγίου, Πάτρας, Ἡλείας, Κυπαρισσίας, Λακωνίας, Ἄργους. *Κρήτης* : Χανίων.

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος

Ἡρακλείου, Μεσσαράς. *Ἐπιανῶν* : Κέρκυρας. *Εὐβοίας* : Ληλάντιον κλπ. κλπ.

Τὰ κυριώτερα ὄροπέδια εἶναι :

Τῆς *Δυτικῆς Μακεδονίας* : Φλώρινας, Καίλαριων. Τῆς *Ἡπείρου* : Ἰωαννίνων καὶ τῆς *Πελοποννήσου* : Μαντινείας.

Ύδατα. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα, πού διαμελίζεται πολὺ ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ δὲν ἔχει ἐκτεταμένη ξηρά. Γι' αὐτὸ ἂν καὶ ἔχη κανονικὲς βροχὲς καὶ στὰ περισσότερα βουνά της πέφτουν ἄφθονα χιόνια, ἐν τούτοις δὲν ἔχει μεγάλα ποτάμια.

Ποτάμια. Τὰ μεγαλύτερα ποτάμια της εἶναι ἐκεῖνα, πού ἔχουν τὶς πηγές τους στὶς βορεινὲς χώρες, Βουλγαρία καὶ Νοτιοσλαβία. καὶ εἶναι **Ἐβρος** (Θράκη), **Νέστος**, **Στυμμών**, **Ἀξιός** (Μακεδονία). Ἀπὸ τὰ ἄλλα ποτάμια, πού ἔχουν τὶς πηγές τους μέσα στὴ χώρα, μεγαλύτερα εἶναι **Μακεδονία** : Ἀλιάκμων. **Ἡπειρος** : Ἄραχθος. **Θεσσαλία** : Πηνειός. **Στερεὰ Ἑλλάδα** : Ἀσπροπόταμος, Σπερχειός. **Πελοπόννησος** : Ἀλφειός, Πηνειός, Εὐρώτας.

Κανένα ἀπὸ τὰ ποτάμια τῆς Ἑλλάδας δὲν εἶναι πλωτό. Κι ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ὅλα σχεδὸν τὰ ποτάμια τῆς Μακεδονίας κοντὰ στὶς ἐκβολές τους σχηματίζουν ἔλη, τὰ ὁποῖα τελευταῖα ἔχουν ἄρκετὰ περιορισθῆ, γιατί κατασκευάσθηκαν ἐκεῖ μεγάλα ἀποξηραντικὰ καὶ διοχετευτικὰ ἔργα.

Λίμνες. Κυριώτερες λίμνες εἶναι : **Μακεδονίας** : Βιστωνίς, Κερκινίτις, Δοϊράνη, Πρέσπα (*) Καστοριάς. **Ἡπείρου** : Ἰωαννίνων. **Θεσσαλίας** : Βοιβίης. **Στ.** **Ἑλλάδας** : Ξυνιάς, Τριχωνίς, Ὑλική. **Πελοπόννησος** : Στυμφαλία κλπ.

Κλίμα. Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται μέσα στὴ βόρεια Εὐκρατη ζώνη. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 35° βόρειο παράλληλο καὶ φθάνει ὡς τὸν 41°. Βρέχεται ἀπὸ τὶς τρεῖς πλευρές της μὲ θάλασσα, ἢ ὁποῖα μάλιστα εἰσχωρεῖ πολὺ βαθιὰ στὸ ἐσωτερικὸ της. Τὰ βουνά της δὲν εἶναι πολὺ ψηλά γιὰ νὰ ἐμποδίζουν τὴν ἐπίδραση οὔτε τῶν θαλασσινῶν ἀνέμων, πού φυσοῦν ἀπὸ τὰ νότια, δυτικὰ ἢ ἀνατολικὰ, ἀλλ' οὔτε καὶ τῶν ψυχρῶν ἀνέμων, πού ἔρχονται ἀπὸ τὶς βόρειες χώρες. Γι' αὐτὸ τὸ κλίμα τῆς χώρας γενικὰ εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινὸ. *Τὸ καλύτερο κλίμα τῆς Μεσογείου.*

Προϊόντα. **Φυτά.** Εὐδοκιμοῦν οἱ ἐλίές, τὰ ἀμπέλια, οἱ μουριές (μὲ τὰ φύλλα τους τρέφεται ὁ μεταξοσκώληκας), τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα (μυγδαλιές, καρυδιές, βερυκοκκιές, δαμασκηνιές, μῆλιές, χαρουπιές κλπ.), τὰ δημη-

(*) Ἡ Δοϊράνη καὶ ἡ Πρέσπα βρίσκονται στὰ σύνορά μας μὲ τὴ Νοτιοσλαβία.

τριακά, τὰ ὄσπρια, ἡ πατάτα, ὁ καπνός, τὸ βαμβάκι, ἐλάχιστα τὸ ρύζι κι ἀπὸ τὰ δασικά δέντρα τὰ πεύκα, τὰ ἔλατα, οἱ ὄξυές, οἱ καστανιές καὶ οἱ βελανιδιές. Ἀπὸ τὰ πεύκα βγάζουν ρετσίνι καὶ κολοφώνιο (*).

Ζῶα. Ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ μαζί γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ χώρα. Τρέφονται ἀρκετὰ γιδοπρόβατα, βόδια, ἄλογα, μουλάρια, γαϊδούρια, χοῖροι καὶ διάφορα πουλερικά. Ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα βρίσκονται ἀκόμη ἀλεποῦδες, λύκοι, ἀγριογούρουνα, ἐλάχιστα ἐλάφια καὶ ἀρκοῦδες.

Ὄρυκτά. Τὸ ὑπέδαφος τῆς χώρας σ' ὠρισμένα μέρη εἶναι πλούσιο σὲ μάρμαρα, σμύριδα, λευκόλιθο, λιγνίτη κι ἀπὸ τὰ μέταλλα σὲ χρῶμιο, σίδηρο, σιδηροπυρίτη καὶ βωξίτη.

Ἀλιευτικά. Στὶς θάλασσες τῆς Ἑλλάδας ψαρεύουν ἀρκετὰ ψάρια, κυρίως σαρδέλλες, μαρίδες, μπαρμποῦνια, λιθρίνια, κεφάλους, συναγρίδες κλπ. καθὼς καὶ πολλὰ σφουγγάρια. Τὰ τελευταῖα μάλιστα ἀποτελοῦν σοβαρὸ εἰσόδημα σὲ ἀρκετὸ ποσοστὸ τῶν ναυτικῶν μας.

Βιομηχανικά. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισε νὰ σημειώνεται ἱκανοποιητικὴ βιομηχανικὴ κίνηση σὲ καπνά, ὑφάσματα, οἰνοπνεύματα, ἐλαιουργικά εἶδη, δέρματα, φάρμακα καὶ μερικά μεταλλουργικά εἶδη.

Γενικά, ὡς πρὸς τὰ προϊόντα τῆς χώρας, θὰ μπορούσαμε νὰ παρατηρήσωμε τοῦτο : Ἡ Ἑλλὰς παράγει πολλὰ καπνά, σταφίδες, σύκα καὶ λάδι, τὰ ὁποῖο ἐξάγει στὸ ἐξωτερικό. Αὐτὰ τὰ ὀνομάζομε ἐθνικὰ προϊόντα.

Τὰ δημητριακά, τὰ ὄσπρια, τὰ κτηνοτροφικά κλπ. εἶδη (κρέατα, αὐγά) καὶ ἡ ξυλεια, ποὺ παράγει δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων, γι' αὐτὸ κάνει εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. Ὅταν ὅμως γενικευθοῦν τὰ τεχνικά ἔργα (ἀποξηραντικά—ἀποστραγγιστικά) κι ἐπεκταθῆ ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια τῆς γῆς, ποὺ ἄρχισε στὰ τελευταῖα χρόνια, θὰ πετύχωμε ἐπάρκεια σὲ πολλὰ γεωργικά εἶδη καὶ κατὰ πολὺ θὰ

(*) Τὸ κολοφώνιο εἶναι ὑπόλειμμα τοῦ ρετσίνοιου τῶν πεύκων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο λείπει τὸ νερὸ καὶ τὸ αἰθέριον ἔλαιον. Τὸ χρησιμοποιοῦν στὴ φαρμακευτικὴ καὶ στὴ βιομηχανία. Ἀπὸ κολοφώνιο εἶναι ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὁποῖο τρίβουν τὸ τόξο τοῦ βιολιοῦ, γιὰ νὰ μὴ γλιστράη πάνω στὶς χορδές.

έλαττωθῶν οἱ ἑλλείψεις μας σὲ σιτηρά. Ἐπίσης, ὅταν ἐπεκταθῆ ἡ ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια τῆς δενδροκομίας, θὰ ἔχωμε ἄφθονη παραγωγή φρούτων, ὅπως π.χ. στὴ Μακεδονία καὶ ἄλλοι.

Ἐμπόριο. Ἡ Ἑλλάδα εἰσάγει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ σιτηρά, κρέατα, ξυλεῖα, πετρέλαια, ζάχαρη, καφέ, μπαχαρικά, ὠρισμένα φάρμακα, μηχανήματα, ἀεροπλάνα, πλοῖα, σιδηροδρόμους, αὐτοκίνητα.

Ἐξάγει δὲ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ προϊόντα, πού ἀναφέραμε, βωξίτη, σμύριδα, χρώμιο, λευκόλιθο, κολοφώνιο καὶ μερικὲς ἄλλες πρῶτες ὕλες.

Ἀσχολίες κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας ἀσχολοῦνται κυρίως στὴ γεωργία, κτηνοτροφία, ναυτιλία, ἄλιεῖα, ἐμπόριο, ἐπιστῆμες καὶ τέχνες.

Συγκοινωνία. Κυριώτερη συγκοινωνία τῆς χώρας εἶναι ἡ ἀτμοπλοϊκὴ. Ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδας καὶ τὰ νησιὰ ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους ἀτμοπλοϊκῶς. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ ὄλες τὶς γύρω μας Μεσογειακὲς χώρες Ἰταλία, Γαλλία, Ἰσπανία, Ἀφρική, Αἴγυπτος, Συρία, Τουρκία. Ὁ Πειραιᾶς μάλιστα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα λιμάνια τῆς Μεσογείου, τὸ πρῶτο λιμάνι τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Ὑπάρχει καὶ σιδηροδρομικὸ δίκτυο, πού ἐνώνει τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς χώρας. Σιδηροδρομικὲς γραμμὲς εἶναι σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νησιὰ, ἐπειδὴ εἶναι μικρὰ κι ἀπὸ τὴ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ Ἡπειρο ἐξ αἰτίας τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους (*). Τὸ αὐτοκίνητο τελευταῖα ἔχει διαδοθῆ πολὺ. Ἐλάχιστα ἴσως θὰ εἶναι τὰ σημεῖα, πού δὲν ἔχουν ἀκόμη αὐτοκινητόδρομο.

Ἐπίσης ἡ Ἑλλάδα ἐξυπηρετεῖται καὶ μὲ ἀρκετὴ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία,

Πληθυσμός. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πληθυσμὸ 8.000.000 κατ.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας εἶναι Ἕλληνες. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐλάχιστοι Τούρκοι (Δυτ. Θρακὴ—Δωδεκάνησα), Ἑβραῖοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἀλβανοί.

Θρησκεία. Οἱ Ἕλληνες εἶναι Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι. Ἡ

(*) Στὴ Δυτ. Στερεὰ Ἑλλάδα ὑπάρχει μόνον ὁ τοπικὸς σιδηρὸς δρόμος Ἀγρινίου—Μεσολογγίου κλπ.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας εἶναι αὐτοκέφαλη καὶ διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο μὲ Πρόεδρο τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν. Ὑπάγεται ὁμοῦς στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκπαίδευση. Ἡ ἐκπαίδευση τῆς Ἑλλάδας διακρίνεται σὲ τρεῖς βαθμούς: Τὴ *Στοιχειώδη* ἢ *Δημοτικὴ ἐκπαίδευση*, τὴ *Μέση* καὶ τὴν *Ἀνωτάτη*.

Ἡ *Δημοτικὴ* ἐκπαίδευση περιλαμβάνει τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα καὶ εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλο τὸ λαό. Τὰ παιδιὰ ἀπὸ 6—14 χρονῶν εἶναι ὁποσδήποτε ὑποχρεωμένα νὰ φοιτήσουν στὰ σχολεῖα. Δημοτικὰ σχολεῖα ὑπάρχουν καὶ στὸ πῶς μικρὸ χωριὸ τῆς χώρας. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγραμμάτων εἶναι ἐλάχιστο.

Ἡ *Μέση* ἐκπαίδευση περιλαμβάνει τὰ Γυμνάσια καὶ Λύκεια. Σ' αὐτὴ μπορούμε νὰ κατατάξωμε καὶ τὴν Ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση μὲ τὶς διάφορες σχολές τῆς: Ἱερατικῆς, ἐμπορικῆς, βιοτεχνικῆς, μηχανικῆς, ναυτικῆς, πρακτικῆς, οἰκοκυρικῆς κλπ. κλπ.

Ἡ *Ἀνωτάτη* ἐκπαίδευση περιλαμβάνει τὶς παντὸς εἴδους Πανεπιστημιακῆς σχολῆς, τὰ Πολυτεχνεῖα, τὶς Ἀνώτατες ἐμπορικῆς - οἰκονομικῆς ἐπιστῆμες, Ἀνώτατες Στρατιωτικῆς σχολῆς, Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κλπ. κλπ.

Ἡ Μέση καὶ Ἀνωτάτη ἐκπαίδευση εἶναι προαιρετικῆς.

Πολίτευμα. Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι ἡ Βασιλευμένη Δημοκρατία. Ἀνώτατος ἄρχων τῆς χώρας καὶ ρυθμιστὴς τοῦ πολιτεύματος εἶναι ὁ Βασιλεὺς. Ἡ χώρα κυβερνᾶται ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο μὲ Πρόεδρο τὸν Πρωθυπουργό. Ἡ Κυβέρνηση μὲ τὰ ὄργανά τῆς (Στρατὸ—Χωροφυλακὴ—Δικαστήρια) ἐπιβλέπει τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ψηφίζει ἡ Βουλὴ. Αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς βουλευτῆς, ποὺ ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ λαὸ σὲ διάφορα διαμερίσματα τῆς χώρας.

Καὶ ὁ Βασιλεὺς ὁμοῦς καὶ ἡ Κυβέρνηση καὶ ἡ Βουλὴ στὴν ψήφιση καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων δὲν εἶναι ἐλεύθεροι νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν. Δεσμεύονται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, δηλ. ἀπὸ τὸν καταστατικὸ χάρτη, ποὺ περιλαμβάνει τοὺς βασικοὺς νόμους τῆς διακυβερνήσεως τοῦ Κράτους. Ὅλοι οἱ ἄλλοι νόμοι, ποὺ ψηφίζει ἡ Βουλὴ, στηρίζονται σ' αὐτοὺς τοὺς βασικοὺς νόμους

του Συντάγματος. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντίθετος ἀπ' αὐτούς.

Διοίκηση. Ἡ Ἑλλάδα διαιρεῖται στὰ μικρότερα διαμερίσματα : *Δυτικὴ Θράκη, Μακεδονία, Ἡπειρος, Θεσσαλία, Στερεὰ Ἑλλάδα, Πελοπόννησος, Ἐπιτάνησα, Κρήτη, Νησιὰ Αἰγαίου Πελάγους, Δωδεκάνησα.*

Καθένα ἀπὸ τὰ διαμερίσματα αὐτὰ ὑποδιαιρεῖται σὲ *Νομούς* (*), πού διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς Νομάρχες.

Κάθε νομὸς πάλι ὑποδιαιρεῖται σὲ *Ἐπαρχίες*, πού διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς Ἐπαρχοὺς (τέτοιοι εἶναι μόνον στὴ Νέα Ἑλλάδα) σὲ *Δήμους*, πού διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς Δημάρχους καὶ τὰ Δημοτικά Συμβούλια καὶ σὲ *Κοινοότητες*, πού διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς Προέδρους τῶν Κοινοτήτων καὶ τὰ Κοινοτικά Συμβούλια. Δήμοι εἶναι οἱ πόλεις πού ἔχουν πάνω ἀπὸ 10.000 κατοίκους. Κοινοότητες εἶναι οἱ μικρότερες πόλεις καὶ τὰ χωριά.

Πόλεις. Πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας εἶναι ἡ *Ἀθήνα* μὲ 800.000 κατοίκους.

Ἄλλες κυριώτερες πόλεις εἶναι :

Στὴ *Δυτικὴ Θράκη* : Ὁρεσιάδα, Διδυμότειχο, Ἀλεξανδρούπολη, Κομοτινὴ, Ξάνθη.

Στὴ *Μακεδονία* : Καβάλα, Δράμα, Σέρρες, Κιλκίς, Θεσσαλονίκη, Πολύγυρος, Γιαννιτσά, Βέροια, Νάουσα, Ἐδεσσα, Φλώρινα, Κοζάνη. Στὴν *Ἡπειρο* : Γιάννινα, Πρέβεζα, Ἄρτα.

Στὴ *Θεσσαλία* : Βόλος, Λάρισα, Τρίκαλα, Καρδίτσα, Καλαμπάκα. Στὴ *Στερεὰ Ἑλλάδα* : Χαλκίδα, Λαύριο, Πειραιά, Ἐλευσίνα, Μέγαρα, Θήβα, Λεβάδεια, Λαμία, Ἀγρίνιο, Μεσολόγγι, Ἄμφισσα. Στὴν *Πελοπόννησο* : Κόρινθος, Πάτρα, Πύργος, Καλαμάτα, Σπάρτη, Γύθειο, Τρίπολη, Ἄργος, Ναύπλιο.

Στὴν *Κρήτη* : Χανιά, Ρέθυμνο, Ἡράκλειο, Ἅγιος Νικόλαος. Στὰ *Ἐπιτάνησα* : Κέρκυρα, Ἀργοστόλι, Ζάκυνθος. Στὰ *Νησιὰ Αἰγαίου Πελάγους* : Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος, Σύρος. Στὰ *Δωδεκάνησα* : Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος.

Ἱστορία : Μὲ λίγα λόγια θὰ κάνωμε μιὰ πολὺ περιληπτικὴ ἀνασκόπηση τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδας, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ἡ Ἑλλάδα στὰ προχριστιανικὰ χρόνια ἦταν ἰσχυρὸ καὶ πολιτισμέ-

(*) Τὰ διαμερίσματα Δυτικὴ Θράκη, Μακεδονία, Ἡπειρος, Κρήτη, Δωδεκάνησα ἐπικεφαλῆς στοὺς Νομάρχες ἔχουν Γενικὸ Διοικητὴ, πού εἶναι ἰσότιμος μὲ τοὺς Ὑπουργούς.

νο κράτος. Κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Πέρσες ἐπιδρομεῖς καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἀπαραμίλλο μεγαλεῖο τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ φιλοσοφίας.

Στὰ 146 π.Χ. ὅμως ὑποδουλώθηκε στοὺς Ρωμαίους, ἀλλὰ κι ἐκεῖ τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἔδειξε τὴ θαυματουργὸν του δύναμιν μετὰ τὴν ἐπικράτησίν του πάλω στὴν ὕλικήν του δύναμιν τῆς Ρώμης.

Ἀργότερα ἄρχισε πάλιν νὰ ἀκμάζῃ μετὰ τὴ δημιουργία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας κι ἔφθασε μάλιστα στὸ μεγαλύτερον σημεῖο τῆς δυνάμεώς της στὰ χρόνια τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἀλλὰ πῆρε τὸ δρόμον τῆς παρακμῆς μετὰ τὴ Φραγκοκρατία, ὥσπου ὑποδουλώθηκε στὴν Τουρκία (1453 μ.Χ.). Ἔμεινε σκλαβωμένη ὡς τὰ 1821, ὅποταν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες 7—8 ἐτῶν ἀνακηρύχθηκε πάλιν ἐλεύθερον βασίλειον, ἀλλὰ μετὰ πολὺ περιορισμένη ἔκτασιν (Πελοπόννησος, Στερεὰ Ἑλλάδα, Εὐβοία, Κυκλάδες, Β. Σποράδες).

Στὰ 1863 προστέθηκαν τὰ Ἐπτάνησα, στὸ 1881 ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἄρτα καὶ στὰ 1912—13 μετὰ τὸν Ἑλληνο—Τουρκικὸν καὶ Ἑλληνο—Βουλγαρικὸν πόλεμον ἡ Ἥπειρος, Μακεδονία, Κρήτη καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Στὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—18 Ἑλλάδα ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ ἔμεινε οὐδέτερη, τάχθηκε στὸ τέλος μετὰ τὸ μέρος τῶν συμμάχων ἐναντίον τῆς Γερμανίας καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν πῆρε τὴ Θράκην καὶ τὸ Βιλαέτιον τῆς Σμύρνης στὴ Μικρὰ Ἀσίαν.

Στὰ 1922 ἐπικολούθησε ἡ γνωστὴ μας Μικρασιατικὴ καταστροφὴ, πού εἶχε ὡς συνέπειαν νὰ χάσῃ πάλιν ἡ Ἑλλάδα τὸ Βιλαέτιον τῆς Σμύρνης καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Τότε ὑποχρεώθηκε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον πού ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων ἀποικίων βρισκόταν στὴ Μ. Ἀσίαν νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν Ἑλλάδα.

Στὸ δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον ἡ Ἑλλάδα δέχθηκε ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ πολέμῳ πάλιν στὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Τότε δημιούργησε τὸ περίφημον Βορειοηπειρωτικὸν ἔπος, πού συγκλόνησε ὁλόκληρην τὴν οἰκουμένην.

Μετὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν τῆς παραχωρήθηκαν τὰ Δωδεκάνησα.

Ἀλύτρωτα Ἑλληνικὰ μέρη. Ἐξακολουθοῦν ὅμως ἀκόμην νὰ μένουσιν ἀλύτρωτα Ἑλληνικὰ ἐδάφη (Βόρειος Ἥπειρος—Κύπρος) μετὰ γνήσιον ἑλληνικὸν πληθυσμὸν γεμάτον ἀπὸ ἀκμαῖον ἔθνικόν φρόνημα καὶ ἀκατάβλητον πόθον γιὰ τὴν ἔνωσιν μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Ἡ Ἑλλάς ὡς Εὐρωπαϊκὸν Κράτος. Ἡ Ἑλλάς ἀνάμεσα στὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐξ αἰτίας τῆς τοποθεσίας της, τοῦ πολιτισμοῦ της καὶ τοῦ θαυμασίου κλίματός της, κατέχει ζηλευτὴν θέσιν. Βρίσκεται μέσα στὴ Μεσόγειον θάλασσαν κι ἀκριβῶς στὸ σημεῖον, ἀπὸ τὸ ὅποιν περνοῦν οἱ διεθνεῖς δρόμοι γιὰ τίς τρεῖς ἡπείρους τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἡ θέσις αὕτη τῆς ἔδωκε τὴν

εύκαιρία νά ὑποστῆ, πρώτη ἢ Ἑλλάδα, τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀρχαίου Ἀσιατικοῦ κι Ἀφρικανικοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὅποιο μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν εὐφυΐα τῶν κατοίκων τῆς καλλιέργησε καὶ μετὰδωσε στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη.

Τὰ μνημεῖα τῆς παλαιᾶς τῆς δόξας συγκεντρώνουν πολλοὺς περιηγητὲς κι ἐπιστήμονες ἀρχαιολόγους ἀπ' ὄλο τὸν κόσμο. Τὰ Ἱερὰ τῶν Δελφῶν, τῆς Ὀλυμπίας, τῆς Ἐπιδαύρου, τῶν Ἀθηνῶν κλπ. ἔγιναν κέντρα παγκοσμίου πνευματικῆς κινήσεως. Κι ὄλα αὐτὰ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νά θαυμάζουν οἱ ξένοι λαοὶ καὶ νά συμπαθοῦν τὴ χώρα, ποὺ φώτισε τὴν οἰκουμένη κι ἀκόμη νά τὴ βοηθοῦν στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς, ποὺ δυστυχῶς ἦταν πολλές. Ἡ ἴδια ἡ θέση τῆς, ποὺ ἦταν σπουδαιοτάτη συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία τῆς Νότιας Εὐρώπης (Βαλκάνια—Θεσσαλονίκη—Μακεδονία—Θράκη—Ἀσία ἢ Ἰταλία—Σερβία—Θεσσαλονίκη—Θράκη—Ἀσία κλπ.) κάνει τοὺς γύρω λαοὺς νά τὴν βλέπουν πάντοτε μὲ ἐχθρικό μάτι καὶ νά θέλουν νά τὴν καταλάβουν, γιὰ νά μπορέσουν ὕστερα νά ξαπλωθοῦν πρὸ πέρα. Ὅμως αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ!

Οἱ Ἕλληνες στὸ ἐξωτερικό. Ἡ δραστηριότητα καὶ ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὤθησε πολλοὺς Ἕλληνες νά ἐγκαταλείψουν τὴ φτωχὴ Ἑλλάδα καὶ νά ζητήσουν τὴν τύχη τους σ' ἄλλες χώρες. Αὐτὸ γινόταν ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐποχὴ (ἀποικίες Μ. Ἀσίας—Μεγάλῃ Ἑλλάδα, Νότιας Ἰταλίας καὶ Σικελίας—οἱ Ἕλληνες στὴ Δύση τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας κλπ.), ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερα στὴν Ἀμερικὴ, Ἀφρική, Εὐρωπαϊκὲς χώρες ὅπως ἡ Ρωσία, Ρουμανία, Σερβία, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία, Ἀγγλία κλπ.). Παντοῦ ὅπου ἐγκαταστάθηκαν οἱ Ἕλληνες, ἐργάσθηκαν μὲ πολλοὺς κόπους, στερήσεις καὶ βάσανα, ἀλλὰ καὶ μὲ τιμότητα καὶ κατάρθωσαν νά ἐξελιχθοῦν σὲ σοβαροὺς οικονομικοὺς παράγοντες τῶν ξένων χωρῶν καὶ νά δημιουργήσουν σοβαρὰ κέντρα ἑλληνισμοῦ, μ' ἐξαιρετικὴ ἑλληνικὴ πνευματικὴ καὶ γενικώτερη κίνηση. Ἐχετε ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψη σας τὰ κέντρα τῆς περιοχῆς Μ. Ἀσίας, Νότιας Ἰταλίας, Τεργέστης, Ὀδησοῦ, Ταϊγανίου καὶ γενικὰ τῆς νότιας περιοχῆς τῆς Ρωσίας, Βουκουρεστίου, Βράιλας, Πύργου (Βουλγαρίας), Ἀμερικῆς, Ἀφρικῆς κλπ. κλπ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐξαναγύρισαν στὸν τόπο τους. Ἄλλοι ἔμειναν καὶ μένουν ἐκεῖ. Τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα ὅμως τὸ δια-

τηρούν άμείωτο και με κάθε τρόπο φροντίζουν για την ένι-
σχυση της Πατρίδας. Δέν είναι λίγοι οί ευεργέτες, πού και
παλαιότερα και τώρα μετά τό δεύτερο πόλεμο, με κάθε τρόπο
ευεργέτησαν την Έλλάδα.

Έργασίες: Τί σημασία έχει ό θαλάσσιος διαμελισμός της χώρας
για τη ζωή και γενικά για την Ιστορία της Έλλάδας. Ποιός ό χαρα-
κτήρας του Έλληνα. Φέρτε πληροφορίες για τις Έλληνικές Κοινό-
τητες του Έξωτερικού. Ποιούς ευεργέτες ξέρετε και τί έχει κάνει
καθένας. Κάμετε τούς παρακάτω πίνακες: Τά 5 ψηλότερα βουνά. Τά
5 μεγαλύτερα ποτάμια. Τis 10 μεγαλύτερες πόλεις. Τis έμπορικές
πόλεις. Τis βιομηχανικές πόλεις. Τis γεωργικές πόλεις. Κάμετε χαρ-
τογραφία της χώρας, χωριστά τη γεωφυσική και χωριστά την
πολιτική.

Σημείωση. Για να μη έπαναλαμβάνωμε κάθε φορά τά ίδια, να ξέ-
ρετε πώς: α'. Για να έξετάσετε τό κλίμα κάθε χώρας, πρώτα θα κα-
θορίσετε τό γεωγραφικό της πλάτος, ύστερα τούς άλλους κλιματο-
λογικούς παράγοντες (θάλασσα, ποσοστόν βροχής, άέρα, τυχόν θα-
λάσσια ρεύματα κλπ., όπως έμάθατε πέρυσι στη Γεωγραφία σας).
β'. Υστερα άπό την έξέταση κάθε χώρας θα
φτιάχνετε τό χάρτη της—γεωφυσικό ή πολιτι-
κό—και θα τοποθετήτε τά όριά της και τά
σπουδαιότερα γεωφυσικά και πολιτικά της
στοιχεία, και γ'. Θα κάνετε φανταστικό ταξίδι άπό την Έλ-
λάδα σ' αυτή σιδηροδρομικώς, άεροποικώς, άεροπορικώς και θα
ονομάζετε τά μέρη, άπό τά όποία θα περνάτε.

2. Ευρωπαϊκή Τουρκία—'Ανατολική Θράκη

Θέση—'Εκταση. Ευρωπαϊκή Τουρκία λέγεται ή 'Ανατο-
λική Θράκη. 'Αρχίζει άπό τόν Έβρο ποταμό κι άπλώνεται άνα-
τολικά ως τό Βόσπορο, την Προποντίδα και τόν Έλλησποντο.
'Εχει έκταση 24 000 τετ. χλμ.

'Εδαφος. Τό έδαφος της 'Ανατολικής Θράκης είναι πε-
δινό. 'Αποτελείται άπό τό εύφορο λεκανοπέδιο της 'Αδριανου-
πόλεως, πού αρχίζει άπό τόν Έβρο, άπλώνεται σ' όλη τη
χώρα και φθάνει ως τά παράλια. 'Εκεί μόνον περιβάλλεται άπό
δυό χαμηλές όροσειρές, πού είναι παρακλάδια του Αίμου. 'Η
μιά είναι του 'Ιεροϋ όρους, στά κεντρικά παράλια της Προπον-
τίδας και προς τη χερσόνησο της Καλλιπόλεως με 900 μέτρα
Γεωγραφία της Ευρώπης ΣΤ' Δημοτικού

ὕψος, καὶ ἡ ἄλλη τῆς *Στρανιζας*, στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου μὲ 1.000 μ. ὕψος.

Ὑδατα. Οἱ βροχὲς στὶς διάφορες περιοχὲς εἶναι μᾶλλον κανονικὲς. Περισσότερες ὅμως εἶναι στὰ παράλια, ἐκεῖ δηλ., πού ἡ χώρα εἶναι ἐκτεθειμένη στοὺς θαλασσινοὺς ἀνέμους. Τὸ μεγαλύτερο ποτάμι, πού διασχίζει τὸ δυτικὸ ἄκρον τῆς χώρας εἶναι ὁ *Ἐβρος*, πού ἔχει τὶς πηγές του στὴ Βουλγαρία καὶ χύνεται στὸ Θρακικὸ πέλαγος, λίγο πρὸ ἀνατολικά ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη. Παραπόταμα τοῦ Ἐβρου εἶναι ὁ *Τόνιζος* καὶ ὁ *Ἐργίνης*. Ὁ Ἐργίνης δέχεται ἕνα πλῆθος ἀπὸ μικρότερα ποτάμια, πού ξεκινοῦν ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας. Κι αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνα, πού κάνουν τὴν πεδιάδα εὐφορῆ.

Κλίμα. Ἡ Ἀνατ. Θράκη βρέχεται ἀπὸ τὸ νότιο καὶ τὸ ἀνατολικὸ τῆς μέρος μὲ θάλασσα. Ἀλλὰ βουνὰ πρὸς τὰ βόρεια δὲν ἔχει μεγάλα, γι' αὐτὸ οἱ βορεινοὶ ψυχροὶ ἄνεμοι δὲν ἐμποδίζονται καθόλου νὰ φυσοῦν στὴ χώρα. Ἔτσι τὸ κλίμα εἶναι μᾶλλον δριμύ. Λεπτομερέστερα χωρίζεται σὲ τρεῖς κατηγορίες: Στὸ κλίμα τῶν Ἀνατ. παραλίων μὲ ψυχρὸ χειμῶνα καὶ ἀπότομες καιρικὲς μεταβολές (Πόντιο). Στὸ κλίμα τοῦ ἐσωτερικοῦ μὲ ψυχρὸ χειμῶνα καὶ θερμὸ καλοκαίρι (Ἡπειρωτικὸ) καὶ στὸ κλίμα τῶν Νοτίων παραλίων μὲ μέτριον χειμῶνα καὶ ὁρσοερὸ καλοκαίρι (Μεσογειακὸ).

Προϊόντα. Παράγει δημητριακά, ὄσπρια, βαμβάκι, καπνὸ, μετᾶξι. Στὰ πλούσια λιβάδια τῆς τρέφονται πολλὰ γιδοπρόβατα, βόδια καὶ βουβάλια, ἀπὸ τὰ ὅποια παράγει πολλὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα (τυρὶ, βούτυρο, μαλλιά, δέρματα). Στὰ παράλια τῆς ψαρεύουν πολλὰς παλαμιδες—λακέρδες καὶ σκουμβριά.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἐξάγει κυρίως σιτηρὰ καὶ εἰσάγει ὑφάσματα, μηχανήματα, φάρμακα, πέτρελαια κλπ.

Ἀσχολίες κατοίκων. Στὴ γεωργία καὶ κτηνοτροφία. Δὲν εἶναι ὅμως καλοὶ γεωργοί. Ἀσχολοῦνται ἐπίσης στὴν ἀλιεία καὶ ἐλάχιστα στὴ βιομηχανία, ἰδίως στὴν ταπητουργία.

Συγκοινωνία. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ τὰ κάρα (ἀραμπάδες), τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὸ σιδηρόδρομο. Ὑπάρχει μιὰ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, πού ἐνώνει.

Ἀδριανούπολη—Κωνσταντινούπολη, με μιὰ διακλάδωση γιὰ τὶς Σαράντα Ἐκκλησιές. Στὰ παράλια ἢ συγκοινωνία γίνεται με τὰ πλοῖα.

Πληθυσμός. Ἡ χώρα ἔχει 1.300.000 κατ. Εἶναι ὄλοι Τοῦρκοι, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους Ἑλληνες (Κωνσταντινούπολη), Ἀρμενίους κι Ἑβραίους.

Θρησκεία. Μωαμεθανική. Οἱ Τοῦρκοι διακρίνονται γιὰ τὴ θρησκευτικὴ πίστη τους.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Κωνσταντινούπολη*, (1.000.000 κατ.) σ' ὄμορφη τοποθεσία στὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου. Κτισμένη πάνω σ' ἑπτὰ λόφους (ἑπτάλοφος), με ὠραῖα κτίρια καὶ τὸ θαυμάσιο ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Εἶναι πόλη με μεγάλη ἐμπορικὴ κίνηση, ἢ ὅποια γίνεται πρὸ παντὸς στὶς δυὸ εὐρωπαϊκὲς συνοικίες της, τοῦ Πέραν καὶ τοῦ Γαλατᾶ. Ἐκεῖ ἔχει τὴν ἔδρα του ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ *Ραιδεστός* (30.000 κατ.) στὰ Θρακικὰ παράλια με καλὸ ἐμπορικὸ λιμάνι. Ἡ *Καλλίπολη* (35.000 κατ.), στὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐμπορικὴ πόλη. Ἡ *Ἀδριανούπολη* (100.000 κατ.) ἐκεῖ πού ἐνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἑβρος, Τόντζος, Ἄρδας (*), με τὸ ὠραῖο τζαμί τοῦ Σουλτάνου Σελημ καὶ πολλὰ μεταξουργεῖα. Οἱ *Σαράντα Ἐκκλησίες* (25.000 κατ.) κλπ. κλπ.

Ἱστορία. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἦταν χώρα Ἑλληνική. Ὅλες οἱ πόλεις της (Κων]πολη—Καλλίπολη—Ραιδεστός—Ἀδριανούπολη—Σαράντα Ἐκκλησίες κλπ,) ἦταν Ἑλληνικές. Στὴν κατοχὴ τῆς Τουρκίας ἤλθαν ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1453, τότε πού μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβαν ὀλόκληρο τὸ Νοτιοανατολικὸ τμήμα τῆς Εὐρώπης ὡς τὴ Βιέννη.

Ἀπὸ τὸ 1900 καὶ ὕστερα οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν σιγὰ-σιγὰ τὶς ἄλλες Εὐρωπαϊκὲς χῶρες καὶ περιορίσθηκαν μόνον στὸ τμήμα τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Αὐτὸ στὸ τέλος τοῦ 1ου Παγκοσμίου πολέμου παραχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα.

Ἀκολούθησε ὅμως ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ τοῦ 1922, ἐπανῆλθε ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη στὴν Τουρκία κι ἔγινε ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν· οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἑλλάδας, ἐκτὸς ἀπὸ

(*) Γιὰ τὸν Ἄρδα κοίταξε στὸ κεφάλαιο : ἡ Βουλγαρία.

ένα μικρό μέρος της Δυτ. Θράκης έπηγαν στην Τουρκία και οι Έλληνες της Ανατ. Θράκης, εκτός από λίγους της Κων)πόλεως, ήλθαν στην Ελλάδα.

Έργασίες: Περιγράψετε τὰ παράλια της Ανατ. Θράκης. Γιατί ή Ανατολική Θράκη λέγεται Εύρωπαϊκή Τουρκία; Φέρετε πληροφορίες από την περυσινή Ιστορία σας για την Κων)πολη. Γιατί έγινε πρωτεύουσα του Ρωμαϊκού Κράτους; Τί κινδύνους αντιμετώπισε και γιατί; Πώς είναι σήμερα ό ναός της Αγίας Σοφίας κλπ. κλπ.

Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα της χώρας (*).

3. Βουλγαρία

Θέση—Έκταση. Η Βουλγαρία είναι ή χώρα, που άπλώνεται από τὰ βόρεια της Ελλάδας κι Εύρωπαϊκής Τουρκίας, ως τόν ποταμό Δούναβη κι από τὰ ανατολικά της Νοτιοσλαβίας μέχρι τόν Εύξεινο Πόντο. Περιλαμβάνει δυό χώρες: την παλαιά Βουλγαρία και τή Βόρεια Θράκη ή Ανατολική Ρωμυλία. Έχει έκταση 103.000 τ. χλμ.

Έδαφος. Τό περισσότερο έδαφος της Βουλγαρίας είναι μάλλον όρεινό και σχετικώς εύφορο (προσχώσεις ποταμών). Η χώρα δεσπόζεται στο κέντρον και προς τὰ δυτικά από τή μεγάλη όροσειρά του Αΐμου ή Βαλκάν (από δώ έπήρε τό όνομα ή Βαλκανική Χερσόνησος). Ο Αΐμος διευθύνεται από Δ. προς Α., έχει μήκος περισσότερο από 600 χλμ. και ή πιό ψηλή κορυφή του φθάνει σε ύψος 2.400 μ. Είναι βουνό με πολλές διακλαδώσεις και γεμάτο από δένδρα. Στις πλαγιές του έχει πολλά λιβάδια. Στα νότια του Αΐμου βρίσκεται ή όροσειρά της Ροδόπης, που φθάνει ως τήν Ελλάδα κι αυτή είναι μεγάλο και δασώδες (βελανιδιές) βουνό, που φθάνει στα 2.954 μ. ύψος.

Από τούς βορεινούς πρόποδες του Αΐμου ως τό Δούναβη άπλώνεται ή μεγαλύτερη πεδιάδα της Βουλγαρίας, ή Πεδιάδα του Δούναβη, κι ανάμεσα στον Αΐμο και στη Ροδόπη, ή πε-

(*) Όταν λέμε χαρακτηριστικό γνώρισμα μιās χώρας, έννοούμε τό ιδιαίτερο φυσικό, τεχνικό, πολιτικό κλπ. γνώρισμα που διακρίνει μιά χώρα από τις άλλες π.χ. Καυκασία=χώρα των πετρελαίων, Ιαπωνία=χώρα των ήφαιστειών και των χρυσοανθέμων κ.ο.κ.

διάδα της *Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας* ἢ τοῦ *Ἑβρου*. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πεδιάδες αὐτὲς ὑπάρχουν στὰ διάφορα μέρη τῆς χώρας ἀρκετὲς κοιλάδες καὶ ὄροπέδια.

Ὑδατα. Οἱ βροχὲς στὰ νότια μέρη εἶναι κανονικὲς, ἐνῶ στὴν περιοχὴ τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ Αἴμου μᾶλλον ἄφθονες.

Τὸ μεγαλύτερο ποτάμι, ποὺ διασχίζει τὴ μεγάλη πεδιάδα καὶ ἀποτελεῖ ὄριον μεταξύ Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας εἶναι ὁ *Δούναβης*. Ὁ Δούναβης, στὸ μέγεθος (μῆκος — ποσότητα νεροῦ) εἶναι ὁ δεύτερος ποταμὸς τῆς Εὐρώπης. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη, διασχίζει πολλὰς χώρες, μπαίνει στὴ Βουλγαρία ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν «Σιδηρῶν Πυλῶν», περνάει ἀπ' αὐτὴν καὶ λίγο πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκβολὲς του κατευθύνεται βόρεια, μπαίνει μέσα στὴ Ρουμανία καὶ χύνεται στὸν Εὐξείνιο Πόντο. Στὶς ἐκβολὲς του σχηματίζει δύο δέλτα.

Ὁ Δούναβης εἶναι ποταμὸς πλωτὸς καὶ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ σπουδαία συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Τὸ χειμῶνα πολλὰς φορές γιὰ λίγο διάστημα παγώνει, ἐνῶ τὴν ἀνοιχὴ πλημμυρίζει καὶ σκεπάζει τὴν πεδιάδα, τὴν ὁποία κάνει πολὺ εὐφορῆ. Σ' αὐτὸν χύνονται πολλοὶ παραπόταμοι ἀπὸ τὶς βορεινὲς πλευρὰς τοῦ Αἴμου· σπουδαιότερος ἀπ' ὅλους εἶναι ὁ *Ἰσκερος*. Στὶς νότιες πλευρὰς τοῦ Αἴμου σχηματίζονται ἄλλοι ποταμοί, ὅπως ὁ *Στρυμών*, ὁ *Ἑβρος* καὶ ὁ *Τόντζος*. Στὴ Ροδόπη σχηματίζεται ὁ *Νέστιος* καὶ ὁ Ἄρδας. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποταμοὶ χύνονται στὸ Αἰγαῖο πέλαγος (ὁ Τόντζος καὶ ὁ Ἄρδας στὸν Ἑβρο).

Κλίμα. Ἡ βόρεια περιοχὴ τῆς χώρας εἶναι ἐκτεθειμένη στὴν ἐπίδραση τῶν βορειῶν ψυχρῶν ἀνέμων, ἐνῶ ἀπὸ τὰ νότια ἐμποδίζεται νὰ φθάσῃ στὸ ἐσωτερικὸ ἢ ἐπίδραση τῶν θαλασσινῶν ἀνέμων. Γι' αὐτὸ ἡ χώρα ἔχει κλίμα μᾶλλον ψυχρὸ, μετριώτερο στὴ νότια περιοχὴ, πολὺ ἠπειρωτικὸ στὴ βόρεια.

Προϊόντα. Παράγει πολλὰ δημητριακά, ὄσπρια, καπνὸ, σουσάμι, φυστίκια, λίγο ρύζι καὶ ἀρκετὰ λαχανικά, κοκκινογούλια (ζάχαρη) καὶ φρούτα. Παράγει ἐπίσης *ροδέλαιο*, ποὺ βγαίνει μ' ἀπόσταξη ἀπὸ τριαντάφυλλα, τὰ ὁποία ἔχει ἄφθονα. Ὀλόκληρες ἐκτάσεις εἶναι φυτευμένες μὲ *τριανταφυλλιές*, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κυριώτερο εἰσόδημα τοῦ μέρους ἐκεῖνου. Ἀπὸ τὰ δάση τῆς βγάζει ἀκόμη ξυλεία. Στὰ λιβάδια τῆς τρέφον-

ται πολλά γιδοπρόβατα και βόδια. Τρέφονται επίσης πολλοί χοίροι και πουλερικά, από τα όποια κάνουν μεγάλη εξαγωγή. Στα δάση της Ροδόπης και του Αΐμου ζούν χιλιάδες άγριογούρουνα.

Τό έδαφος της χώρας είναι πλούσιο σε κάρβουνο, σίδηρο και άλλα μέταλλα.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Η βιομηχανία της χώρας δεν έχει πολυ μεγάλη ανάπτυξη. Η Βουλγαρία έξάγει καπνό, πουλερικά, ροδέλαιο, φρούτα και εισάγει ύφασματα, μηχανές, πετρέλαιο, μέταλλα και άλλα είδη.

Άσχολίες κατοίκων. Στη γεωργία κυρίως κσι την κτηνοτροφία. Είναι καλοί γεωργοί.

Συγκοινωνία. Η συγκοινωνία γίνεται με κára, αυτοκίνητα, σιδηροδρόμους και στην περιοχή του Δούναβη με ποταμόπλοια. Η Βουλγαρία συνδέεται σιδηροδρομικώς με όλα τα γύρω της Εύρωπαϊκά κράτη.

Πληθυσμός κλπ. Η Βουλγαρία έχει 6.000.000 κατ. και είναι σχεδόν όλοι Βούλγαροι και Χριστιανοί Όρθόδοξοι. Η Βουλγαρική έκκλησία όμως δεν υπάγεται στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως, άλλ' άποσχίσθηκε άπ' αυτό και διοικείται από δικό της Πατριάρχη, που λέγεται Έξαρχος.

Οί Βούλγαροι δεν πολιτίζονται εύκολα και χαρακτηρίζονται ως πονηροί και ύποπτοι άνθρωποι.

Πολίτευμα. Δημοκρατικό.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι ή *Σόφια* (250.000 κατ.), σε ψηλό όροπέδιο του δυτικοϋ Αΐμου. Άπό κει περνάει ή σιδηροδρομική γραμμή, που ένώνει τη Βουλγαρία με όλα τα γύρω κράτη. Έχει αρκετά βιομηχανικά έργαστάσια ζυθοποιίας, ύφαντουργίας, σαπωνοποιίας, βυρσοδεψίας, οίνοπνευμάτων κλπ. Άλλες πόλεις είναι : ή *Βάρνα* (50.000 κατ.), έμπορικό λιμάνι, ή *Πύργος* (20.000 κατ.), επίσης παράλια πόλη, ή *Φιλιππούπολη* (50.000 κατ.), στον Έβρο ποταμό. Ήταν άλλοτε Έλληνική πόλη, με έλληνικό γυμνάσιο, διδασκαλείο κλπ., ή *Στενήμαχος*, που άλλοτε έκατοικείτο όλη από Έλληνες κ. ά.

Ίστορία. Οί Βούλγαροι κατάγονται από την Άσία. Ήλθαν κι έγκατεστάθηκαν σ' αυτή τη χώρα στα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, ύστερ' από άδεια των Βυζαντινών

αυτοκρατόρων. Πάντοτε όμως έπεδίωκαν την κατάκτηση πολλών ελληνικών έπαρχιών κι έκαναν διαφόρους πολέμους έναντίον μας. Ένικήθηκαν όριστικά και ύποδουλώθηκαν στη Βυζαντινή αυτοκρατορία στα χρόνια του Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου. Μετά τὸ 1453 ύποδουλώθηκαν στους Τούρκους. Άργότερα με την ύποστήριξη τής Ρωσίας έλευθερώθηκαν κι άπετέλεσαν έλεύθερο κράτος. Ποτέ όμως δέν έπαψαν νά ύποβλέπουν τις ελληνικές χώρες. Στα 1885 κατέλαβαν με πραξικόπημα την Άνατολική Ρωμυλία, ή όποία και τούς έπαραχωρήθηκε μετά τόν έλληνοτουρκικό πόλεμο του 1913.

Έργασίες: Κάμετε περιγραφή τών παραλίων τής χώρας. Γιατί τὰ ποτάμια τής Βουλγαρίας ρέουν άλλα με βόρεια και άλλα με νότια κατεύθυνση κι όχι μ' άνατολική ή δυτική; Γιατί ή Βουλγαρία δέν έχει άνεπτυγμένη βιομηχανία; Κάμετε σύγκριση έκτάσεως—πληθυσμού Έλλάδας—Βουλγαρίας. Φέρετέ πληροφορίες από την περυσινή ιστορία σας για τόν έγκριστιανισμό τών Βουλγάρων, τούς άγώνες τών Έλλήνων έναντίον των από τόν 7ο ως τόν 11ο αιώνα μ.Χ., έπίσης δέ και τών τελευταίων του 1912—13 και 1940—41 και βγάλετε ανάλογα συμπεράσματα.

Ξεχωρίστε τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τής χώρας.

4. Ρουμανία

Θέση—Έκταση Η Ρουμανία πιάνει τὸ βορειονατολικὸ μέρος τής Βαλκανικής Χερσονήσου, ένῶ τὸ κεντρικὸ και τὸ βόρειο βγαίνει έξω άπ' αὐτήν. Θεωρεΐται όμως και αὐτή Βαλκανικό κράτος. Βρίσκεται πρὸς τὰ βόρεια του ποταμοῦ Δούναβη και φθάνει βορειοανατολικά ως τόν ποταμὸ Δνειστερο. Άποτελεΐται από τις χώρες *Βλαχία, Δοβρουτσά, Βεσσαραβία, Μολδαβία, Τρανσυλβανία* και *Βουκοβίνα*. Η Ρουμανία είναι τὸ μεγαλύτερο Βαλκανικό κράτος με έκταση 295.000 τ. χλμ.

Έδαφος. Τὸ μισὸ μέρος περίπου τής χώρας είναι όρεινὸ και τὸ μισὸ πεδινό.

Όρεινὸ είναι τὸ κεντρικὸ και τὸ βορειοδυτικὸ μέρος. Έκεῖ ή χώρα δεσπόζεται από τις όροσειρές τών *Καρπαθίων* και τών *Τρανσυλβανικῶν Άλπεων*. Τά Καρπάθια αποτελοῦν τή βόρεια όροσειρά, έχουν μήκος περίπου 1500 χλμ. και μεγαλύτερο ύψος 2.000 μ. Οί Τρανσυλβανικές Άλπεις αποτελοῦν

τὴν κεντρικὴ ὄροσειρά, ἔχουν μῆκος περίπου 475 χλμ. καὶ μεγαλύτερο ὕψος 2500 μ. Καὶ τὰ δυὸ βουνὰ εἶναι γεμάτα ἀπὸ λιβάδια καὶ δάση μὲ δένδρα. Ἀνάμεσα στὶς ψηλὲς περιοχὲς τῶν βουνῶν βρίσκεται τὸ *λεκανοπέδιο* τῆς *Τρανσυλβανίας*, ἡ σπουδαιότερη περιοχὴ τῆς ὄρεινῆς Ρουμανίας.

Ἡ ὀλόκληρη ἡ ἄλλη χώρα ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη καὶ εὐφορη πεδιάδα, ποὺ διακόπτεται ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ χαμηλοὺς λόφους ὕψους 250 μ.

Ὑδατα. Στὴ Ρουμανία δὲν πέφτουν ἄφθονες βροχὲς. Τὸ χειμῶνα ὅμως πέφτουν ἄφθονα χιόνια, ποὺ στὰ ὄρεινὰ μέρη διατηροῦνται ὀλόκληρη τὴν ἀνοιξη.

Τὸ μεγαλύτερο ποτάμι εἶναι ὁ *Δούναβης*. Σ' αὐτὸν χύνονται δυὸ μεγάλα ποτάμια, ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ ἀνατολικά Καρπάθια: Ὁ *Σερέτης*, πλωτὸς σ' ἀπόσταση 470 χλμ. ἀπὸ τὴν ἐκβολὴν του καὶ ὁ *Προῦθος*, πλωτὸς σ' ἀπόσταση 270 χλμ. Ἄλλος ποταμὸς εἶναι ὁ *Δνεϊστερος* πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δυὸ πρώτους, ποὺ ἀποτελεῖ τὰ σύνορα μετὰξὺ Ρουμανίας καὶ Ρωσίας καὶ χύνεται στὸν Εὐξείνιο Πόντο. Πολλὰ ἄλλα μικρὰ ποτάμια ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν Τρανσυλβανικὴν Ἄλπειν καὶ χύνονται στὸ Δούναβη καθὼς καὶ ἓνα πλῆθος ἄλλα ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευρὴν τῶν Καρπαθίων καὶ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων, κατευθύνονται ὅλα δυτικὰ καὶ χύνονται στὸ μεγάλο παραπόταμο τοῦ Δούναβη *Τίσα* (Οὐγγαρία).

Κλίμα. Ἡ Ρουμανία ἔχει πολλὰ βουνὰ καὶ βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ μέρος. Τὸ κλίμα τῆς λοιπὸν εἶναι ἠπειρωτικόν, μᾶλλον δριμύ τὸ χειμῶνα καὶ πολὺ θερμὸ στὶς πεδιάδες τὸ καλοκαίρι. Ἐπίσης τὸ κλίμα τῆς Ρουμανίας διακρίνεται γιὰ τὴν ἀπότομη μεταβολὴν του.

Προϊόντα. Παράγει πολλὰ δημητριακὰ (*χώρα τοῦ σιταριοῦ καὶ ἀραβοσινοῦ*), πατάτες, σουσάμι, καπνὸν, ὄσπρια καὶ πρὸ παντὸς φασόλια, λαχανικά, κοκκινογούλια καὶ φρούτα (δαμάσκηνα). Ἀπὸ τὰ δάση τῆς, βγάζει ἄφθονη ξυλεία, χρήσιμη γιὰ οἰκοδομὰς κι ἐπιπλα. Στὰ λιβάδια τῆς τρέφονται πολλὰ βόδια, χοῖροι, πρόβατα, ἄλογα. Τὸ ὑπέδαφός τῆς εἶναι πλούσιο σὲ κοιτάσματα *πετρέλαιων*, ἔχει κι ἄρκετὸ ὀρυκτὸ ἀλάτι, κάρβουνο, σίδηρο, χαλκὸν, μαγνήσιο, μεθάνιο καὶ λίγο χρυσὸν καὶ ἄργυρο.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Ἡ βιομηχανία τῆς χώρας δὲν ἔχει ἀκόμη πολὺ προοδεῦσει. Περιορίζεται κυρίως στὴν παραγωγὴ πετρελαίων καὶ στὰ εἶδη ξυλείας. Ἡ Ρουμανία ἐξάγει πετρέλαιο, δημητριακὰ καὶ εἶδη ξυλείας καὶ εἰσάγει ὑφάσματα, μηχανές, φάρμακα καὶ λοιπὰ εἶδη. Ἡ Ἑλλάδα εἰσάγει ἀπὸ τῆ Ρουμανία σιτηρά, πετρέλαια, ξυλεία κι ἐξάγει σ' αὐτὴν ἔσπεριδοειδῆ, σύκα, καπνὰ, ἐλιές κλπ.

Πετρελαιοπηγές Ρουμανίας

Συγκοινωνία. Ἡ Ρουμανία ἔχει ἀρκετὴ ποταμοπλοϊκὴ, σιδηροδρομικὴ, αὐτοκινητιστικὴ κι ἀεροπορικὴ συγκοινωνία. Ἡ κυριώτερη ἀπ' ὅλες εἶναι ἡ ποταμοπλοϊκὴ. Θαλάσσια συγκοινωνία ἔχει περιωρισμένη.

Πληθυσμός. Ἐχει περίπου 18.000.000 κατ., Ρουμάνους κατὰ 72 ο/ο. Τὸ ὑπόλοιπο ποσοστὸν εἶναι Οὐγγροί, Ἑβραῖοι, Ἕλληνες, Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ Μουσουλμάνοι.

Οἱ Ρουμάνοι εἶναι ἐργατικοὶ καὶ ἡμεροὶ ἄνθρωποι.

Θρησκείμα. Οἱ Ρουμάνοι εἶναι λαὸς Χριστιανικὸς Ὀρθό-

Ἰσοξος. Ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται σήμερα ἀπὸ Ρουμάνο Πατριάρχη. Παλαιότερα ὑπαγόταν στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως.

Πολίτευμα. Κομμουνιστικὴ Δημοκρατία.

Πόλεις. Πρωτεύουσα τῆς Ρουμανίας εἶναι τὸ **Βουκουρέστι** (800.000 κατ.), στὸ κέντρον τῆς πεδιάδας τῆς Βλαχίας. Ὡραία πόλη, πού ἔχει στὸ ἓνα μέρος Εὐρωπαϊκὴ καὶ στὸ ἄλλο ἀνατολίτικη ὄψη. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλοὶ Ἕλληνες, πού διατηροῦν Ἕλληνικὲς κοινότητες καὶ σχολεῖα κι ἀποτελοῦν ἀξιόλογο παράγοντα στὴν οἰκονομικὴ κίνηση τῆς χώρας. Κοντὰ βρίσκεται καὶ τὸ **Δραγατσάνι**, στὸ ὁποῖο κατεστάλη ἡ πρώτη ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων στὸ 1821. Ἄλλες πόλεις, λιμάνια καὶ οἱ δύο τοῦ ποταμοῦ Δούναβη, εἶναι ἡ **Βραϊλα** (50.000 κατ.) καὶ τὸ **Γαλάτσι** (70.000 κατ.). Καὶ σ' αὐτὲς τὶς δύο κατοικοῦν πολλοὶ Ἕλληνες. Στὴ Μολδαβία εἶναι τὸ **Ἰάσιον** (100.000 κατ.), ὅπου ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἐκήρυξε πρῶτα τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση. Στὴ Δοβρουτσά εἶναι ἡ **Κωσταντζα** (30.000 κατ.), τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Ρουμανίας στὸν Εὐξεινο Πόντο. Στὸ λιμάνι τῆς Κωσταντζας εἶναι μεγάλες ἀποθήκες πετρελαίων, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἀπὸ τὸ **Πλοέσι** (πετρελαιοφόρος περιοχὴ τῆς Ρουμανίας) ὡς ἐκεῖ μὲ ὑπόγειους ἀγωγούς. Στὴ Βεσσαραβία εἶναι τὸ **Κίσινοβο**, στὴν Τρανσυλβανία τὸ **Κλοῦζ** κλπ.

Ἱστορία. Ἡ Ρουμανία εἶναι νέο Κράτος. Τέτοιο πού εἶναι σήμερα ἔγινε μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον. Στὴν ἀρχὴ (1873) ἀποτελέσθηκε μόνον ἀπὸ τὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία. Ἀργότερα ἐπῆρε τὴ Δοβρουτσά ἀπὸ τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν Τρανσυλβανία ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία.

Ἔργασίες. Γιατὶ στὴ Ρουμανία δὲν πέφτουν πολλὲς βροχὲς; Γιατὶ τὰ ποτάμια Σερέτης, Προῦθος, Δνεϊστερος ἔχουν νοτιοανατολικὴ κατεύθυνση; Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὰ πετρέλαια. Γιατὶ ἡ Ρουμανία, ἐνῶ ἔχει καύσιμη ὕλη, δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένη βιομηχανία; Κάμετε πίνακα τῶν προϊόντων, πού ἐξάγει ἡ Ρουμανία στὴν Ἑλλάδα καὶ τῶν εἰδῶν, πού εἰσάγει ἀπ' αὐτὴν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς.

Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

5. Νοτιοσλαβία

Θέση—Έκταση. Ἡ Νοτιοσλαβία ἢ Γιουγκοσλαβία εἶναι ἡ χώρα, πού πιάνει τὸ βορειοδυτικὸ μέρος τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Περιλαμβάνει τὴ *Σερβία* (παλαιὰ Σερβία καὶ Σερβικὴ Μακεδονία), τὸ *Μαυροβούνιο*, τὴν *Ἑρζεγοβίνη*, τὴ *Βοσνία*, τὴ *Δαλματία*, τὴν *Κροατία* καὶ τὴ *Σλοβενία*. Ἔχει ἔκταση 250.000 τ. χλμ.

Παράλια τῆς χώρας. Στὰ παράλια τῆς Νοτιοσλαβίας σχηματίζονται πολλὰ μικρὰ φιόρδ. Ἐξω ἐπίσης ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τῆς Νοτιοσλαβίας ὑπάρχουν περὶ τὰ 600 νησάκια, τὰ περισσότερα ἀκατοίκητα.

Ἔδαφος. Τὸ περισσότερο ἔδαφος τῆς Νοτιοσλαβίας εἶναι ὄρεινó. Ὀλόκληρη ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς χώρας δεσπόζεται ἀπὸ τὶς ὄροσειρὲς τῶν *Διναρικῶν Ἄλπεων* καὶ πρὸ μέσα τὸ κεντρικὸ καὶ τὸ νότιο μέρος τῆς ἀπὸ τὶς ὄροσειρὲς τοῦ *Σκάρδου*. Οἱ Διναρικὲς Ἄλπεις φθάνουν στὸ μεγαλύτερο ὕψος τῶν 2.000 μ. ἔχουν τὴ δυτικὴ τους πλευρὰ γυμνή, ἐνῶ τὴν ἀνατολικὴ γεμάτη μὲ πυκνὰ δάση. Ὁ Σκάρδος φθάνει τὸ ὕψος τῶν 2.320 μ. καὶ εἶναι κι αὐτὸς γεμάτος δάση (ὄξυές, βελανιδιές, καστανιές, ἔλατα).

Οἱ Διναρικὲς Ἄλπεις πρὸς τὰ βορειοανατολικά χαμηλώνουν καὶ σχηματίζουν τὴ μεγαλύτερη πεδιάδα τῆς χώρας, τὴν πεδιάδα τῆς *Σλοβενίας*, πού εἶναι συνέχεια τῆς μεγάλης πεδιάδας τῆς Οὐγγαρίας. Στὸ νότιο μέρος τοῦ Σκάρδου σχηματίζεται ἡ κοιλάδα τοῦ *Ἀξιοῦ*. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς ὑπάρχουν πολλές ἄλλες μικρὲς πεδιάδες, κοιλάδες κι ὄροπέδια ἀνάμεσα στὶς ὄροσειρὲς, ὅπως ἐπίσης καὶ πολλοὶ βοσκότοποι πλούσιοι σὲ βλάστηση. Γενικὰ τὸ ἔδαφος τῆς Νοτιοσλαβίας χαρακτηρίζεται ὡς εὐφορο.

Ὑδατα. Σ' ὀλόκληρη τὴ Νοτιοσλαβία πέφτουν κανονικὲς βροχές, στὴ δυτικὴ μάλιστα περιοχὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιδράσεως τῶν θαλασσινῶν ἀνέμων πέφτουν ἄφθονες. Τὸ μεγαλύτερο ποτάμι εἶναι ὁ *Δούναβης*, πού ποτίζει τὴν πεδιάδα τῆς Σλοβενίας. Σ' αὐτὸν χύνονται οἱ παραπόταμοι *Δραῦος* καὶ *Σαῦος*, ὁ *Δρίνος*, ὁ *Μοράβας* κι ἓνα πλῆθος ἄλλοι μικρότεροι. Ἀπὸ τὰ νότια τοῦ Σκάρδου πηγάζει ὁ *Ἀξίος*, πού περνάει στὴν Ἑλλάδα καὶ χύνεται στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο.

Στή Νοτιοσλαβία υπάρχουν κι αρκετές λίμνες. Κυριώτερες είναι τῆς *Πρέσπας*, *Δοϊράνης* (Ἑλληνοσερβικά σύνορα), τῆς *Ἀρχίδας* καὶ τῆς *Σκόδρας* (Σερβοαλβανικά σύνορα).

Κλίμα. Ἡπειρωτικό (ψυχρὸς χειμώνας—θερμὸ καλοκαίρι). Οἱ παράλιοι μόνον τόποι τῆς ἔχουν μαλακὸ κλίμα, ὑποφέρουν ὅμως ἀπὸ τοὺς νότιους ἀνέμους.

Προϊόντα. Ὄσπρια, δημητριακά, καπνὸ, πατάτες, κοκκινογούλια, κανναβούρι, λαχανικά καὶ φρούτα. Ἀπὸ τὰ δάση παράγει πολλὴ ξυλεία, κάρβουνα, κάστανα καὶ βελανίδια. Στὰ λιβάδια τῆς τρέφονται πολλὰ πρόβατα, γίδια, βόδια, ἄλογα, γουρούνια. Τὸ ὑπέδαφος τῆς χώρας εἶναι πλούσιο σὲ γαϊάνθρακες καὶ σὲ μεταλλεύματα χαλκοῦ, σιδήρου, χρωμίου, μολυβιοῦ.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία τῆς ἔχει ἀναπτυχθῆ στὰ εἶδη ξυλείας καὶ εἰδῶν διατροφῆς, τελευταῖα δὲ καὶ στὰ μηχανήματα. Ἀρκετὰ ἐργοστάσια κινοῦνται μὲ τὸ νερὸ στὶς βάσεις πολλῶν καταρρακτῶν. Ἡ Νοτιοσλαβία ἐξάγει οἰκοδομικὴ ξυλεία, δημητριακά, μουλάρια, γουρούνια καὶ ἀκστεργαστο μετάλλευκα χαλκοῦ. Εἰσάγει κυρίως ὑφάσματα καὶ διάφορες μηχανές. Ἡ Ἑλλάδα εἰσάγει ἀπ' ἐκεῖ οἰκοδομικὴ ξυλεία, δημητριακά, μουλάρια, γουρούνια καὶ τῆς δίνει σύκα, ἐσπεριδοειδῆ, ἐλίές, σμύριδα, κολοφώνιο, βωξίτη.

Συγκοινωνία. Ἄν καὶ εἶναι ὄρεινὴ χώρα ἡ Νοτιοσλαβία, ἔχει ἐν τούτοις καλὴ αὐτοκινητιστικὴ, σιδηροδρομικὴ καὶ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία. Ἡ παραλία τῆς δὲν ἔχει ἀξιόλογα λιμάνια γιὰ μεγάλη θαλασσινὴ κίνηση.

Πληθυσμὸς. Ἔχει 15.000.000 κατ. Σέρβους, Κροάτες, Σλοβένους. Ἀνήκουν ὅλοι στὴ Σλαβικὴ φυλῆ.

Θρησκευμα. Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι.

Πολίτευμα. Δημοκρατικό.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ *Βελιγράδι* (300.000 κατ.) στὸ μέρος τῆς μεγάλης πεδιάδας, ποῦ ἐνώνεται ὁ Σαβος μὲ τὸ Δούναβη. Ἔχει ἀρκετὴ βιομηχανικὴ κι ἐμπορικὴ κίνηση. Ἀπὸ τὸ Βελιγράδι περνάει ὁ Εὐρωπαϊκὸς σιδηρόδρομος. Ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι ἐσκότωσαν τὸ Ρήγα Φεραῖο. Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ *Νύσσα* (50.000 κατ.) νοτιώτερα τοῦ Βελιγραδίου. Ἐκεῖ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διακλαδίζεται μιά ὁδηγεῖ στὴ Βουλγα-

ρία και ή άλλη στις άλλες εύρωπαϊκές χώρες. Στη Σερβική Μακεδονία είναι τὰ *Σκόπια* (70.000 κατ.) και πιό κάτω τὸ *Μοναστήρι* (70.000 κατ.), κέντρον Ἑλληνικό. Ἡ πόλη συγκοινωνεῖ μετὰ τὴ Θεσσαλονίκη μετὰ ἰδιαίτερο τοπικὸ σιδηρόδρομο (Μοναστήρι—Φλώρινα—Θεσσαλονίκη). Στὰ Ἑλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα εἶναι ή μικρὴ πόλη *Γευγελή*. Στὴ Βοσνία εἶναι τὸ *Σεράγεβο*, γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Στὴ Δαλματία τὸ *Κάιταρο*, τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς χώρας. Στὴν Κροατία ή ὠραία πόλη *Ζάγρεμπ* (100.000 κατ.) κλπ.

Ἱστορία Ἡ Νοτιοσλαβία εἶναι και αὐτὴ νέο κράτος. Παλαιότερα περιελάμβανε μόνον τὴν παλιὰ Σερβία και ἐλεγόταν *Σερβία*. Κράτος ἀνεξάρτητο ἔγινε στὰ 1815. Ἀργότερα ἐνώθηκε μετὰ τὸ Μαυροβούνιο και τελευταία, μετὰ τὸν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, ἐπροστέθηκαν σ' αὐτὴν ή Δαλματία, Κροατία, Σλοβενία κλπ. και ἀποτελέσαν τὸ σημερινὸ κράτος, τὸ ὁποῖο ὠνομάσθηκε Νοτιοσλαβία ή Γιουγκοσλαβία.

Ἔργασίες: Ἐξηγήστε καλύτερα τὴ θέση, ἐδαφικὴ διαμόρφωση, ποιότητα ἐδάφους, κλίμα, προϊόντα, πολιτισμὸ τῶν κατοίκων. Γιατὶ τὸ κλίμα στὸ ἐσωτερικὸ εἶναι ἠπειρωτικὸ, ἀφοῦ ή χώρα πλησιάζει στὴ θάλασσα, Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

δ. Ἀλβανία

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Ἀλβανία βρίσκεται στὸ βορειοδυτικὸ σημεῖο τῆς Ἑλλάδας και ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα και τὴ Νοτιοσλαβία. Ἔχει ἔκταση 27.500 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Τὸ περισσότερο μέρος τῆς Ἀλβανίας εἶναι ὄρεινὸ και σχετικῶς ἄγονο. Τὸ κεντρικὸ—ἀνατολικὸ μέρος τῆς χώρας δεσπόζεται ἀπὸ τὶς ὄροσειρές τῶν *Ἀλβανικῶν Ἀλπεων* (2.600 μ. ὕψος), ποὺ εἶναι συνέχεια τῶν Διναρικῶν Ἀλπεων και διακλαδίζονται στὰ μικρότερα βουνὰ *Κανδαούια* (2.300 μ.), *Κεραύνια* (3.300 μ.) και *Μιριτικὸν* (2.000 μ.). Ὅλα τὰ βουνὰ αὐτὰ ἔχουν βαθιές και ἀπότομες χαράδρες και εἶναι γεμάτα δένδρα, ὄξυές, καστανιές, πεῦκα, ἔλατα. Ἀνάμεσα στὶς ὄροσειρές αὐτὲς σχηματίζονται μερικές κοιλάδες, ὄροπέδια και πολλὰ λιβάδια μετὰ ἰκανὴ βλάστηση. Ἡ παραλιακὴ πλευρὰ τῆς

χώρας, είναι πεδινή με κυριώτερη πεδιάδα της *Μουζακιάς* έχει όμως πολλά έλη.

Υδάτα. Η Άλβανία έχει κανονικές βροχές και προς τη δυτική πλευρά των βουνών μάλλον άφθονες εξ αίτιας της επιδράσεως των θαλασσινών ανέμων. Σχηματίζει αρκετά ποτάμια, όχι όμως πολύ μεγάλα, άφοϋ ή χώρα είναι μικρή. Και όλα σχεδόν με κατεύθυνση προς τὰ δυτικά και μ' έκβολή στην Άδριατική θάλασσα. Κυριώτερα πομάμια είναι ο *Δρίνος*, *Γενοϋσος*, *Άψος* και *Άώος*. Στὰ Άλβανογιουγκοσλαβικά σύνορα είναι οί Λίμνες *Πρέσπα* και *Άχείδα*.

Κλίμα. Μεσογειακό στα παράλια, ήπειρωτικό στο έσωτερικό με αρκετά ψυχρό χειμώνα (οί στρατιώτες μας στον Άλβανικό πόλεμο 1940—41 έπαθαν κρουπαγήματα).

Προϊόντα. Παράγει περισσότερα κτηνοτροφικά προϊόντα από πρόβατα, γίδια, βόδια και λιγώτερα δημητριακά. Έκει εύδοκιμοϋν όλα σχεδόν τὰ όπωροφόρα δένδρα, που εύδοκιμοϋν στην Ελλάδα. Το υπέδαφος της χώρας έχει λίγα κοιτάσματα πετρελαίου, νάφθας, γαιανθράκων και έλάχιστο σίδηρο και χαλκό, τὰ όποια όμως μένουν άνεκμετάλλευτα.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Η βιομηχανία στην Άλβανία δέν έχει σχεδόν καθόλου άναπτυχθή. Έξάγει λίγα κτηνοτροφικά είδη, εισάγει όμως ύφάσματα, μηχανές, αυτοκίνητα, φάρμακα, ζάχαρη κλπ., που δέν φθάνουν νά καλυφθοϋν από τις έξαγωγές της.

Συγκοινωνία. Η χώρα έξυπηρετείται με άμαξιτή συγκοινωνία και στα παράλια με άτμοπλοϊκή. Σιδηροδρομική γραμμή δέν ύπάρχει. Και ή άεροπορική έλάχιστη είναι.

Πληθυσμός. Έχει περίπου 1.000.000 κατ. Άλβανούς και Έλληνες (Βόρεια Ήπειρος). Οί Άλβανοί διακρίνονται στους *Γκέκηδες*, που κατοικοϋν στα βόρεια και τους *Τόσκηδες*, που κατοικοϋν στα νοτιώτερα. Γενικά είναι άνθρωποι άπολίτιστοι και καθυστερημένοι.

Θρήσκευμα. Στο θρήσκευμα άλλοι είναι Μωσαμεθανοί και άλλοι Χριστιανοί.

Πολίτευμα. Δημοκρατικό.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι τὰ *Τίρανα* (20.000 κατ.), στο βόρειο μέρος της χώρας. Και επίνειό της τὸ *Διρράχιο* (25.000

κατ.). "Άλλες πόλεις είναι τὸ *Σκουτάρη, Αὐλώνα, Κορυτσά, Ἀργυροκάστρο* κλπ., τὰ τελευταῖα στὴ Βόρειο Ἠπειρο καὶ γινωστὰ ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1940—41.

Ἱστορία. Οἱ Ἄλβανοί, ἄν καὶ ἀρχαῖος λαός, δὲν κατῴρθωσαν παλαιὰ νὰ σχηματίσουν δικό τους Κράτος. Μετὰ τὴν ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας στοὺς Τούρκους στὰ 1453 μ.Χ. καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἠρωϊκὴ ἀντίσταση τοῦ Σκεντέρμπεη, ἡ Ἄλβανία κατελήφθη ἀπὸ τὴν Τουρκία. Ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Σέρβους στὰ 1912. Βασίλειο ἔγινε στὰ 1928, ἀλλὰ στὰ 1939 κατελήφθη ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Στὸν πόλεμο τοῦ 1940 ὀλόκληρο τὸ νότιο μέρος τῆς, ἡ Βόρεια Ἠπειρος δηλ. ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Τώρα ἡ Ἄλβανία ἔγινε πάλι ἐλεύθερο κράτος.

Ἔργασίες. Ἔχει λιμάνια ἡ Ἄλβανία καὶ ποιὰ; Δικαιολογήστε ἔδαφος, κλίμα, προϊόντα, ἀσχολίες κατοίκων, συγκοινωνία, πληθυσμό. Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὴ Βόρεια Ἠπειρο. Ἐπιμείνετε στὸ διακαὴ πόθο τῶν κατοίκων νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

Γενικώτερες ἐργασίες γιὰ τὰ Βαλκανικὰ κράτη

Κάμετε φανταστικὰ σιδηροδομικὰ ταξίδια σ' ὅλες τὶς Βαλκανικὲς χώρες. Ὀνομάζετε τὰ μέρη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνάτε. Κάμετε σύγκριση προϊόντων (πλούτου), συγκοινωνίας καὶ κατατάξετέ τα κατὰ σειρά.

Κάμετε σύγκριση τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τους καὶ βάλτε τα στὴ σειρά ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ πιὸ πυκνοκατοικημένο κράτος.

Κάμετε σύγκριση τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν Κρατῶν μετὰξὺ τους καὶ βγάλτε τὰ συμπεράσματά σας.

Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὶς σχέσεις (ἐμπορικὲς—πνευματικὲς—φιλικὲς) τῆς Ἑλλάδας μὲ τὰ ὑπόλοιπα Βαλκανικὰ Κράτη.

Μπορεῖτε νὰ βρῆτε τὰ ἰδιαιτέρη χαρακτηριστικὰ τῶν λαῶν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν;

Β'. ΙΤΑΛΙΑ

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Ἰταλία βρίσκεται στὸ νότιο μέρος τῆς Εὐρώπης πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Ἑλλάδας καὶ Νοτιοσλαβίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο καὶ τὰ νησιά *Σικελία, Σαρδηνία, Παντελῶρια*. Γεωγραφικῶς στὴν Ἰταλία ἀνήκει καὶ τὸ νησί *Μάλτα*, ποὺ τὸ κατέχουν οἱ Ἄγγλοι καὶ τὸ ἔχουν ὀρ-

γανώσει στο ισχυρότερο φρούριο της Μεσογείου. Ἡ Ἰταλία ἔχει ἔκταση 310.000 τ. χλμ.

Ἔδαφος Τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἰταλίας δεσπόζεται ἀπὸ τὴν ὄροσειρὰ τῶν Ἀλπεων, ὁλόκληρη δὲ ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος

Ἰταλία

ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα. Οἱ Ἀλπεις αὐτὲς εἶναι συνέχεια τῶν Ἀλπεων τῆς Ἑλβετίας, φθάνουν ἐδῶ, στὸ μεγαλύτερο ὕψος τῶν 3.850 μ. καὶ κατεβαίνουν ἀπότομα πρὸς τὰ νότια. Ἀνάμεσά τους ἔχουν ἀρκετὲς κοιλάδες καὶ ὄροπέδια καὶ σχεδὸν πάντοτε

είναι σκεπασμένες με χιόνια. Έχουν πολλά δάση από όξυές και έλατα. Τα Άπέννινα αποτελοῦν τὴ σπονδυλικὴ στήλη τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. φθάνουν στο μεγαλύτερο ὕψος τῶν 2.900 μ. καὶ ἔχουν πολλοὺς ἀσύχενες—λαιμούς, ὥστε εἶναι εὐκόλη ἡ διάβαση ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στο ἄλλο. Τα Άπέννινα εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἐλιές (στοὺς πρόποδες), πεῦκα καὶ ἔλατα. Στο νοτιοδυτικὸ μέρος τῶν Ἀπεννίνων, κοντὰ στὴ Νεάπολη εἶναι τὸ ἐνεργὸ ἠφαίστιο *Βεζούβιος*, (ὕψος 1200 μ.) καὶ στὴ Σικελία τὸ ἠφαίστιο *Αἴτνα* (ὕψος 3.300 μ.).

Πρὸς Νότια τῶν Ἀλπεων μέχρι τὴν ἀρχὴ τῶν Ἀπεννίνων ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πεδιάδα τῆς *Λομβαρδίας* ἢ τοῦ *Πάδου*, ἡ εὐφορώτερη πεδιάδα τῆς Εὐρώπης. Σ' ὀλόκληρη ἐπίσης τὴ δυτικὴ παραλία τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ὑπάρχουν μικρότερες πεδιάδες, εὐφορες καὶ αὐτές, γεμάτες ἀπὸ ἀμπελώνες καὶ ἐλαιῶνες. ὅπως οἱ πεδιάδες τῆς *Τοσκάνης*, τῆς *Ρώμης* καὶ τῆς *Καμπανίας*, ποὺ λέγεται «ὁ παράδεισος τῆς Εὐρώπης».

Ἡ Σικελία εἶναι ὄρεινὸ νησί με ἀρκετὲς κοιλάδες καὶ πεδιάδες.

Υδατα. Στὴν περιοχὴ τῶν Ἀλπεων πέφτουν ἄφθονες βροχὲς καὶ πολλὰ χιόνια. Σ' ὀλόκληρη τὴν ὑπόλοιπη χώρα οἱ βροχὲς εἶναι κανονικὲς καὶ πρὸς τὶς ὑψηλότερες κορυφὲς τῶν βουνῶν μᾶλλον ἀφθονώτερες.

Μεγαλύτερος ποταμὸς εἶναι ὁ *Πάδος*, πλωτὸς σ' ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὶς ἐκβολές του (μῆκος 740 χλμ—πλωτὸς 540 χλμ.). Ἄλλοι εἶναι: ὁ *Αδίνης*, πλωτὸς καὶ αὐτὸς σ' ἀπόσταση 200 χλμ. ἀπὸ τὶς ἐκβολές του, ὁ *Τίβερης* ὁ *Αρνος* κ. ἄ.

Στὴν Ἰταλία ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὲς λίμνες μεγάλες καὶ μικρές. Κυριώτερες εἶναι ἡ *Γιάρδα* καὶ ἡ *Μαιζόρε* στὴν περιοχὴ τῶν Ἀλπεων.

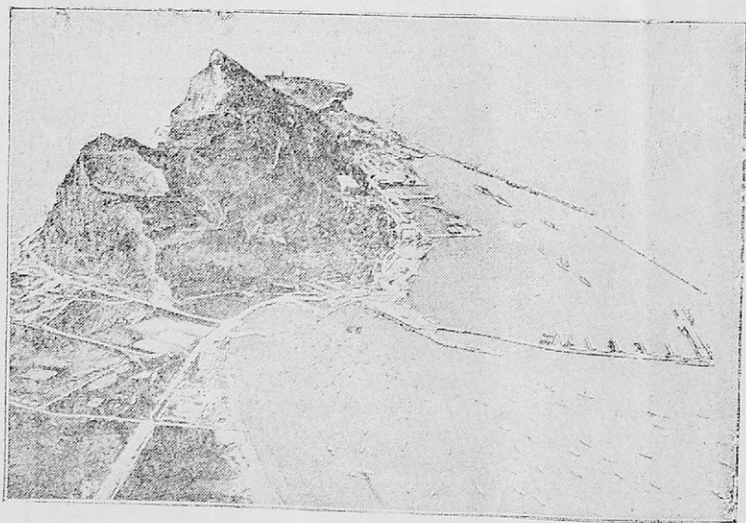
Κλίμα. Ἡ Ἰταλία χωρίζεται σὲ δυὸ κλιματικὲς περιοχὲς. Τῆς *Βόρειας Ἰταλίας*, με κλίμα ἠπειρωτικὸ (πολὺ ψυχρὸς χειμῶνας—πολὺ θερμὸ καλοκαίρι) καὶ τῆς ἄλλης *Ἰταλικῆς Χερσονήσου* με κλίμα μεσογειακὸ (μέτριος χειμῶνας—δροσερὸ καλοκαίρι). Τῆς Σικελίας τὸ κλίμα εἶναι πολὺ μαλακὸ.

Προϊόντα. Στὴ Βόρεια Ἰταλία (περιοχὴ Πάδου) παράγονται πολλὰ δημητριακὰ, βαμβάκι, λινάρι, ρύζι, μετάξι. Σὲ ὀλόκληρη τὴν Ἰταλία παράγονται ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ πολὺ λάδι καὶ

μικρές λίμνες· 800 περίπου είναι μόνον στα Πυρηναία. Στο έσωτερό έχει και άλλες με άλμυρά νερά.

Κλίμα. Στα ανατολικά και νότια παράλια μεσογειακό (μαλακός χειμώνας—μέτριο καλοκαίρι). Στα βορειοδυτικά παράλια ωκεάνειο (μαλακός χειμώνας—δροσερό καλοκαίρι—πολλές βροχές). Στο έσωτερικό ήπειρωτικό (ψυχρός χειμώνας—θερμό καλοκαίρι—ξηρασία).

Προϊόντα. Παράγει λάδι (ή πρώτη χώρα της Ευρώπης),

Γιβραλτάρ

κρασί, άραβοσίτι, ρύζι, λαχανικά, έσπεριδοειδή, φρούτα πολλά κτηνοτροφικά από μεγάλα ζώα (άγελάδες—ταύροι) και φελλό. Το ύπεδαφος είναι πλούσιο σε μόλυβι, χαλκό, υδράργυρο, σίδηρο.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Η βιομηχανία δέν είναι πολύ προωδευμένη. Εξάγει λάδι, κρασί, φρούτα, φελλό και άκατέργαστα όρυκτά, άλλ' όχι σε μεγάλες ποσότητες.

Συγκοινωνία. Στο έσωτερικό δέν είναι άνεπτυγμένη· τó κυριώτερο μέσον είναι τά ζώα, κάρα, αυτοκίνητα και ελάχιστα ό σιδηρόδρομος. Στα παράλια έχει άρκετό άτμοπλοϊκό

καὶ σιδηροδρομικὸ δίκτυο. Οἱ μεγάλες πόλεις μεταξύ τους καὶ μὲ τὸ ἐξωτερικὸ συνδέονται καὶ ἀεροπορικῶς.

Πληθυσμὸς—Θρησκευμα. Ἔχει περίπου 20.000.000 κατ. Ἴσπανοὺς καὶ στὸ θρησκευμα καθολικοὺς. Οἱ Ἴσπανοὶ εἶναι δεικνυροὶ καὶ ὀπισθοδρομικοὶ ἄνθρωποι. Τὸ πιὸ ἀπολαυστικὸ δημόσιο θέαμά τους εἶναι οἱ ταυρομαχίες.

Πολίτευμα. Δικτατορικὸν.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Μαδρίτη* (900 000 κατ.), ἐπάνω σὲ ψηλὸ ὄροπέδιο στὸ κέντρον τῆς Χερσονήσου. Ὡραία πόλη μὲ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, πλατεῖες καὶ δημόσιους κήπους. Ἄλλες πόλεις εἶναι: Τὸ *Τολέδο*, παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Ἰσπανίας, ἡ *Σεβίλλη* (250.000 κατ.), μὲ τὸ περίφημον Ἀραβικὸ Ἀνάκτορον, λείψανον τῆς παλιᾶς Ἀραβικῆς κατοχῆς τῆς χώρας, ἡ *Βαρκελώνη* (800.000 κατ.), τὸ σπουδαιότερον Ἰσπανικὸ λιμάνι, μὲ μεγάλη βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνηση κ. ἄ. Στὸ Ν. Α. μέρος εἶναι ἡ *Γρανάδα* ἕδρα τοῦ παλιοῦ βασιλείου τῶν Μάδρων μὲ τὸ ξακουστὸ ἀνάκτορον Ἀλάμπρα.

Ἱστορία. Ἡ Ἰσπανία ἀπετέλεσε κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ 1942 καὶ ὕστερον προτιήτερα ἦταν ὑπόδουλη σὲ διάφορους (Καρχηδονίους—Ρωμαίους—Ἀραβες).

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν θαλασσινῶν δρόμων, οἱ Ἰσπανοὶ ἀπόκτησαν πολλὰς ἀποικίας (Κανάριοι νῆσοι, Μαρόκο, Σαχάρα—Γουϊνέα) καὶ ἐδυνάμωσαν πολὺ, τελευταῖα ὅμως κατέπεσαν καὶ ἂν καὶ διατηροῦν ἀκόμη τὰς κτήσεις τους, ἐν τούτοις δὲν ὑπολογίζονται ὡς ἀξιόλογη στρατιωτικὴ δύναμη.

Ἔργασίαι. Ἐξηγήστε τὴν ποιότητα τοῦ κλίματος τῆς χώρας, τὸ χαρακτῆρα καὶ τὰ εἶδη ἀσχολιῶν τῶν Ἰσπανῶν. Τί ἐπίδραση εἶχε ἡ κατοχὴ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Τί ξέρετε γιὰ τὴν Ἰσπανικὴν κτήσιν. Τί ἐξέχετε γιὰ τὴν ταυρομαχίαν. Ποιὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς χώρας.

3. Πορτογαλία

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Πορτογαλία κατέχει ὅλον σχεδὸν τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πυρηναικῆς χερσονήσου ἐκτός ἀπὸ ἓνα μικρὸν μέρος πρὸς τὰ βόρεια. Ἔχει *ἐκταση* 90.000 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Καὶ τῆς Πορτογαλίας τὸ ἔδαφος εἶναι περισσό-

τερο όρεινό. Έδω καταλήγουν οί τελευταίες διακλωδώσεις τών όροσειρών τής Ίσπανίας, πού φθάνουν στο μεγαλύτερο ύψος τών 2.000 μ. και καλύπτονται από δάση με πεύκα, βαλανιδιές και καστανιές.

Ανάμεσα στις όροσειρές αυτές σχηματίζονται κοιλάδες, πού όσο προχωρούν προς τά παράλια άπλώνουν σε εύφορες πεδιάδες (προσχώσεις ποταμών) Οί κοιλάδες και οί πεδιάδες είναι κατάφυτες από άμπέλια, φελλόδενοβρα, έλιές, έσπεριδοειδή.

Υδάτα. Μέσα από τήν Πορτογαλία περνοϋν οί ποταμοί τής Ίσπανίας Δουβρης, Τάγος, Γουαδιάνας, πού δέχονται και πολλά παραπόταμα τής χώρας και χύνονται στον Άτλαντικό Ωκεανό. Υπάρχουν έπίσης στη χώρα και αρκετές μικρές λίμνες.

Κλίμα. Μαλακό και υγιεινό.

Προϊόντα. Η Πορτογαλία έχει τήν πρώτη θέση στην παγκόσμιο παραγωγή του φελλοϋ. Παράγει άκόμη κρασί (τό περιφημο του Όπόρτο), έσπεριδοειδή, σιτάρι, φρούτα, λίγα κτηνοτροφικά, έλάχιστα όρυκτά, κάρβουνο σίδηρο, χαλκό, κασίτερο και πολλά ψάρια (τόνους, σαρδέλλες).

Βιομηχανία—Έμπόριο. Η βιομηχανία τής χώρας περιορίζεται στα είδη έλαιουργίας (σαπούνια), οίνοπνευμάτων, ύαλουργίας (πορσελάνης) και φελλοϋ.

Η Πορτογαλία έξάγει κυρίως φελλό, κρασί, ψάρια και είσάγει τρόφιμα, πετρέλαιο, φάρμακα, μηχανές κλπ.

Συγκοινωνία. Έλάχιστα άνεπτυγμένη.

Πληθυσμός—Θρήσκευμα. Έχει 7.000.000 κατ., στο θρήσκευμα καθολικός.

Πολίτευμα. Δημοκρατικό.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι ή *Λισσαβών* (600.000 κατ.), παράλια πόλη στις έκβολές του Τάγου, με τό μεγαλύτερο φυσικό λιμάνι τής Εύρώπης. Στο λιμάνι αυτό μπορούν να χωρέσουν όλοι οί στόλοι τής Εύρώπης. Η Λισσαβών έχει άρκετή βιομηχανική και πολύ μεγάλη έμπορική κίνηση. Στα 1775 μ.Χ. όλόκληρη σχεδόν ή πόλη έκαταστράφηκε από σεισμούς. Άλλη αξιόλογη πόλη είναι τό *Όπόρτο* (250.000 κατ.) στις έκβολές του Δούρου, Πόλη βιομηχανική και έμπορική. Τό σπουδαιότερο

ἐμπόριό της εἶναι τὰ περίφημα κρασιά πολυτελείας, γνωστά σὲ ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὸ ὄνομα «κρασιά τοῦ Ὁπόρτα».

Ἱστορία. Ἡ Πορνογαλία ἔγινε ἀνεξάρτητο κράτος περίπου ἀπὸ τὸ 1200 μ.Χ. Ἀπὸ αὐτὴν κατάγονται οἱ διασημότεροι θαλασσοπόροι, ποὺ ἀνεκάλυψαν νέους δρόμους θαλασσινοὺς καὶ νέες χώρες στὴν ἐποχὴ τῶν ἀνακαλύψεων καὶ τὶς ἑκατοννὰ Πορτογαλικὲς ἀποικίες. Πορτογάλοι εἶναι ὁ Μεγγελάνος, ὁ Βάσκο δὲ Γάμμα, ὁ Ἀμέρικος Βεσπούκιος κλπ.

Σήμερα ἡ Πορτογαλία δὲν ἔχει τὴν παλιὰ της δύναμη, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ἔχη τὶς ἀποικίες *Ἀγγόλλα, Μοζαμβίκη, τὰ νησιά τοῦ Πράσινου Ἀκρωτηρίου* καὶ *τῶν Πορτογαλικῶν Ἰνδιῶν.*

Ἔργασίες: Ἐξηγήστε τὶς βροχές, τὸ κλίμα καὶ τὰ προϊόντα τῆς χώρας. Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Λισσαβῶνος. Κάνετε σύγκριση ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μὲ τῆς Ἑλλάδας καὶ δικαιολογήστε τὴ διαφορά.

II. ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

1. Γαλλία

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Γαλλία κατέχει τὸ περισσότερο μέρος τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰ Πυρηναιῖα καὶ φθάνει ὡς τὴ θάλασσα τῆς Μάγχης. Σ' αὐτὴν ὑπάγεται καὶ ἡ νῆσος Κορσική, ποὺ βρίσκεται στὰ ἀνατολικά τοῦ Ἰταλικοῦ κόλπου τῆς Γένουας.

Ἡ Γαλλία ἔχει *ἐκταση* 550.000 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Τὸ πιὸ περισσότερο ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι πεδινό. Ὅρεινὸ εἶναι μόνον : α) ἡ νοτιοανατολικὴ περιοχὴ τῆς χώρας, στὴν ὁποία βρίσκεται ἓνα μέρος τῶν *Ἀλπεων*, μὲ τὴν ψηλότερη κορυφὴν *Δευκὸν Ὄρος* (4.810 μ.) καὶ τὶς διακλαδώσεις *Κεντρικὰ ὄρη* (1.700 μ.), *Γιούρα* (1.700 μ.), *Βόσγια* (1.250 μ.) καὶ βορειότερα τὶς λοφουσειρὲς τῶν Ἀρδενῶν (700 μ.). Καὶ β) τὸ νότιο μέρος τῆς Γαλλίας, ποὺ φθάνουν οἱ τελευταῖες διακλαδώσεις τῶν *Πυρηναιῶν*. Ὅλα τὰ βουνὰ αὐτὰ ἔχουν ἀρκετὰ πυκνὰ δάση ἀπὸ πεῦκα, ἔλατα, βαλανιδιές, καστανιές καὶ ἄλλα ἄγρια δένδρα. Ἀνάμεσα στὰ κεντρικὰ ὄρη, στὰ Γιούρα

καί τις "Άλπεις άπλώνεται ή πεδιάδα τοῦ Ρών ἐξαιρετικά εὐφορη.

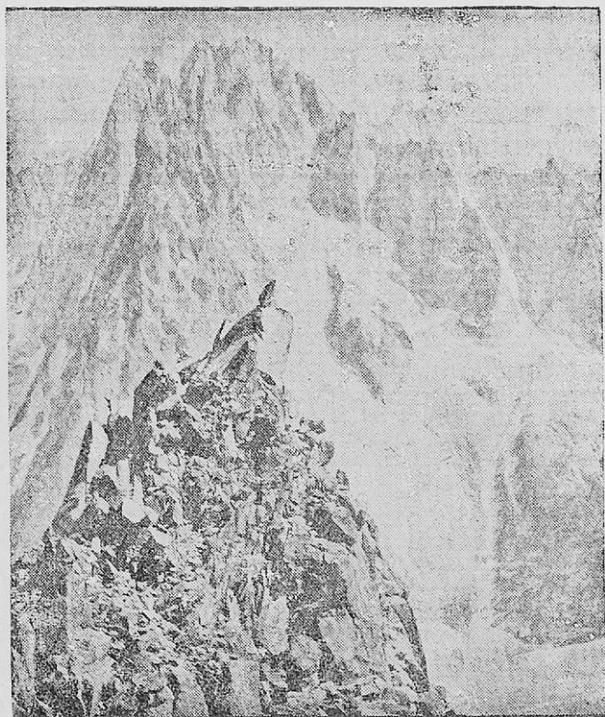
Όλόκληρη ή υπόλοιπη περιοχή τής Γαλλίας άποτελείται άπό μιá άπέραντη πεδιάδα αὐτή πρὸς τὸ μέρος τοῦ κόλπου εἶναι άμμώδης καί βαλτώδης, γεμάτη άπό καλάμια ρείκια καί άλλα

Γαλλία

χορτάρια. Ἡ ἄμμος πολλές φορές μεταφέρεται άπό τὸν άέρα σέ άλλους τόπους καί προξενεῖ τεράστιες καταστροφές. Ἡ περιοχή αὐτή λέγεται Δάνδρεις καί κατοικεῖται άπό βοσκούς άγελάδων. Τὸ ἴδιο περίπου παρατηρεῖται καί στή χερσόνησο τής Βρετανίας. Όλόκληρη ή ἄλλη πεδιάδα εἶναι εὐφορη (προσχώσεις ποταμῶν).

Ύδατα. Στη δυτική Γαλλία πέφτουν άφθονες βροχές και στα βουνά τὸ χειμώνα πέφτουν άφθονα χιόνια. Γι' αὐτὸ ἡ χώρα διασχίζεται ἀπὸ 5 μεγάλους ποταμούς με πλῆθος ἄλλα παραπόταμα, πὸ ἔχουν τὶς πηγές τους μέσα στὸ Γαλλικὸ ἔδαφος. Δυτικὰ εἶναι ὁ **Γαρούνας**, πλωτὸς σ' ὅλο τὸ μῆκος του. Μιὰ μεγάλη διώρυγα μάλιστα, ἡ διώρυγα τῆς **Μεσημβρίας**,

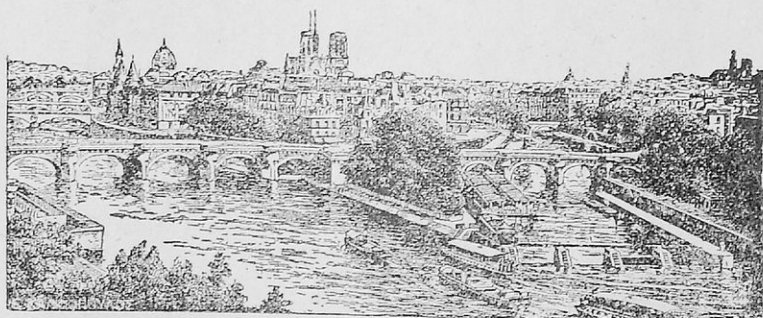
Λευκο ὄρος

πὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν κόλπο τοῦ Λέοντος καὶ φθάνει ὡς τὸ Γαρούνα, ἐνώνει τὴ Μεσόγειο θάλασσα με τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανό. Τὴν πεδιάδα τοῦ **Ρῶν** τὴ διασχίζει ὁ **Ροδανός**, ὁ ὁποῖος ἔχει περισσότεκα νερὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ εἶναι πλωτὸς σὲ ὅλο τὸ μῆκος του. Τὴν κεντρικὴ Γαλλία τὴν διασχίζουν ὁ **Δίγηρος**, ὁ μακρύτερος ποταμὸς τῆς Γαλλίας, ὁ **Σηκουάνας** με τὸν παραπόταμό του **Μάργνη**, πὸ περνάει μέσα ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ

ὁ *Μόσας*. Ὅλοι οἱ ποταμοὶ τῆς Γαλλίας εἶναι πλωτοὶ καὶ ἐνώ-
νουνται μεταξύ τους μὲ διώρυγες.

Κλίμα. Ἡ Γαλλία χωρίζεται σὲ τρεῖς κλιματικὲς περιοχές.
Τὴ *Μεσογειακὴ*, μὲ μέτριο—μαλακὸ κλίμα. (Ἐκεῖ εἶναι ἡ πε-
ρίφημη Κυανὴ Ἀκτὴ, μὲ τὸ θαυμάσιον κλίμα καὶ τὶς ὠραῖες λου-
τροπόλεις). Τὴν *Κεντρικὴν*, μὲ ἠπειρωτικὸ κλίμα. Καὶ τὴν *Βορειο-
δυτικὴν*, μὲ ὠκεάνειον.

Προϊόντα. Ἡ χώρα παράγει *κρασὶ* (ἡ *πρώτη χώρα τῆς
Εὐρώπης*), κοκκίνογούλια (ζάχαρη), πατάτες, σιτηρὰ, λάδι
μετάξι, φρούτα, κτηνοτροφικά, ἀλιευτικὰ εἶδη (βακαλάους, ρέγ-
γες, σκουμβριά). Τὸ ὑπέδαφός της ἔχει πολλὰ μεταλλεύματα
ἀπὸ σίδηρον καὶ κάρβουνον καὶ λίγα ἀπὸ ἀλάτι, πέτρελαιον καὶ
ἄσφαλτον.

Τὸ Παρίσι

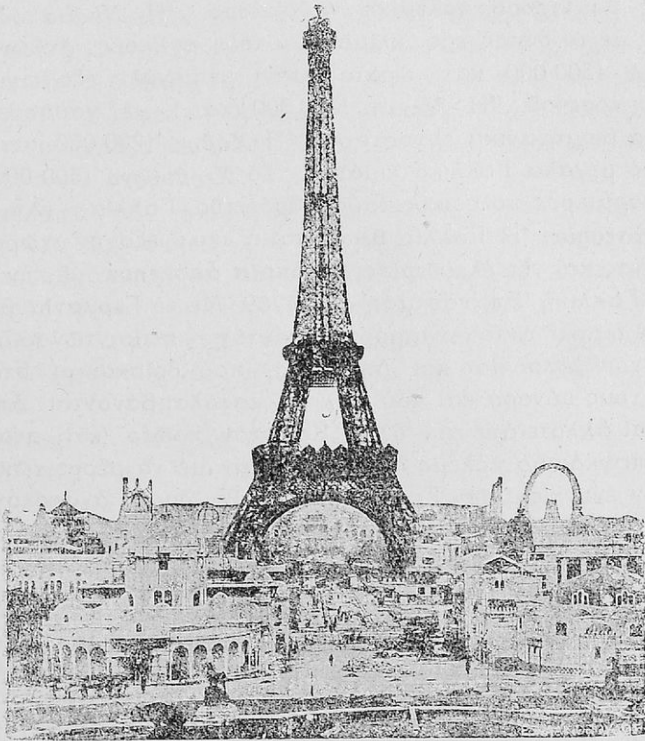
Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία εἶναι πολὺ ἀνεπτυ-
γμένη παράγει ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη. *Στὴ βιομηχανία τῶν
μεταξωτῶν ἡ Γαλλία ἔχει τὴν πρώτην θέσιν σ' ὅλον τὸν κόσμον.* Γε-
νικὰ τὰ βιομηχανικὰ εἶδη τῆς Γαλλίας διακρίνονται γιὰ τὴ λε-
πτότητά τους. Ἡ Γαλλία ἐξάγει ἔτοιμα εἶδη καὶ εἰσάγει πρῶ-
τες ὕλες γιὰ τὴ βιομηχανία τῆς.

Συγκοινωνία. Πολὺ ἀνεπτυγμένη καὶ στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὸ
ἐξωτερικὸ, σιδηροδρομικὴ, ἀμαξιτὴ, ἀτμοπλοϊκὴ, ἀεροπορικὴ.

Πληθυσμὸς. Ἔχει 42.000.000 κατ., καθολικοὺς στὸ θρή-
σκευμα. Οἱ Γάλλοι εἶναι γενναῖος καὶ πολιτισμένος λαός, εὐγε-
νεῖς, ἐργατικοὶ καὶ καλοὶ πατριῶτες.

Πολίτευμα. Δημοκρατικόν.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι τὸ *Παρίσι* (4.000.000 κατ.), στὸ κέντρον τῆς Γαλλίας, στὴ δεξιὰ καὶ ἀριστερῇ ὄχθῃ τοῦ Σηκουάνα. Εἶναι ἡ *ὠραιότερη πόλις τοῦ κόσμου*, μὲ ὠραίους δημόσιους κήπους, πλατεῖες, δρόμους καὶ ὠραῖες γέφυρες στὸν ποταμὸ. Ἔχει ὑπόγειο σιδηροδρομικὸ δίκτυο μὲ τόση κίνηση,

Ὁ Πύργος τοῦ Ἀίφελ

ἔση σχεδὸν γίνεται καὶ πάνω στοὺς δρόμους. Τὰ καταστήματά του εἶναι ἀπαράμιλλα σὲ πολυτέλεια. Οἱ ἐπισκέπτες ἀνάμεσα στὰ ἄλλα διακρίνουν τὸ μουσεῖο τοῦ *Λούβρου*, μὲ πολλὰ Ἑλληνικὰ ἀρχαιότητες καὶ τὸν ξακουστὸ πύργο τοῦ Ἀίφελ.

Κοντὰ στὸ Παρίσι εἶναι οἱ *Βερσαλλίες*, ἐξοχικὴ πόλις, στὴν ὁποία εἶναι τὰ παλαιὰ Βασιλικά ἀνάκτορα. Ἄλλες πό-

λεις είναι ή *Λυών* (600.000 κατ.), ή πόλη τοῦ μεταξιοῦ με' τούς ἀναρίθμητους ἀργαλειούς. Ἡ *Μασσαλία* (800.000 κατ.), τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Μεσογείου, με' ἐξαιρετικὴ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνηση. Ἡ Μασσαλία ἐκτίσθηκε ἀπὸ Ἑλληνας τῆς Φώκαιας τῆς Μ. Ἀσίας στὰ 600 π.Χ. Ἡ *Τουλών* (110.000 κατ.), με' ἰσχυρὸ πολεμικὸ ναῦσταθμο. Ἡ *Νίκαια* (200.000 κατ.), με' τὸ ὠραιότερο κλίμα καὶ τούς πολλούς ἀνθρώπους. Τὸ *Βορδῶ* (300.000 κατ.) ὠραῖο λιμάνι, με' μεγάλο ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο κρασιοῦ. Ἡ *Νάντη* (200.000 κατ.), με' ναυπηγεῖα καὶ πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Ἡ *Χάβρη* (200.000 κατ.), ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα Γαλλικὰ λιμάνια. Τὸ *Χερβοῦργο* (500.000 κατ.) ὁ ἰσχυρότερος πολεμικὸς ναῦσταθμος τῆς Γαλλίας κλπ. κλπ.

Ἱστορία. Ἡ Γαλλία θεωρεῖται ή «κατ' ἐξοχὴν χώρα» τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα ἀπόκτησε με' τὴν περιφημὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1789. Με' τὴ Γερμανία βρίσκεται σὲ διαρκὴ ἀνταγωνισμό, πρὸ παντὸς ἐξ αἰτίας τῶν πλουσίων περιοχῶν Ἀλσατίας καὶ Λωραίνης, ποὺ βρίσκονται στὰ μετὰξὺ τούς σύνορα καὶ ποὺ ἄλλοτε καταλαμβάνονται ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο ἡ Γαλλία ἦταν με' τὸ μέρος τῶν συμμάχων ἐναντίον τῆς Γερμανίας, ἔπαθε ὅμως ἀνυπολόγιστες καταστροφές. Σήμερα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὑπολογίσιμη πολεμικὴ δύναμη. Ἔχει τὶς κτήσεις: Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα καὶ Νέα Καληδονία.

Ἔργασίες: Περιγράψετε τὰ παράλια τῆς χώρας. Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη τοῦ σχολείου σας τὶς πηγές, τὴν κατεύθυνση καὶ τὶς ἐκβολές τῶν ποταμῶν, καθὼς καὶ τὶς διώρυγες ποὺ ἐνώνουν τούς ποταμοὺς μετὰξὺ τους. Φέρετε περισσότερες πληροφορίες καὶ εἰκόνες: Γιὰ τὴν περιοχὴ τῶν Λάνδεων. Γιὰ τὸ Παρίσι (Πύργο Ἀΐφελ, Μουσεῖο Λούβρ, Βερσαλλίης κλπ). Γιὰ τὴν κτίση τῆς Μασσαλίας. Γιὰ τὸ Μομπελιέ, ποὺ ἐσπούδασε ὁ Κοραῆς. Γιὰ τὴ Νίκαια. Γιὰ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Γιὰ τὴ γραμμὴ Μαζινῶ.

Κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας με' τῆς Ἑλλάδος καὶ δικαιολογήστε τὴ διαφορά. Μιλήστε γιὰ τὶς φιλικές σχέσεις Γαλλίας—Ἑλλάδας.

Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

2. Ἀγγλία (Μεγ. Βρετανία)

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Ἀγγλία βρίσκεται στο βρειοδυτικὸ σημεῖο τῆς Εὐρώπης, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Γαλλία ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπέχει 31 χιλμ. (πορθμὸς τοῦ Καλαί). Ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μεγάλα νησιά: τὴ *Μεγάλῃ Βρετανία* καὶ τὴν *Ἰρλανδία* καὶ ἀπὸ ἓνα πλῆθος μικρότερα, πού βρίσκονται γύρω - γύρω στο βρεινὸ μέρος τῆς πρώτης. Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία πάλι ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς χῶρες: τὴ Σκωτία, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Οὐαλία. Ὅλα μαζί τὰ νησιά τῆς Ἀγγλίας ἔχουν *ἔκταση* 315.000 τετρ. χιλμ.

Περιγραφή τῶν παραλίων. Ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθιά στὴν παραλία τῶν νησιῶν. Στὸ Β.Δ. μέρος τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας τὰ παράλια εἶναι πολὺ ἀνώμαλα καὶ βραχῶδη ἀνάμεσα στοὺς ψηλοὺς βράχους σχηματίζονται πολλοὶ κόλποι—Φιόρδ. Στὸ Ν.Α. μέρος τὰ παράλια εἶναι χαμηλὰ καὶ ἀμμώδη. Ἐπίσης ἀνώμαλα εἶναι γύρω - γύρω καὶ τὰ παράλια τῆς Ἰρλανδίας.

Ἔδαφος. α'. Μεγάλῃ Βρετανία. Τὸ κεντρικὸ καὶ τὸ βόρειο μέρος τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας εἶναι ὄρεινὸ. Δεσπόζεται ἀπὸ τὰ *Πέννινα Σκωτικὰ ὄρη* τὰ ὁποία ἀνάμεσά τους σχηματίζουν μιὰ βαθιὰ κοιλάδα. Ψηλότερα εἶναι τὰ Σκωτικὰ ὄρη, μὲ μεγαλύτερο ὕψος 1.300 μ. Τὸ νότιο μέρος τῆς νήσου πρὸς τὴ δυτικὴ πλευρὰ εἶναι ὄρεινὸ μὲ τὰ *Οὐαλικὰ* βουνὰ καὶ ὀλόκληρο τὸ ἄλλο ἀποτελεῖ τὴ μεγάλη καὶ εὐφορὴ πεδιάδα τοῦ *Λονδίνου* μὲ πλούσια βλάστηση. β) *Ἰρλανδία.* Ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἀρκετὰ μεγάλη κεντρικὴ πεδιάδα, πού κλείνεται γύρω γύρω μὲ χαμηλοὺς λόφοος.

Ὑδατα. Οἱ βροχῆς στὴν Ἀγγλία εἶναι ἄφθονες, περισσότερες μάλιστα στὴν περιοχὴ τῆς Ἰρλανδίας. Τὰ ποτάμια τῆς ἔχουν πολλὰ νερά, εἶναι ὅμως μικρὰ σὲ μῆκος. Κυριώτερος εἶναι ὁ *Τάμεσης*, ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἀγγλίας, πλωτὸς ὀλόκληρος, πού πηγάζει ἀπὸ τὰ Οὐαλικὰ βουνὰ, κατευθύνεται νοτιοανατολικά καὶ χύνεται στὸν κόλπο τοῦ Λονδίνου. Ὑστερα ἔρχονται ὁ *Μέρσεϋ* καὶ ὁ *Σέβεργ*. Ὅλα σχεδὸν τὰ ποτάμια τῆς Μεγ. Βρετανίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σέβεργ, κατευθύνονται ἀνατολικά καὶ χύνονται στὴ Βόρεια θάλασσα.

Κλίμα. Γνήσιο ὤκεάνειο. Μαλακὸς καιρὸς, μὲ *πολλὴ ὕγρα*

σία, περισσότερη στην Ίρλανδία και λιγώτερη στη Μεγ. Βρετανία. Άξιζει νά σημειωθῆ ὅτι ἐκεῖ εἶναι πάντα *δμίχλη, συννεφιά* καὶ *βροχές*. Σπάνια βλέπουν ἥλιο. Οἱ Λονδρέζοι μάλιστα μὲ τοὺς πολλοὺς καπνοὺς τῶν ἐργοστασίων, δὲν βλέπουν ἥλιο σχεδὸν καθόλου.

Προϊόντα. Τὸ κλίμα τῆς χώρας εὐνοεῖ ἰδιαίτερα τὴν ὑπαρ-

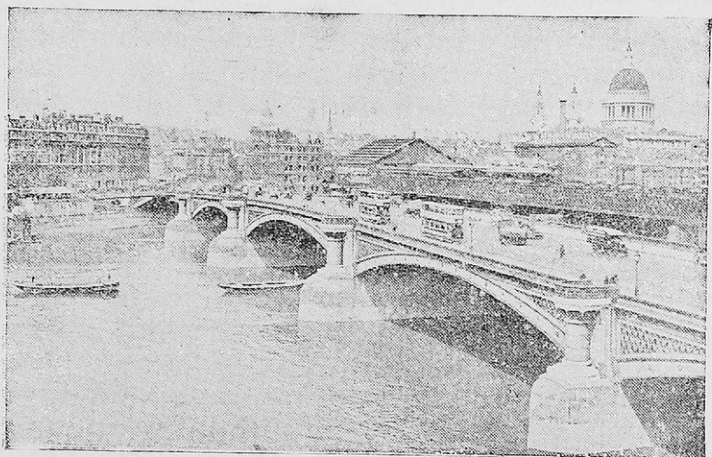

ξη πλούσιων λιβαδιῶν, στὰ ὁποῖα τρέφονται πολλὰ κοπάδια ζῶα πρόβατα, βόδια, γουρούνια, ἄλογα (τὰ Ἀγγλικά ἄλογα εἶναι ἀπὸ ἐκλεκτῆ ράτσα). Στὰ χωράφια καλλιεργοῦνται βρώμη, σιτάρι, κριθάρι, πατάτα, κοκκινογούλια. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων ἀσχολοῦνται ἐντατικὰ στὴν ἀλιεῖα μὲ σημαντικώτατα κέρδη. Τὸ ὑπέδαφος τῆς χώρας εἶναι πολὺ πλούσιο σὲ *κάρβουνο* (δεύτερη χώρα τοῦ κόσμου μετὰ τὴς Ἠνωμένες

Πολιτείες τῆς Ἀμερικῆς), σίδηρο, χαλκό, μολύβι, κασίτερο.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀνεπτυγμένη. Μεταφέρονται ἐκεῖ πρῶτες ὕλες ἀπὸ τῆς ἀπέραντες κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς, μαλλιά, βαμβάκι, λάδι, μέταλλα κλπ.), καὶ μεταβάλλονται σὲ ἔτοιμα εἶδη ὑφάσματα (τὰ καλλύτερα τοῦ κόσμου), μηχανές, ἐργαλεῖα, χημικὰ προϊόντα, τρόφιμα καὶ ὅ,τι ἄλλο μπορεῖ νὰ φαντασθοῦμε.

Ἡ Ἀγγλία κάνει ἐξαγωγή ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπὸ *νάφθου*. Στὰ χέρια τῆς ἔχει τὸ μεγαλύτερο ἐμπόριο ὄλου τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰσάγει καπνὸ, σύκα, σταφίδα σμύριδα, λευκόλιθο καὶ κολοφώνιο.

Λονδίνο—Τάμεσης

Συγκοινωνία. Τόσο στὸ ἐσωτερικὸ, ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ ἡ Ἀγγλία ἔχει τὴν μεγαλύτερη συγκοινωνία· ἀτμοπλοϊκὴ, σιδηρομικὴ, αὐτοκινητιστικὴ, ἀεροπορικὴ.

Ἡ Ἀγγλία ἔχει τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ καὶ πολεμικὸ στόλο. Τελευταῖα τὴ συναγωνίζεται μόνον ἡ Ἀμερική.

Πληθυσμὸς. 50.000.000 κατ.ῤ. Οἱ Ἀγγλοὶ εἶναι ψύχραιμοι, γενναῖοι καὶ πολιτισμένοι ἄνθρωποι.

Θρήσκευμα. Χριστιανικὸ τῆς (Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας).

Πολίτευμα. Βασιλευομένη δημοκρατία μὲ δύο βουλές, τὴ

βουλή των Κοινοτήτων και τη βουλή των Λόρδων. Στην πρώτη εκλέγονται και γυναίκες, που έχουν δικαίωμα ν' αναλαμβάνουν και καθήκοντα Υπουργού.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι το *Λονδίνο* (8.000.000 κατ.), ή μεγαλύτερη πόλη της Εύρώπης, ή δεύτερη όλου του κόσμου (πρώτη ή Νέα Υόρκη). Βρίσκεται 70 χλμ. μακριά από τη θάλασσα, δεξιά και αριστερά στις όχθες του Τάμεση. "Όλος ο Τάμεσης από τις έκβολές του μέχρι το Λονδίνο αποτελεί το λιμάνι της πόλεως, το μεγαλύτερο λιμάνι του κόσμου στην έμπορικὴ κίνηση, χωρισμένο σε ιδιαίτερα τμήματα για κάθε κατηγορία έμπορίου. Έχει μεγάλα βιομηχανικά εργοστάσια καθώς και ώραία κτίρια, όπως τὰ ανάκτορα, τὸ Βρετανικὸ μουσεῖο, ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Παύλου κλπ. Ἄλλες πόλεις εἶναι: Τὸ *Βίμινγκχαμ* (1.000.000 κατ.), βιομηχανικὴ πόλη μετέραστια εργοστάσια σιδηρουργίας. Τὸ *Μάντσεστερ* (800.000 κατ.), με μεγάλα εργοστάσια βαμβακερῶν. Τὸ *Δίβερπουλ* (1.000.000 κατ.), ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα λιμάνια τῆς Ἀγγλίας, πὺ ἔχει τὴν πρώτη θέση στὸ ἐμπόριο μαλλίνων, βαμβακερῶν, καὶ δερμάτων. Τὸ *Σχέφιλντ* (600.000 κατ.), με πολλὰ μηχανουργεῖα, πὺ κατασκευάζουν πλοῖα, ἀεροπλάνα, αὐτοκίνητα, κανόνια, μαχαιροπήρουνα. Ἡ *Ὁξφόρδη* (100.000 κατ.), γνωστὴ γιὰ τὸ περίφημο ἀρχαῖο πανεπιστήμιο καὶ τὰ πολυάριθμα μορφωτικὰ ἰδρύματά της. Τὸ *Κάρδιφ* (200.000 κατ.), ἐξαιρετικὸ λιμάνι, πὺ ἐξάγει κάρβουνο καὶ σίδηρο. Τὸ *Πόρτσμουθ* (250.000 κατ.), πολεμικὸ λιμάνι τῆς Ἀγγλίας με ἰσχυρὸ ναύσταθμο. Τὸ *Πλύμουθ* (200.000 κατ.), με βιομηχανία μηχανῶν, φαρμάκων, χρωμάτων, λιπασμάτων. Στὸ κέντρον τῆς Μ. Βρετανίας εἶναι τὸ *Νιουκάστελ* (300.000 κατ.), με τὰ περίφημα ἀνθρακωρυχεῖα του. Στὴ Σκωτία εἶναι ἡ *Γλασκώβη* (1.000.000 κατ.), με πολλὰ ὑφαντουργεῖα, μεταλλουργεῖα, κονσερβοποιεῖα ψαριῶν καὶ ναυπηγεῖα ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν πλοίων. Ἀνατολικά ἀπὸ αὐτὴν εἶναι τὸ *Ἐδιμβούργο* (500.000 κατ.), ἡ πόλη τῶν γραμμάτων, μιὰ ἀπὸ τὶς ωραιότερες πόλεις τῆς Εὐρώπης κ.ἄ.

Στὴν Ἰρλανδία εἶναι τὸ *Δουβλίνο* (500.000 κατ.), πρωτεύουσα τῆς ἐλεύθερης Ἰρλανδικῆς πολιτείας, ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλη, τὸ *Μπέλφαστ* (550.000 κατ.), με μεγάλη βιομηχανία λινῶν ὑφασμάτων κλπ.

Ίστορία. Ἡ Ἀγγλία ἄρχισε νὰ προοδεύῃ ὕστερα ἀπὸ τὰ 1500 μ.Χ. Καὶ κατῶρθωσε νὰ ἐξελιχθῆ σὲ ἰσχυρότατη πολεμικὴ δύναμη. Καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸ δεῦτερο πόλεμο ἐπολέμησε ἐναντίον τῶν Γερμανῶν καὶ μαζί με τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὰ ἄλλα σύμμαχα Ἕθνη ἐκέρδισε τὴ νίκη.

Τὸ Βασίλειο τῆς Ἀγγλίας, ποὺ ἀλλιῶς λέγεται Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία, ἐξουσιάζει περίπου 450.000.000 ἀνθρώπους στὶς κτήσεις της, ποὺ κατοικοῦν σ' ἔκταση 35.000.000 τ. χλμ. (τὸ 1]4 περίπου τῆς ἐπιφανείας τῆς ξηρᾶς), σὲ ὄλες τὶς ἡπείρους : Εὐρῶπη, Ἀσία, Ἀμερικὴ, Ἀφρική, Αὐστραλία.

Ἔργασίες. Ἐξηγήστε ἐπαρκέστερα τὴ μηχανικὴ ἐνέργεια τῆς θάλασσας στὰ παράλια, τὴν ποιότητα τοῦ ἐδάφους, τοῦ κλίματος, τὰ εἶδη τῶν προϊόντων, τὴν αἰτία τῆς μεγάλης βιομηχανικῆς κινήσεως καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας. Φέρετε πληροφορίες καὶ εἰκόνας γιὰ τὴ ζωὴ γενικὰ τῶν Ἀγγλῶν. Κάνετε πίνακα τῶν ἀποικιῶν χωριστὰ κάθε ἡπείρου.

Ποιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

3. Κάτω χῶρες

α'. Βέλγιο

Θέση—Ἐκταση. Τὸ Βέλγιο βρίσκεται στὸ βορειοανατολικὸ μέρος τῆς Γαλλίας. Ἔχει ἔκταση 30.400 τ. χλμ.

Περιγραφή τῶν παραλίων. Στὰ παράλια τῆς χώρας τὸ ὕψος τῆς ξηρᾶς δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Σὲ μερικὰ μέρη μάλιστα εἶναι καὶ πιὸ χαμηλὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἐκεῖ προστατεύεται ἡ χώρα ἀπὸ τὶς πλημμύρες μὲ φυσικοὺς θίνες καὶ τεχνικὰ φράγματα - προκουμαῖες.

Ἔδαφος. Τὸ ἔδαφος τοῦ Βελγίου εἶναι πεδινὸ καὶ εὐφορο.

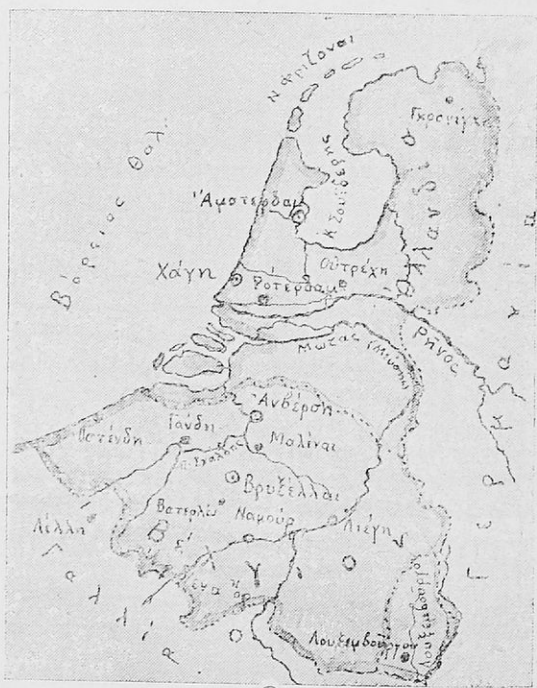
Ὑδατα. Παρατηροῦνται ἄφθονες βροχὲς καὶ χιόνια στὶς λοφοσειρές. Ποταμοὶ εἶναι ὁ *Μόσας* καὶ ὁ *Σνάλδος*, πλωτοὶ καὶ οἱ δυὸ καὶ ἐνωμένοι μεταξύ τους μὲ διάρυγες.

Κλίμα. Ὡκεάνειο, μέτριο μαλακὸ, ἀλλὰ πολὺ ὑγρὸ.

Προϊόντα. Παράγει δημητριακὰ (σιτᾶρι, σίκαλη, βρώμη), κοκκινογούλια (ζάχαρη, λυκίσκο (χόρτο ποὺ φτιάχνουν τὴ μπύρα), πατάτες, καπνὸ, λινάρι, λαχανικά, φρούτα, πολλὰ ἄν-

θη και κτηνοτροφικά είδη. Το υπέδαφος έχει πλούσια μεταλλεία από κάρβουνο, σίδηρο, τσίγκο.

Βιομηχανία.—**Εμπόριο.** Βιομηχανία έχει αρκετά ανεπτυγμένη. Εισάγει διάφορες πρώτες ύλες από το έξωτερικό και εξάγει έτοιμα είδη μηχανές, φάρμακα, υφάσματα κλπ. κλπ.

Βέλγιο—*Ολλανδία

*Από την Ελλάδα εισάγει καπνό, σταφίδα, κρασί και δίνει από όλα τα είδη που παράγει.

Γενικά τα προϊόντα του Βελγίου μολονότι είναι πολλά δέν έπαρκουν για τις ανάγκες των κατοίκων του. Γιατί, ενώ έχει έκταση μόλις 30.400 τετρ. χλμ., ο πληθυσμός του περνάει τα 8.500.000 κατ. Το Βέλγιο είναι **ή πιό πυκνοκατοικημένη χώρα της Ευρώπης**. Οι Βέλγοι είναι γενναίοτατοι και πολλοί εργατικοί άνθρωποι.

Συγκοινωνία. Πολύ ανεπτυγμένη και στο έσωτερικό και στο έξωτερικό.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι οι *Βρυξέλλες* (860.000 κατ.), στο κέντρο του Βελγίου, έμπορική και βιομηχανική πόλη. Για την όμορφιά της τη λένε *Μικρό Παρίσι*. Κοντά είναι το χωριό *Βατερλώ* (θυμηθήτε το από την ιστορία σας). "Άλλες πόλεις είναι: ή *Διέγη* (200.000 κατ.), με μεγάλη βιομηχανία μηχανημάτων, γυαλικών, ύφασμάτων, ή *Γάνδη* (170.000 κατ.), και αυτή με καλή βιομηχανική κίνηση, ή *Αμβέρσα* (300.000

Βρυξέλλες

κατ.), ένα από τα πιο μεγάλα έμπορικά λιμάνια του κόσμου, κλπ. κλπ.

Ίστορία. Το Βέλγιο έγινε κράτος ανεξάρτητο από τα 1830. Έχει στην κατοχή του την πλούσια κτήση του Κογκό.

Έργασίες. Δικαιολογήστε τις βροχές, το κλίμα και τα προϊόντα της χώρας. Κάνετε σύγκριση έκτάσεως και πληθυσμού και βγάλετε σχετικά συμπεράσματα. Ξεχωρίστε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της χώρας.

β'. Ολλανδία

Θέση—**Έκταση.** Η Ολλανδία βρίσκεται στο βόρειο μέρος του Βελγίου. Έχει έκταση 34.200 τ. χλμ.

Περιγραφή τών παραλίων. Η παραλία της Ολλανδίας

είναι χαμηλότερη από την επιφάνεια της θάλασσας. Για να μη πλημμυρίζη ή χώρα, οι άνθρωποι έχουν κατασκευάσει τεράστια προχώματα, καθώς και πολλές διώρυγες στο έσωτερικό για να διοχετεύουν τα νερά στη θάλασσα. Παράλληλα με τα προχώματα αυτά υπάρχουν και φυσικά τείχη, οι θίνες, που εμποδίζουν και αυτοί τις πλημμύρες. Έξω από τα προχώματα μέσα στη θάλασσα υπάρχουν πολλά νησιά, που στο χάρτη φαίνονται σαν να αποτελούν άλυσίδα.

Έδαφος. Όλοκληρο το έδαφος της Όλλανδίας το αποτελεί μιὰ πεδιάδα, συνέχεια της Βελγικής πεδιάδας, χωρίς πέτρα πουθενά και αρκετά εύφορη έξ αιτίας των προσχώσεων των ποταμών. Έπειδή ή χώρα έχει πολλά νερά, γι' αυτό στην πεδιάδα υπάρχουν πλήθος άνεμόμυλοι, που άντλουν τα νερά από τα χωράφια και τα ρίχνουν στις άναρίθμητες διώρυγες, για να διοχετευθοῦν στη θάλασσα,

Έτσι το έδαφος της Όλλανδίας αποτελείται από χωράφια ανάμεσα στις διώρυγες και στα νερά, ή δέ ζωή των κατοίκων εκεί είναι *διαρκής πάλη* με το νερό.

Υδάτα. Οί βροχές στην Όλλανδια είναι άρκετές. Ποταμοί είναι οί γνωστοί *Σνάλδος* και *Μόσας*, καθώς και ο Ρήνος, όλοι πλωτοί, που στις έκβολές τους σχηματίζουν δέλτα. Στις όχθες των ποταμών, κοντά στις έκβολές, έχουν κατασκευάσει επίσης προχώματα, για να άποφεύγουν τις πλημμύρες στην έποχή, που λιώνουν τα χιόνια.

Κλίμα. Ώκεάνειο μαλακό με πολλή ύγρασία.

Προϊόντα. Η πολλή ύγρασία δέν έπιτρέπει την καλλιέργεια όλων των ειδών. Δημιουργεί όμως έλλη και πολλά λιβάδια, στα όποια βόσκουν πολλά μεγάλα ζώα (άγελάδες) και άκόμη εύνοει την καλλιέργεια πολλών λαχανικών, άνθέων και λίγων δημητριακών. Έτσι ή Όλλανδια παράγει πολλά *κτηνοτροφικά* (τυρί, βούτυρο, γάλα σε κουτιά), λαχανικά, *άνθη* (χώρα των άνθέων), δημητριακά, πατάτες, κοκκινογούλια κλπ. Στα παράλια γίνεται μεγάλη άλιεία ψαριών. Και το ύπέδαφος της χώρας είναι πλούσιο σε κάρβουνο.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Η βιομηχανία είναι πολύ άνεπτυγμένη σε όλα σχεδόν τα είδη. Η Όλλανδια έξάγει πολλά κτηνοτροφικά και λαχανικά και εισάγει δημητριακά και άκα-

τέργαστες ύλες γιά μηχανές και ύφάσματα. Ἀπό τήν Ἑλλάδα εἰσάγει σταφίδα, καπνό, κρασί.

Συγκοινωνία. Πολύ ἀνεπτυγμένη. Στό ἐσωτερικό ἡ συγκοινωνία γίνεται μέ μικρά ἢ μεγάλα πλοία. Τά μικρά πλοία ἐκεῖ ἀντικαθιστοῦν τά δικά μας αὐτοκίνητα, ἀμάξια ἢ ζῶα. Ἀκόμη και σπίτια και καταστήματα εἶναι πάνω σέ βάρκες.

Πληθυσμός. 8.200.000 κατ. Ἡ δεύτερη πυκνοκατοικημένη χώρα τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸ Βέλγιο.

Θρήσκευμα. Χριστιανικό (καθολικοὶ και διαμαρτυρόμενοι).

Πολίτευμα. Συναγματική βασιλεία.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Χάγη* (400.000 κατ.), παράλια πόλη στή Βόρεια θάλασσα, ἔδρα τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου. Ἄλλες πόλεις : Τὸ *Ἀμστερνταμ* (800.000 κατ.), μέ θαυμάσιο φυσικό λιμάνι και μεγάλο εἰσαγωγικό ἐμπόριο τσαγιοῦ, καφέ, καπνοῦ, ζάχαρης και κίνας. Περτέρηγη πόλι μέ τά σπίτια κτισμένα μέσα στά νερά και σηηριγμένα πάνω σέ πασσάλους. Ἀπό τίς πολλές διώρυγες, πού ἔχει, λέγεται «Ὁλλανδικὴ Βενετία». Ἐκεῖ εἶναι και τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια τοῦ κόσμου γιά τήν κατεργασία τῶν διαμαντιῶν. Τὸ *Ρόττερταμ* (600.000 κατ.), τὸ πρῶτο λιμάνι τῆς Ὁλλανδίας, μέ πολλή βιομηχανική κίνηση.

Ἱστορία. Ἡ Ὁλλανδία παλαιότερα ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ κράτη, μέ πολλές ἀποικίες, τίς ὁποῖες διατηρεῖ και σήμερα, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη τήν πρώτη δύναμή της. Ἐχει κτήσεις στήν Ἀσία, τήν Ἀφρική και τήν Ὠκεανία.

Ἔργασίες. Ἐξηγήστε τήν πολλή ὑγρασία τοῦ τόπου και τὰ προϊόντα του. Κάνετε σύγκριση ἐκτάσεως και πληθυσμοῦ τῆς χώρας μέ τήν Ἑλλάδα και βγάλετε σχετικὰ συμπεράσματα. Καθορίστε τίς ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Φέρετε πληροφορίες και εἰκόνες γιά τὰ πρόχώματα, τῆ *διαρκῆ πάλη τοῦ Ὁλλανδοῦ μέ τὸ νερό*, γιά τὸ Ἀμστερνταμ και τίς κτήσεις τῆς Ὁλλανδίας. Ποιά εἶναι τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς Ὁλλανδίας.

Γιατί τὸ Βέλγιο και ἡ Ὁλλανδία λέγονται Κάτω Χῶρες ;

4. Λουξεμβούργο

Ἀνάμεσα στή Γαλλία, στό Βέλγιο καί στή Γερμανία εἶναι ἓνα μικρό Κράτος, ἄλλοτε δουκάτο, τὸ *Λουξεμβούργο*. Ἔχει ἔκταση 5.580 τ. χλμ. καί εἶναι χώρα γεωργική. Τὸ ἔδαφος του σκεπάζεται ἀπὸ μεγάλα δάση. Στὰ λιβάδια του τρέφονται πολλὰ ζῶα. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιο σὲ σίδηρο. Ὁ πληθυσμὸς του φθάνει τὶς 280.000 κατ. Εἶναι ὄλοι καθολικοί, μὲ γλώσσα τῆ Γαλλική. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ *Λουξεμβούργο* μὲ 60.000 κατ.

III. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

1. Γερμανία

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Γερμανία βρίσκεται ἀνατολικά ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὸ Βέλγιο καί τὴν Ὀλλανδία. Ἀρχίζει ἀπὸ τὶς Ἀλπεις καί φθάνει ὡς τὴ Βόρεια καί τὴ Βαλτική θάλασσα. Σ' αὐτὴν ὑπάρχουν καί μερικὰ μικρὰ νησιά, ποὺ βρίσκονται στή Βόρεια θάλασσα, ὅπως ἡ Ἐλιγολάνδη, τὴν ὁποία πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο οἱ Γερμανοὶ τὴν εἶχαν καταστήσει ἰσχυρότατο φρούριο καί μερικὰ ἄλλα. Ἡ Γερμανία ἔχει ἔκταση 468.000 τ. χλμ.

Ἐδαφος. Τὸ ἔδαφος τῆς Γερμανίας παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Μποροῦμε ὅμως νὰ τὸ χωρίσωμε σὲ τέσσερες φυσικὲς περιοχάς :

α) Τὴ *Νότια Γερμανία*, μᾶλλον ὄρεινὴ περιοχή, ποὺ δεσπόζεται ἀπὸ τὶς βρεινὲς διακλαδώσεις τῶν Ἀλπεων μὲ τὶς ὄροσειρὲς τῶν *Βαυαρικῶν Ἀλπεων* (3.800 μ. ὕψος) καί τοῦ *Μέλανος Δρυμοῦ* (1.900 μ. ὕψος). Ἀνάμεσα στὶς ὄροσειρὲς αὐτὲς σχηματίζονται τὰ ὄροπέδια τῆς *Βαυαρίας* καί ἡ *κοιλιάδα* τοῦ *Δούναβη*.

β) Τὴ *Μέση Γερμανία*, ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὶς τελευταῖες διακλαδώσεις τῶν Ἀλπεων, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὰ χαμηλότερα βουνὰ τοῦ *Βοεμικοῦ Δρυμοῦ* (1.450 μ. ὕψος), τοῦ *Θουριγγίου Δρυμοῦ* (1.000 μ. ὕψος) καί τῶν *Ἀρδενῶν* (700 μ. ὕψος). Στὸς πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν σχηματίζονται πολλὲ εὐφορὲς κοιλάδες (πολλὲς προσχώσεις).

γ) Τὴ *Βόρεια Γερμανία*, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἀπέ-

ραντη πεδιάδα, τμήμα τῆς μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς πεδιάδας, με ἔδαφος κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμμώδες καὶ με πολλές λίμνες καὶ ἐλώδεις ἐκτάσεις, καὶ

δ) Τὴν *Κοιλάδα τοῦ Ρήνου* (Ρηνανία), μιὰ πολὺ εὐφορη πεδιάδα, ἄλλοῦ στενῆ καὶ ἄλλοῦ πλατιά, ποὺ ἀκολουθεῖ «τὸν ροῦν» τοῦ ποταμοῦ Ρήνου ἀπὸ τὰ Ἑλβετικά ὡς τὰ Βελγο-Ἵλλανδικὰ σύνορα.

Γερμανία

Ὑδατα. Τὸ ποσοστὸν τῶν βροχῶν διαφέρει ἀπὸ τῆ μιᾶ περιοχῆ στὴν ἄλλη τῆς Γερμανίας. Στὴ δυτικῆ περιοχῆ πέφτουν ἀφθονώτερες βροχές, καθὼς καὶ στὴν ὀρεινῆ περιοχῆ. Στὴν ὑπόλοιπῆ λιγώτερες.

Ἡ χώρα διασχίζεται ἀπὸ πολλοὺς μεγάλους καὶ μικροὺς ποταμοὺς. Κυριώτεροι εἶναι! Ὁ *Δούναβης*, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ Μέλανα Δρυμό, κατευθύνεται ἀνατολικά κλπ. κλπ. Ὁ *Ρήνος*, πλωτὸς σὲ ὅλο τὸ μῆκος, ἢ κυριώτερη ποτάμια συγκοινωνιακῆ ἀρτηρία σὲ ὅλοκληρο τὸν κόσμον (μῆκος 1.350 χλμ.), ὁ *Βέξερσ*, ὁ *Ἑλβας*, ὁ *Ὀδερὸς* καὶ ἄλλοι μικρότεροι.

“Ολοι οι ποταμοί της Γερμανίας είναι πλωτοί και ένώνονται μεταξύ τους με διώρυγες.

Ἐπίσης στή Γερμανία υπάρχουν αρκετές λίμνες.

Κλίμα. Ἡ Γερμανία χωρίζεται σέ δυό περιοχές: Στή Βόρεια μέ ὠκεάνιο κλίμα καί στήν ὑπόλοιπη μέ ἠπειρωτικό, ἄλλοῦ μαλακώτερο καί ἄλλοῦ δριμύτερο.

Προϊόντα. Ἡ Γερμανία ἔχει τήν *πρώτη θέση στήν παγκόσμιο παραγωγή πατάτας καί ζάχαρης* (κοκκινογούλια). Παράγει ἀκόμη σίκαλη, βρώμη, κριθάρι, σιτάρι, κρασί, κτηνοτροφικά προϊόντα (ἀπό μέγαρα ζῶα), δασικά προϊόντα, πολύ κάρβουνο, σίδηρο, τσίγκο, χάλκo, μολύβι.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Πρὶν ἀπό τὸν πόλεμο ἡ Γερμανία εἶχε ἐξαιρετικά ἀνεπτυγμένη βιομηχανία σέ ὅλα τὰ εἶδη πρὸ παντὸς σέ μηχανές, ὄπλα, φάρμακα καί λοιπὰ χημικά προϊόντα, ὑφάσματα καί εἶδη διατροφῆς. Τώρα ἡ βιομηχανία της ἔχει καταστραφῆ ἀπὸ τίς ἀεροπορικές ἐπιδρομές. Πρῶτα ἔκανε εἰσαγωγή ἀπὸ πρῶτες ὕλες καί ἐξαγωγή ἀπὸ ἔτοιμα εἶδη κάθε κατηγορίας. Μὲ τὴν Ἑλλάδα εἶχε ἀρκετὴ συναλλαγὴ. Ἔδινε μηχανήματα, φάρμακα, ἐπιστημονικά ἐργαλεῖα καί ἔπαιρνε καπνὸ, σύκα, σταφίδα, φρούτα καί διάφορες ἀρκετές πρῶτες ὕλες.

Συγκοινωνία. Ἀνεπτυγμένη σέ πολὺ μεγάλο βαθμὸ. καί στὸ ἐσωτερικὸ καί στὸ ἐξωτερικὸ.

Γιατί:

Πληθυσμὸς. 65.000.000 κατ., ἐργατικούς καί πολὺ προωδευμένους στὰ γράμματα, τίς τέχνες, τίς ἐπιστήμες καί γενικά στὸν πολιτισμὸ.

Θρησκεία. Χριστιανικὸ. Τὰ 2/3 τῶν κατοίκων εἶναι διαμαρτυρόμενοι οἱ ἄλλοι καθολικοί.

Πολιτικὴ κατάσταση. Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο ἡ Γερμανία ἀποτελοῦσε ἰσχυρότατο κράτος μέ δικτατορικὸ πολίτευμα (Χίτλερ). Ὑστερῶς ἀπὸ τὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, στὸν ὁποῖο ἐνίκηθηκε καί παραδόθηκε «χωρὶς ὄρους» κατελήφθη, διαιρέθηκε σέ 4 ζῶνες καί κατέχεται ἀπὸ τίς 4 σύμμαχες νικήτριες δυνάμεις: Ἀμερικὴ, Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία.

Οἱ συζητήσεις γιὰ τὸν τελικὸ διακανονισμὸ τῆς τύχης τῆς

χώρας δὲν ἔτελείωσαν μέχρι σήμερα. Ἔτσι ὡς τώρα ἡ Γερμανία βρίσκεται «ὕ π ὀ κ α τ ο χ ῆ ν».

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ *Βερολίνο* (4.500.000 κατ.), στὶς ὄχθες τοῦ Σπρέη, παραπόταμου τοῦ Ἑλβα. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ ὠραιότερες πόλεις τῆς Εὐρώπης, μὲ τὸ πλοῦσιο σιδηροδρομικὸ δίκτυο ἐξ αἰτίας τῆς θέσεώς της καὶ μὲ μεγάλη βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνηση. Ἔχει σπουδαῖα πανεπιστήμια καὶ ἄλλα πνευματικὰ κέντρα.

Ἄλλες πόλεις εἶναι *Δρέσδη* (600.000 κατ.) πάνω στὸν ποταμὸ Ἑλβα, ὠραία πόλη, μὲ ἐργοστάσια κατασκευῆς ἀγυείων ἀπὸ πορσελάνη. Ἡ *Δειψία* (700.000 κατ.), ἡ πόλη τοῦ βίβλου μὲ τὰ μεγαλύτερα τυπογραφικὰ καταστήματα τοῦ κόσμου. Τὸ *Μόναχο* (700.000 κατ.), στὸ κέντρον τοῦ Βαυαρικοῦ ὄροπέδιου, σπουδαῖος συγκοινωνιακὸς κόμβος καὶ μὲ πολλὰ ἐργοστάσια ζυθοποιΐας. Τὸ *Ἔσσεν* (500.000 κατ.), ἡ πόλη τοῦ ἀτσαλιοῦ, στὴν ὁποία βρίσκονται τὰ ὀνομαστὰ ἐργοστάσια πολεμικῆς βιομηχανίας Κ ρ ο ῦ π. Ἡ *Κολωνία* (700.000 κατ.), ποὺ κατασκευάζουν κολώνια σὲ μεγάλες ποσότητες. Ἡ *Βρέμη* (300.000 κατ.), στὴ Βόρεια Γερμανία, ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλη. Τὸ *Ἀμβούργο* (1.200.000 κατ.), τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς Γερμανίας καὶ τρίτο τοῦ κόσμου (*). Τὸ *Κίελο* (205.000 κατ.), στὴ Βαλτικὴ θάλασσα, ποὺ ἦταν ὁ μεγαλύτερος πολεμικὸς ναύσταθμος τῆς Γερμανίας. Τὸ *Στιεττίνο* (300.000 κατ.), τὸ τρίτο λιμάνι μετὰ τὸ Ἀμβούργο καὶ τὴ Βρέμη. Ἡ *Καινιξβέργη* (350.000 κατ.), στὴν Ἀνατολικὴ Πρωσία μὲ πολλὴ βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνηση κλπ. (Ἡ ἀνατολικὴ Πρωσία χωρίζεται ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ Γερμανία καὶ μὲ τὴν ἐλεύθερην διόδον τοῦ Δάντσιγκ. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ θὰ μιλήσωμε ἀργότερα).

Ἔργασίες. Δικαιολογήστε τὸ κλίμα, προϊόντα, συγκοινωνία, χωριστὰ σὲ κάθε περιοχὴ. Γιατὶ ἡ Γερμανία εἶχε μεγάλη βιομηχανία; Γιατὶ τὸ Βερολίνο εἶχε τέτοια ἐξέλιξη; Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὸ Γερμανικὸ λαό, τὸ χαρακτῆρα του, τὶς ἀσχολίες, τὴ μόρφωση, τὴν ἐκπαίδευση κλπ.

Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

(*) Πρῶτο τοῦ Λονδίνου, δεῦτερο τῆς Νέας Ὑόρκης.

2. Έλβετία

Θέση—Έκταση. Ἡ Ἑλβετία βρίσκεται στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπῃ ἀνάμεσα στὴν Ἰταλία, Γαλλία, Γερμανία, Αὐστρία. Εἶναι χώρα μεσογειακὴ. δὲν βρέχεται δηλ. σὲ καμιὰ πλευρὰ τῆς ἀπὸ θάλασσα. Ἔχει ἔκταση 41.300 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Ἡ Ἑλβετία εἶναι ὄρεινὴ χώρα. Δεσπόζεται ἀπὸ τὶς κεντρικὲς ὄροσειρὲς τῶν *Ἀλπεων*, ποὺ φθάνουν σὲ ὕψος

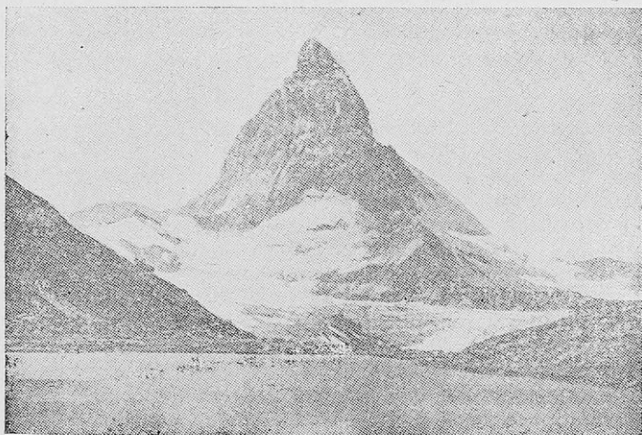

ἀπὸ 1.700 μ. ἢ χαμηλότερη (Β.Δ. περιοχὴ) ὡς 4.000 ἢ ψηλότερη (κεντρικὴ καὶ λοιπὴ περιοχὴ). Οἱ ὄροσειρὲς διακρίνονται γιὰ τὶς πολὺ ψηλὲς καὶ ἀπτόμεες κορυφές τους, καθὼς καὶ γιὰ τὶς βαθιὲς κοιλάδες, ποὺ σχηματίζουν ἀνάμεσά τους καὶ τὶς τραχιὲς χαράδρες, ποὺ ἀκολουθοῦν ὅλες σχεδὸν τὴν ἴδια διεύθυνση πρὸς τὰ βόρεια καὶ πρὸς τὰ νότια.

Ὑδατα. Οἱ βροχὲς στὴν Ἑλβετία, μ' ὅλο ποὺ δὲν εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα, εἶναι πολλὲς, ἐξ αἰτίας τοῦ ὕψους τῶν βουνῶν τῆς. Τὰ χιόνια ἐπίσης ἄφθονα καὶ σὲ μερικὰ μέρη διατηροῦνται ὅλο τὸ χρόνο. Σχηματίζονται λοιπὸν πολλὰ μικρὰ ποτάμια, τὰ ὁποῖα ρέουν ὀρμητικὰ πρὸς τὰ βόρεια καὶ νότια. Στὴν Ἑλβετία ἔχουν τὶς πηγές τους οἱ μεγάλοι ποταμοὶ *Ῥῆνος*,

Δούναβης, Πάδος, Ροδανός. Ἐκεῖ εἶναι καὶ ἀρκετὲς ὁμορφες λίμνες, γεμάτες ψάρια, ὅπως ἡ *Κωνσιάντια*, τῆς *Ζυρίχης*, τῆς *Λυκέρνης*, τῆς *Γενούης* καὶ ἄλλες μικρότερες.

Κλίμα. Τὸ κλίμα τῆς Ἑλβετίας εἶναι ψυχρὸ. Τὰ πολλὰ καὶ ψηλὰ βουνὰ τῆς ὅμως ἐμποδίζουν τόσο τοὺς ψυχροὺς, ὅσο καὶ τοὺς θερμοὺς ἢ θαλασσοὺς ἀνέμους νὰ φυσοῦν στὴ χώρα, γι' αὐτὸ ἐκεῖ δὲν παρατηροῦνται οὔτε ἀπότομα κρύα οὔτε ἀπότομες ζέστες, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑγρασία. Γι' αὐτὸ τὸ κλίμα εἶναι ξηρὸ καὶ ὑγιεινὸ, καὶ κάνει τὸν τόπο ἐξαιρετικὰ κατάλληλο γι' ἀναψυχὴ καὶ γιὰ θεραπεία ἀπὸ τὴν πνευμονικὴν φυματίωση.

Ἑλβετικὰ ὄρη

Προϊόντα. Στὰ βουνὰ τῆς εὐδοκιμοῦν δένδρα : βαλανιδιές, ὄξυές, ἔλατα, πεῦκα. Στὶς κοιλάδες ἀπὸ τὰ πολλὰ νερά τῶν χιονιδῶν, πρὸ λιώνουν, ἀναπτύσσεται πλούσια βλάστηση, στὴν ὁποία τρέφονται πολλὲς ἀγελάδες (Ἑλβετικὲς). Στὰ λίγα καλλιεργήσιμα μέρη καλλιεργοῦνται δημητριακὰ καὶ ἀμπέλια. Στὶς λίμνες τῆς ζοῦν πολλὰ ψάρια, χέλια, πέστροφες, σολομοί.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη πρὸ παντός στὰ *κτηνοτροφικὰ εἶδη* τυρί, βούτυρο, γάλα σὲ κουτιά (Ἄλπεις—Νεστέ), στὰ *ὠρολόγια*, στὰ μάλλινα καὶ βαμβακερὰ ὑφάσματα. Ὅλα εἶναι φθηνά,

γιατί τὰ ἐργοστάσια κινουῦνται μὲ τὴν κίνηση τοῦ νεροῦ στοὺς ἀναριθμητοὺς καταρράκτες, ποὺ σχηματίζονται στὶς τραχιῆς καὶ ἀπότομες χαράδρες. Τὸ νερὸ στὴν Ἑλβετία ἀποτελεῖ κινητήριον δύναμι πρῶτης τάξεως καὶ δίκαια ὀνομάζεται «*λευκὸς ἀνδραξ*».

Σημαντικὸ εἰσόδημα ἔχει ἡ Ἑλβετία ἀπὸ τῆς *Βιομηχανίας τῶν ξενοδοχείων*. Πηγαίνουν ἐκεῖ πλοῦσοι περιηγητὲς ἢ ἄρρωστοὶ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ἀφήνουν ἄρκετὸ χρήμα.

Συγκοινωνία. Πολύ ἀνεπτυγμένη. Ὑπάρχουν αὐτοκινητόδρομοὶ καὶ μικρὰ τραίνα παντοῦ. Στὶς ψηλὰς ὄροσειρὰς φθάνουν ἐναέρια βαγόνια, ποὺ κινουῦνται μὲ ἤλεκτρισμό. Μέσα στὶς λίμνες τῆς κινουῦνται πλοῖα. Μὲ σιδηροδρόμους ἡ Ἑλβετία ἐνώνεται μὲ τὰ γύρω κράτη. Ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ μεγαλύτερες σήραγγες τοῦ κόσμου, ὅπως ἡ *Σεμπλὸν* (19.727 μέτρα μῆκος), ἡ Ἁγίου *Γοττάρδου* (14.893 μ.) ἡ *Δέτσβεργ* (14.912 μ.) καὶ ἄλλες ἐπτά—ὀκτῶ τέτοιες.

Πληθυσμός, κλπ. Ἡ Ἑλβετία ἔχει 4.000.000 κατ. καθολικοὺς ἢ διαμαρτυρομένους. Οἱ Ἑλβετοὶ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐγγράμματοι, μορφωμένοι, τίμιοι, πολιτισμένοι, ἐργατικοί. Ἐγκλήματα καὶ παραβάσεις τῶν Νόμων καὶ φυλακὲς εἶναι ἄγνωστα σ' αὐτὴ τὴ χώρα.

Πολίτευμα. Δημοκρατικόν. Ἡ Ἑλβετία εἶναι χωρισμένη σὲ αὐτόνομες διοικήσεις (κantonία), ποὺ ὅλες ὑπάγονται στὴν κεντρικὴ κυβέρνησι.

Πόλεις. Πρωτεύουσα ἡ *Βέρνη* (150.000 κατ.), στὸ κέντρον τῆς χώρας, ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις. Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ *Γενεύη* (150.000 κατ.), ἡ πόλις τῶν ὀρολογιῶν. Ἡ *Λωζάνη* (100.000 κατ.), ἡ πόλις τῶν σχολείων. Ἡ *Ζυρίχη* (200.000 κατ.) ἡ σπουδαιότερη βιομηχανικὴ πόλις. Ἡ *Βασιλεία* (150.000 κατ.) σιδηροδρομικὸς κόμβος μὲ τὰ γύρω κράτη.

Συμπέρασμα. Ἡ Ἑλβετία εἶναι: Πρῶτη στὴ βιομηχανία ὀρολογιῶν. Πρῶτη στὴ βιομηχανία Ξενοδοχείων. Πρῶτη στὴ συγκοινωνία καὶ τὶς σήραγγες. Μεταξὺ τῶν πρώτων στὴν ἐκπαίδευσι. Μεταξὺ τῶν πρώτων στὴ βιομηχανία τοῦ γάλακτος.

Σημείωσι. Πρέπει ὅμως καὶ νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ Ἑλβετία καὶ στοὺς δύο πολέμους ἔμεινε οὐδέτερη καὶ δὲν ἔπαθε καταστροφὰς.

Έργασίες: Δικαιολογήστε έπαρκέστερα τὸ κλίμα τῆς Ἑλβετίας. Ἐπίσης ἐπιμείνετε στὶς ἀγαθὲς συνέπειες τοῦ λευκοῦ ἄνθρακος· νὰ ἐξαντλήσετε τὸ θέμα σ' ὅλες του τὶς λεπτομέρειες. Φέρετε πληροφορίες καὶ εἰκόνες γιὰ τοὺς σκύλους τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, τὶς σήραγγες, τὶς ἀσχολίες καὶ τὴ ζωὴ γενικὰ τῶν Ἑλβετῶν. Κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως πληθυσμοῦ κλπ., ὅπως ξέρετε. Τί ἐντύπωση σᾶς κάνει ὁ πολιτισμὸς τῶν κατοίκων. Γιατί ἡ Ἑλβετία δὲν ἐμπῆκε στὸν πόλεμο. Ποῖα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

3. Αὐστρία (*)

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Αὐστρία βρίσκεται στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπῃ, ἀνάμεσα στὴ Γερμανία, Τσεχοσλοβακία, Οὐγγαρία, Ἰταλία, Ἑλβετία. Εἶναι χώρα μεσογειακὴ, ὅπως καὶ ἡ Ἑλβετία. Ἔχει *ἐκταση* 84.000 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Τὸ περισσότερο ἔδαφος τῆς Αὐστρίας εἶναι ὄρεινό. Ὀλόκληρη ἡ κεντρικὴ, νότια καὶ δυτικὴ τῆς περιοχὴ δεσπόζεται ἀπὸ τὶς ὄροσειρὲς τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀλπεων*, μὲ ὕψος ἀπὸ 2.300 μ. στὸ κέντρον ὡς 2.950 μ. στὰ δυτικά. Οἱ ὄροσειρὲς αὐτὲς διακρίνονται γιὰ τὰ πολλὰ δάση καὶ τὶς ἀπαράμιλλες φυσικὲς καλονέες. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται ἐπίσης ὁμορφες καὶ εὐφορες κοιλάδες. Τῇ βορειοανατολικῇ περιοχῇ τῆς χώρας τὴν ἀποτελεῖ ἡ μεγάλη *πεδιάδα τῆς Αὐστρίας* (Λίντς, Βιέννης καὶ Γκράτς) καὶ αὐτὴ πολὺ εὐφορὴ (προσχάσεις ποταμῶν).

Ὑδατα. Ἡ δυτικὴ περιοχὴ ἔχει ἀφθονώτερες βροχὲς (ψηλὰ βουνά), ἢ ὑπόλοιπη κανονικὲς. Σ' ὅλη τὴ χώρα καὶ πρὸ παντὸς στὰ βουνὰ πέφτουν ἄφθονα χιόνια, ποὺ κάνουν παγετῶνες, καταρράκτες κλπ. Ἡ πεδιάδα διασχίζεται ἀπὸ τὸ *Δούναβη*, πλωτὸ ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη του. Πολλὰ μικρὰ ποτάμια ὑπάρχουν παντοῦ.

Κλίμα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δυτικὴν περιοχὴ, ποὺ ἔχει τὸ καλοκαίρι λίγη δροσιά, ἢ ὑπόλοιπη χώρα ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν.

Προϊόντα. Τὴν *πρώτη θέση κατέχουν τὰ δασικὰ—ξύλεια*. Στὴν Αὐστρία γίνεται ἡ πιὸ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν ἀπὸ κάθε ἄλλῃ χώρα. Παράγει ἀκόμη δημητριακὰ,

(*) Βλέπετε τὸ χάρτη τῆς σελ. 89.

κοκκινογούλια, κτηνοτροφικά και άρκετο κάρβουνο, σιδηρο, χαλκό, τσίγκο, μαγνήσιο.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Ἡ βιομηχανία της εἶναι ἀνεπτυγμένη (καύσιμη ὕλη). Παράγει οἰκοδομική καὶ λοιπὴ ξυλεία, ἔπιπλα, ζάχαρη, μηχανές, ἐργαλεῖα, ὑφάσματα, γάντια κλπ.

Εἰσάγει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ πρῶτες ὕλες, φρούτα, λαχανικά καὶ ἐξάγει ἔτοιμα εἶδη.

Συγκοινωνία. Ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη μὲ αὐτοκίνητα, τραῖνα, ποταμόπλοια, ἀεροπλάνα.

Πληθυσμὸς κλπ. Ἔχει 7.000.000 κατ., καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους. Οἱ κάτοικοι τῆς Αὐστρίας εἶναι μορφωμένοι, ἐξευγενισμένοι καὶ φιλοπρόδοι. Ἀγαποῦν τὴ μουσικὴ, τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸ.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Βιέννη** (2.000.000 κατ.), κτισμένη στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Δούναβη. Ὡραία πόλη, μὲ προκυμαῖες, πάρκα (ἔχει τὸ μεγαλύτερο πάρκο τῆς Εὐρώπης), δρόμους, οἰκοδομήματα κλπ. Ἔχει μεγάλη κίνηση καὶ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους συγκοινωνιακοὺς κόμβους τῆς Εὐρώπης. Ἄλλες πόλεις εἶναι τὸ **Γράτς** (150.000 κατ.) στὰ νότια τῆς Βιέννης, ὥραία πόλη μὲ πολλὰ ἐργοστάσια. Τὸ **Λίντς** (120.000 κατ.), δυτικὰ τῆς Βιέννης, καλὸ σιδηροδρομικὸ κέντρον κλπ.

Ἱστορία—Πολιτικὴ κατάσταση. Πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον ἡ Αὐστρία μαζί μὲ τὴν Οὐγγαρία ἀποτελοῦσαν τὸ ἰσχυρὸ κράτος τῆς Αὐστρουουγγαρίας. Μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἐδιαλύθησαν, τοὺς ἐπῆρσαν οἱ γύρω πολλὰ μέρη καὶ ἔγιναν δύο μικρὰ χωριστὰ κράτη—τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας.

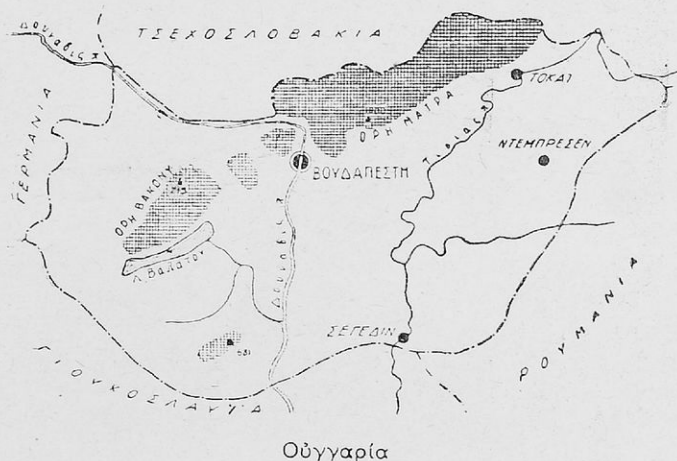
Στὸ 1938 ἡ Αὐστρία κατελήφθη ἀπὸ τὴ Γερμανία καὶ ἔγινε Γερμανικὴ ἐπαρχία. Μετὰ τὸ δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον ἔγινε πάλι ἀνεξάρτητο κράτος.

Ἔργασίες. Δικαιολογήστε τὰ προϊόντα ἀπὸ τὴν ἐδαφικὴν διαμόρφωση, τὸ κλίμα καὶ τὰ νερά. Φέρετε πληροφορίες καὶ εἰκόνες γιὰ τὶς φυσικὰς καλλονάς, τὰ δάση καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλευσίν τούς. Κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως—πληθυσμοῦ κλπ. μὲ τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ Βελγίου. Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

4. Ούγγαρία

Θέση—Έκταση. Ἡ Ούγγαρία βρίσκεται στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Αὐστρία, Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία, Νοτιοσλαβία. Ἔχει ἔκταση 73.000 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Ἡ Ούγγαρία εἶναι χώρα πεδινὴ καὶ εὐφορῆ. Ἀποτελεῖται ὀλόκληρη σχεδὸν ἀπὸ μιὰ μεγάλη πεδιάδα, ποὺ διακόπτεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ χαμηλοὺς λόφους καὶ ποὺ στα-

ματάει πρὸς τὰ βόρεια στὶς νότιες τελευταῖες διακλαδώσεις τῶν Καρπαθίων, τὰ ὁποῖα φθάνουν σὲ ὕψος 700—1000 μ. Ἔχει πλούσια λιβάδια μὲ χόρτα, στὰ ὁποῖα ζοῦν ἀρκετὰ ζῶα, τὰ δένδρα ὅμως ἐκεῖ εἶναι σπάνια.

Ὑδατα. Οἱ βροχὲς μᾶλλον κανονικὲς. Ἡ πεδιάδα διασχίζεται στὸ μέσον ἀπὸ τὸ *Δούναβη*, πλωτὸν σὲ ὅλη τὴ διαδρομὴ του μέσα στὴ χώρα ἀπὸ τὸν παραπόταμό του *Τίσα* καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα μικρότερα παραπόταμα, ποὺ χύνονται ὅλα στὸ Δούναβη, γιατί ἄλλη διέξοδος δὲν ἔχουν. Σπουδαιότερη λίμνη εἶναι ἡ *Πάτιεν*.

Κλίμα. Γνήσιο ἠπειρωτικὸ.

Προϊόντα Ἡ Ούγγαρία εἶναι γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ

Μ. Θ. Γιαννοπούλου, Γεωγραφία τῆς Εὐρώπης ΣΤ'

χώρα. Τὰ σπουδαιότερα προϊόντα της είναι *σιτάρι*, άραβοσίτι, κοκκινογούλια (ζάχαρη), καπνός, λινάρι, κρασί, *κτηνοτροφικά* (Ούγγαρέζικα άλογα—δέρματα).

Βιομηχανία—Εμπόριο. Ἡ βιομηχανία δέν ἔχει άναπτυχθῆ, γιατί λείπει ἡ κινητήριος δύναμη. Ἐξάγει γεωργικά καὶ κτηνοτροφικά προϊόντα καὶ εἰσάγει βιομηχανικά.

Συγκοινωνία. Ἐχει τέλειο σιδηροδρομικό καὶ άμαξιτό δίκτυο, καθως καὶ μεγάλη ποταμοπλοϊκή κίνηση.

Βουδαπέστη—Δούναβης

Πληθυσμό κλπ. Ἐχει 8.700.000 κατ., καθολικούς καὶ ὀρθόδοξους Χριστιανούς. Οἱ Ούγγροι εἶναι γεναῖοι καὶ πολὺ φιλοπάτριδες.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Βουδαπέστη* (1.400.000 κατ.), στὸ κέντρον τῆς Ούγγαρίας, κτισμένη στὶς ὄχθες δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ Δούναβη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο πόλεις Βούδα Πέστη, ποὺ ἐνώνονται μεταξύ τους μὲ ὠραῖες γέφυρες. Εἶναι ἡ μόνη σχεδὸν βιομηχανικὴ πόλη τῆς χώρας μὲ πολλοὺς ἀλευρόμυλους πρὸ παντός καὶ ὑφαντουργεῖα. Πολλὲς μεγάλες πόλεις ἡ Ούγγαρία δέν ἔχει. Ἐχει μόνον μεγάλα γεωργικά χωριά μέσα στὴ μεγάλη πεδιάδα της. Οἱ κυριώτερες ἀπὸ τίς ἄλλες

πόλεις της είναι το *Σεγεδίν* 135.000 κατ.), το κέντρον της αγοράς δημητριακῶν καὶ τὸ *Νεμπρεσσέν* (120.000 κατ.), τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς κτηνοτροφικῶν.

Ἱστορία—πολιτικὴ κατάσταση. Γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας εἶπαμε δυὸ λόγια στὸ κεφάλαιον τῆς Αὐστρίας.

Ἔργασίαι. Δικαιολογήσατε τὸ κλίμα καὶ ἐξηγήσατε τὰ προϊόντα τῆς χώρας. Κάμετε σύγκρισιν ἐκτάσεως—πληθυσμοῦ κλπ. μετὰ τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Αὐστρίας. Γιατί ἡ Οὐγγαρία δὲν ἔχει μεγάλας πόλεις; Φέρετε πληροφορίες καὶ εἰκόνες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Οὐγγρικοῦ λαοῦ. Ξεχωρίσατε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

5. Τσεχοσλοβακία

Θέσις—Ἐκτασις. Ἡ Τσεχοσλοβακία βρίσκεται στὸ πρὸ κεντρικὸ σημεῖον τῆς Εὐρώπης καὶ εἶναι χώρα μεσογειακὴ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς περιοχάς: τὴ *Βοημία* δυτικά, τὴ *Μοραβία* στὸ κέντρον καὶ τὴ *Σλοβακία* ἀνατολικά. Ἐχει ἔκτασιν 140.000 τετρ. χλμ.

Ἔδαφος. Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι χώρα ὄρεινῃ. Ἡ ἀνατολικὴ τῆς περιοχὴ δεσπόζεται ἀπὸ τὶς μεγάλας ὄροσειρές τῶν *Καρπαθίων* (2600 μ. ὕψος), γεμάτες ἀπέραντα δάση καὶ ἀρκετὰ λιβάδια. Ἡ δυτικὴ τῆς περιοχὴ δεσπόζεται ἀπὸ τὶς ὄροσειρές τοῦ *Βοεμικοῦ Δρυμοῦ*, *Ἔρτς* καὶ *Σουδητειῶν* (1450—1600 μ. ὕψος), μετὰ πολλὰ ἐπίσης δάση καὶ καρποφόρα δένδρα. Ἡ κεντρικὴ περιοχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ εὐφορὸν ὄροπέδιον τῆς *Μοραβίας*, τὸ ὁποῖον κλείνεται γύρω ἀπὸ τὰ παραπάνω βουνά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νότιον μέρος του, ποῦ βρίσκει διέξοδον πρὸς τὴν Οὐγγρικὴν πεδιάδα.

Ὑδατα. Οἱ βροχὲς εἶναι κανονικαί. Τὰ χιόνια τὸ χειμῶνα ἄφθονα. Σχηματίζονται πολλὰ μικρὰ ποτάμια, ποῦ κατευθύνονται ἢ βόρεια καὶ χύνονται στοὺς ποταμοὺς *Ἐλβα* καὶ *Ὀδερο*, ἢ νότια καὶ χύνονται στὸ *Δούναβη*.

Κλίμα. Ἡπειρωτικόν, χωρὶς πολλὰς ζέστες τὸ καλοκαίρι.

Προϊόντα. Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι ἐξαιρετικὰ πλούσια χώρα. Παράγει πολλὰ δημητριακά, κοκκινογούλια, *λυκίσκο* (φυτὸν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ μπύρα), κτηνοτροφικά, πτηνοτροφικά, ξυλεῖα, πορσελάνη, κάρβουνο καὶ μέταλλα: σίδηρον, ἀσφ.

μι, χρυσάφι και οὐράνιο (ἀπὸ αὐτὸ βγαίνει τὸ ράδιο). Τὰ ὄρη Ἔρτς, ἀπὸ τὰ πολλὰ μέταλλα, ποὺ ἔχουν ὀνομάζονται Μεταλλικά ὄρη. Ἐκεῖ ὑπάρχουν και περίφημες *λαματικές πηγές*.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη (πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶχε 18.000 ἐργοστάσια). Παράγει πολλὴ *ζάχαρη*, *μπύρα*, *γυαλικά*, *χαρτί*, ὑφάσματα, τὰ ὠραιότερα γάντια, ἔπιπλα, μηχανήματα, ὄπλα (περίφημα ἐργοστάσια Σκόντα), εἶδη διατροφῆς.

Ἐξάγει ζάχαρη, ξυλεῖα, χαρτί, γυαλικά, μπύρα, μηχανές κλπ. και εἰσάγει πετρέλαιο, ρύζι, κρέατα και μερικές πρώτες ὕλες.

Συγκοινωνία Πολὺ ἀνεπτυγμένη.

Πληθυσμός. Ἴχει 14.000.000 κατ. Σλάβους, τοὺς περισσότερους στὸ θρήσκευμα καθολικούς.

Πόλεις. Πρωτεύουσα ἡ *Πράγα* (900.000 κατ.), σὲ θαυμάσια θέση στὸ κέντρον τῆς Βοημίας, στὴ διασταύρωση τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν Γερμανίας—Αὐστρίας. Ἴχει σημαντικό ἐμπόριο ζάχαρης, χαρτιοῦ, γυαλικῶν. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς ὠραιότερες πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἄλλες πόλεις εἶναι: Τὸ *Πίλσεν* (120.000 κατ.), ἡ πόλη τῆς μπύρας, ἡ *Βρῦνη* (200.000 κατ.), ἡ πόλη τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων και τῆς σπουδαιότερης Εὐρωπαϊκῆς σχολῆς τῶν κωφαστάλων, ἡ *Μπρατισλάβα* (25.000 κατ.), καλὸ λιμενικὸ και ἐμπορικὸ κέντρο κλπ.

Ἱστορία—Πολιτικὴ κατάσταση. Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι νέα Δημοκρατία, ποὺ ἰδρύθηκε ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο. Πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἀνήκε στὴν Αὐστρία. Στὰ 1938 ἡ δυτικὴ περιοχὴ κατελήφθη ἀπὸ τὴ Γερμανία και ὠρισμένα ἀνατολικά και νότια μέρη τῆς ἀπὸ τὴν Πολωνία και τὴν Οὐγγαρία. Μετὰ τὸ δεῦτερο πόλεμο ἔγινε πάλι ἀνεξάρτητο κράτος. Ὡς τὰ σήμερα βρίσκεται ὑπὸ «Ρωσικὴ ἐπιρροή».

Ἔργασίες. Γιατί τὰ νερά τῆς Τσεχοσλοβακίας ἔχουν βόρεια και νότια κατεύθυνση; Γιατί ἡ χώρα ἔχει μεγάλη βιομηχανία; Τί ξέρετε γιὰ τὸ ράδιο; Γιατί εἶναι τόσο πυκνὰ κατοικημένη; Ποιὰ ἀναλογία ὑπάρχει στὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ μεταξὺ Ἑλλάδας και Τσεχοσλοβακίας; Φέρετε πληροφορίες και εἰκόνες γιὰ τὸ ζωὴ τοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ λαοῦ. Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

IV. ΒΟΡΕΙΑ ΕΥΡΩΠΗ

1. Δανία

Θέση—Έκταση. Ἡ Δανία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῆς Γιουτλάνδης καὶ μερικὰ νησιά, πὺ εἶναι γύρω τῆς. Κυριώτερα εἶναι ἡ Σεελάνδη, Φιονία, Λασλάνδη καὶ Φάλστερ. Βρίσκεται στὸ βόρειο μέρος τῆς Γερμανίας, ἀνάμεσα στὴ Βόρεια καὶ Βαλτικὴ θάλασσα. Σ' αὐτὴν ὑπάγεται καὶ ἡ Ἰσλανδία (*). Ἐχει *ἐκταση* 43.000 τ. χλμ.

Περιγραφή τῶν παραλίων. Τὰ παράλια τῆς Δανίας σὲ πολλὰ μέρη εἶναι πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Ἐπίσης ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθιὰ μέσα στὴν ξηρὰ καὶ ἔχει σχηματίσει πολλὰ Φιόρδ.

Ἔδαφος. Τὸ ἔδαφος τῆς Δανίας εἶναι ὄλο πεδινό. Ὁ ψηλότερος λόφος, πὺ ὑπάρχει δὲν περνάει τὰ 165 μ. ὕψος Ἡ δυτικὴ περιοχὴ ὅμως εἶναι ἀμμώδης καὶ ἄγονη, ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι ἀργιλλώδης, εὐφορὴ καὶ γεμάτη πλούσια λιβάδια καὶ δάση.

Ὑδατα. Ἡ χώρα δέχεται πολλὰς βροχὰς. Μεγάλα ποτάμια ὅμως ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουν.

Κλίμα. Πολὺ ὑγρὸ καὶ ἀρκετὰ μαλακὸ. Οἱ θάλασσές τῆς ὅμως πολλὰς φορές τὸ χειμῶνα παγώνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ πηγαίνουν πεζοὶ (μὲ τὰ παγοπέδιλα) ἀπὸ τὸ ἓνα νησὶ στὸ ἄλλο.

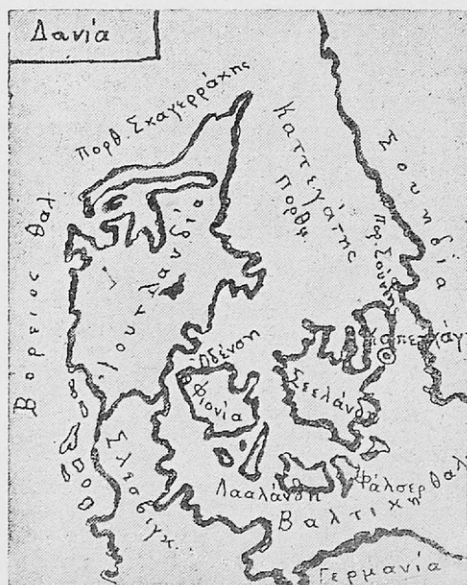
Προϊόντα. Ἡ Δανία εἶναι χώρα κυρίως κτηνοτροφικὴ καὶ ἔπειτα γεωργικὴ καὶ ναυτικὴ. Στὰ πλούσια λιβάδια τῆς τρέφονται ἄπειρα μεγάλα ζῶα—ἀγελάδες, ἀπὸ τίς ὁποῖες παράγονται *κτηνοτροφικὰ εἶδη* (βούτυρο, τυρὶ, γάλα), πὺ καλύπτουν τὸ 1/3 τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς. Στὰ χωράφια καλλιεργοῦνται δημητριακὰ, πατάτες καὶ κοκκινोगούλια. Στὶς θάλασσές τῆς ψαρεύονται πολλὰ *ψάρια*.

(*) Ἡ Ἰσλανδία εἶναι μεγάλο νησὶ στὸ Β. Ἀτλαντικὸ Ὑκεανὸ μὲ ἔκταση 103.000 τ. χλμ., ἔδαφος ὄρεινὸ καὶ ἠφαιστειῶδες καὶ κλίμα πολὺ ψυχρὸ, ἔχει πολλὰ «Γκέϋλερς», πὺ τινάζουν τὸ νερὸ 40—50 μ. ψηλὰ. Οἱ κάτοικοὶ τῆς μόλις θὰ φθάνουν τίς 100.000.

Βιομηχανία—Εμπόριο. Ἡ βιομηχανία τῆς περιορίζεται κυρίως στὰ κτηνοτροφικὰ εἶδη.

Ἡ Δανία ἐξάγει βούτυρο, τυρὶ καὶ γάλα σὲ κουτιά, καθὼς καὶ ψάρια καὶ εἰσάγει μηχανήματα, φάρμακα, ὑφάσματα, πετρέλαια κλπ. κλπ.

Συγκοινωνία. Ἀνεπτυγμένη. Στὸ ἐσωτερικὸ γίνεται μὲ αὐτοκίνητα καὶ σιδηροδρόμους, στὰ νησιά καὶ στὸ ἐξωτερικὸ μὲ πλοῖα.

Πληθυσμὸς κλπ. Ἡ Δανία ἔχει 3 500.000 κατ., πού ἀνήκουν στὴ Γερμανικὴ φυλὴ. Στὸ θρήσκευμα εἶναι διαμαρτυρούμενοι. Οἱ Δανοὶ εἶναι ὅλοι ἐγγράμματοι—ἔχουν τὴν καλύτερὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη—, ἀριστοὶ κτηνοτρόφοι, γεωργοί, ναυτικοὶ καὶ ψαράδες.

Πολίτευμα. Συνταγματικὴ Βασιλεία.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Κοπεγχάγη (700.000 κατ.), στὸ νησί Σσελάνδη. Ἡ μόνη μεγάλῃ πόλῃ τῆς χώρας. Λίγο πλεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλῃ εἶναι ἓνα ὠραιότατο δάσος, πού ἀποτελεῖ τὸ καμάρι τοῦ Δανικοῦ λαοῦ. Ἡ Δανία δὲν ἔχει μεγάλες πόλεις, ὅπως καὶ ἡ Οὐγγαρία.

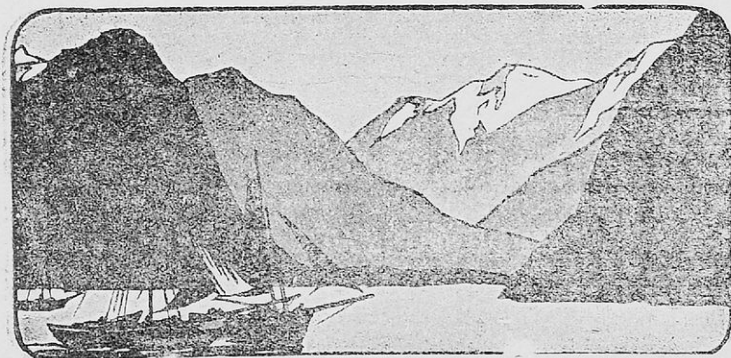
Ίστορία. Παλαιότερα ἡ Δανία ἦταν μεγάλη δύναμη. Εἶχε στήν κατοχή της ὀλόκληρη τὴν Σκανδιναυικὴ χερσόνησο καὶ πολλὰς κτήσεις, ὅπως τὴ Γροιλανδία, τὴν Ἰσλανδία, λίγα νησιά τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τὶς Φερόες, ποὺ εἶναι στὰ βόρεια τῆς Μ. Βρετανίας. Σήμερα διατηρεῖ τὶς κτήσεις αὐτές, ἔχει χάσει ὅμως τὴ Σκανδιναυικὴ χερσόνησο καὶ περιορίζεται στὴ Γιουτλάνδη μὲ τὰ γύρω της νησιά.

Ἔργασίες. Μπορεῖτε νὰ ἐξηγήσετε πῶς ἐσχηματίσθηκε ἡ χερσόνησος τῆς Γιουτλάνδης μὲ τὰ γύρω νησιά καὶ τοὺς πορθμοὺς Σκαγεράκη καὶ Καττεγάκη. Γιατί στὴ Δανία δὲν ὑπάρχουν μεγάλες πόλεις. Ἐπαναλάβετε ὅ,τι θυμᾶστε ἀπὸ τὴ Γροιλανδία καὶ τὶς Ἀντίλλες. Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν Δανῶν. Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

2. Σκανδιναυικὴ Χερσόνησος

α'. Νορβηγία

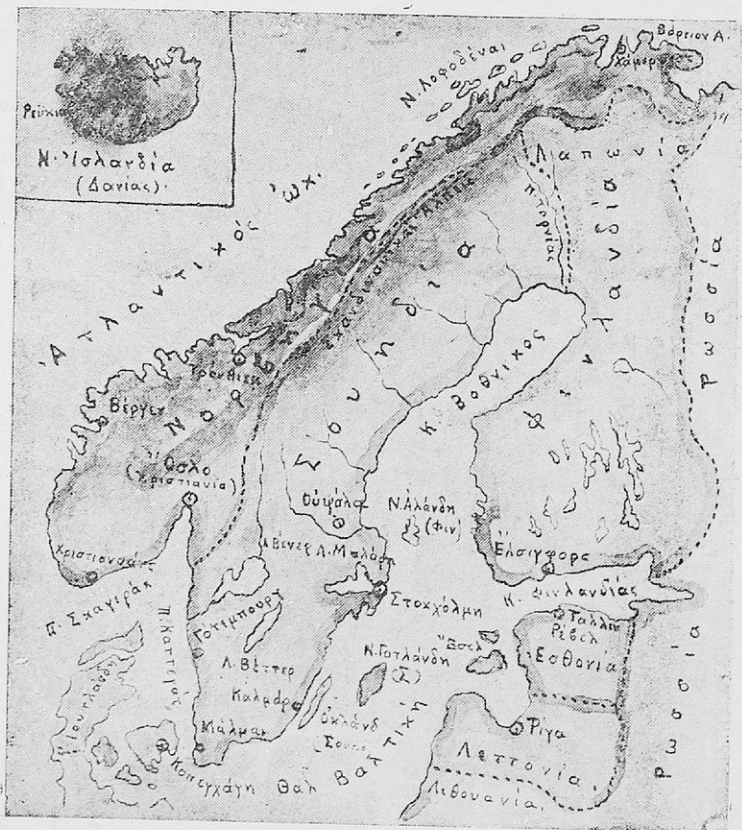
Θέση—Ἐκταση. Ἡ Νορβηγία πιάνει τὸ δυτικὸ μέρος τῆς Σκανδιναυικῆς χερσονήσου. Ἔχει ἔκταση 320 000 τ. χλμ.

Φιόρδ

Περιγραφή τῶν παραλιῶν. Σὲ ὀλόκληρη τὴν παραλία τῆς Νορβηγίας ὑπάρχουν πολλὰ μικρὰ νησιά, τὰ περισσότερα ἀκα-

τοίχητα. Σέ όλες τις άκτές οχηματίζονται τά ώραιότερα, μεγαλοπρεπέστερα καί πιό θαυματικά Φιόρδ όλου τοῦ κόσμου μέ παγετώνες, καταρράκτες καί άπότομες πλευρές, ψηλές καμιά φορά πάνω άπό τά νερά ώς 700—800 μ. Στά νότια σχηματί-

Σκανδιναυική χερσόνησος—Βαλτικά κράτη

ζεται οΐκόλπος Σκαγεράκη, που χωρίζει τή Νορβηγία από τή Δανία.

“Εδαφος. ‘Η Νορβηγία είναι έξαιρετικά όρεινή χώρα. Δεσπόζεται από τις όροσειρές των Σκανδιναυικών “Άλπεων, που φθάνουν στο μεγαλύτερο ύψος των 2580 μ. Χαρακτηριστικό

της χώρας είναι οι μεγάλες όροσειρές με τις ψηλές κορυφές, τα πολλά χρόνια και τους άπεραντους παγετώνες καθώς και οι πολύ βαθιές κοιλάδες. Το έδαφος καλύπτεται από πολλά δάση.

Ύδατα. Η χώρα έχει άφθονες βροχές και χιόνια. Σχηματίζονται πολλά ποτάμια, που ρέουν όρμητικά προς τη θάλασσα.

Κλίμα. Οι δυτικές άκτες της Νορβηγίας δέχονται την επίδραση του θερμού ρεύματος του Κόλπου. Γι' αυτό με όλο που η χώρα βρίσκεται μεταξύ Εύκρατης και Β. Κατεψυγμένης ζώνης, το κλίμα στην περιοχή αυτή δεν είναι τόσο ψυχρό, όσο έπρεπε να είναι. Το βόρειο μέρος έχει μάλλον άρκτικό κλίμα.

Έδω άξίζει να σημειώσωμε ότι στο βόρειο μέρος της Σκανδιναυϊκής χερσονήσου ή μεγαλύτερη νύκτα του χρόνου διαρκεί 2 1/2 μήνες και από τα μέσα Ιουνίου μέχρι το τέλος Αύγουστου ο ήλιος δεν δύει καθόλου. Στο μέρος εκείνο παρατηρείται και το **Βόρειο σέλας**.

Προϊόντα. Η διαμόρφωση του εδάφους και το κλίμα δεν εύνοούν την καλλιέργεια της γης. Η θέση όμως της χώρας και τα φιόρδ της εύνοούν έξαιρετικά την άλιεία. Στα φιόρδ κάθε χρόνο από τον Ιανουάριο ως το Μάρτιο, μαζεύονται άμέτρητα ψάρια, βακαλάοι, ρέγγες, μοροϋνες και τρέχουν άμέσως οι Νορβηγοί με στόλο όλόκληρο από άλιευτικά πλοιάρια και φαρεύουν **τεράστια ποσά ψαριών**, τα όποια παστώνουν. Ύστερα από τα άλιευτικά προϊόντα έρχονται τα **δασικά** (ξυλεία και χαρτί) και τα όρυκτά' σίδηρο, χαλκός, νίκελ.

Βιομηχανία—Έμπόριο. Η βιομηχανία περιορίζεται στα είδη ξυλείας—χαρτιού και κινείται με τις «ύδατοπτώσεις». Η Νορβηγία έξάγει ψάρια και δασικά είδη και εισάγει από όλα τα άλλα.

Συγκοινωνία, Στο έσωτερικό έλάχιστη. Στα παράλια και στο έξωτερικό καλή.

Πληθυσμός κλπ. Έχει 2.500.000 κατ., που άνήκουν στη Γερμανική φυλή, έκτός από λίγους Λάπωνες, που κατοικούν στα βόρεια. Στο θρήσκευμα είναι διαμαρτυρόμενοι. Κατά τα άλλα είναι άνθρωποι γεροί, έργατικοί και μορφωμένοι.

Πολίτευμα. Συνταγματική Βασιλεία.

Πόλεις. Πρωτεύουσα είναι η *Χριστιανία* ή *Όσλο* (250 000 κατ.), στο μυχό του κόλπου του Σκαγεράκη, με καλό λιμάνι, βιομηχανία χαρτιού και μεγάλο εμπόριο ξυλείας. Άλλη πόλη είναι το *Μπέργκεν* (100.000 κατ.), στα νοτιοδυτικά παράλια του Ἀτλαντικού Ὠκεανού, καλό λιμάνι με μεγάλο εμπόριο ψαριῶν.

Στή Νορβηγία υπάρχει το *Χάμερφεστ*, το βορειότερο κατοικημένο χωριό της Εὐρώπης. Ἐκεῖ ἡ νύκτα διαρκεῖ 2 1/1 μῆνες κλπ.

Ἱστορία. Παλαιότερα ἡ Νορβηγία ἦταν ἓνα κράτος με τὴ Δανία καὶ τὴ Σουηδία. Ἐχωρίσθηκε ἀπὸ αὐτὲς καὶ στὰ 1904 ἀπετέλεσε ἰδιαίτερο κράτος. Στὰ 1940 κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Μετὰ τὸν πόλεμο ἔγινε πάλι ἀνεξάρτητη.

Ἔργασίες: Ἐπαναλάβετε τὶ ξέρετε γιὰ τὰ θαλάσσια ρεύματα. Πόσων εἰδῶν εἶναι καὶ τί σημασία ἔχουν γιὰ τὸ κλίμα ἐνὸς τόπου. Τί εἶναι τὸ βόρειο σέλας; Πῶς μεταφέρεται ἡ ξυλεία ἀπὸ τὰ βουνὰ στὰ ἐργοστάσια; Κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μετὰ τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Δανίας καὶ βγάλτε συμπεράσματα.

Ἐχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

β'. Σ ο υ η δ ί α

Θέση—Ἐκταση. Ἡ Σουηδία ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, ἔχει *ἔκταση* 45.000 τετρ. χλμ.

Ἔδαφος. Ἡ δυτικὴ περιοχὴ τῆς χώρας δεσπόζεται ἀπὸ τὶς Σκανδιναυϊκὲς Ἄλπεις, ποὺ χαμηλώνουν ἀνατολικά καὶ σιγά-σιγά καταλήγουν σὲ πεδιάδα, ἡ ὁποία πιάνει ὀλόκληρο τὸ νότιο μέρος καὶ τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴ.

Ὑδάτα. Ἡ χώρα δέχεται πολλὰς βροχὲς καὶ περισσότερα χιόνια. Σχηματίζονται πάρα πολλὰ ποτάμια, ποὺ ρέουν με νότια ἢ νοτιοανατολικὴ κατεύθυνση καὶ χύνονται στὸ Βοθνικὸ κόλπο, τὴ Βαλτικὴ θάλασσα καὶ λίγα στὸν κόλπο τοῦ Σκαγεράκη. Κυριώτερα ποτάμια εἶναι ὁ *Δοῦλε* καὶ ὁ *Τέργνε* Ἑλβ. Τόσα πολλὰ εἶναι τὰ ποτάμια, ποὺ χύνονται στὸ Βοθνικὸ κόλπο, ὥστε κάνουν τὰ νερά του γλυκά. Ἡ Σουηδία ἔχει ἐπίσης

πολλές λίμνες· κυριώτερες είναι ή *Βένερ*, *Βέττερ*, *Ίλλμεν*, *Μαλάρη*.

Κλίμα. Ψυχρό και στά βόρεια πολύ δριμύ. Τό χειμώνα, πού διαρκεί 7·8 μήνες τό χρόνο, τά νερά παγώνουν, Τό καλοκαίρι είναι πολύ μικρό.

Προϊόντα. Ἡ μισή ἔκταση τῆς χώρας καλύπτεται ἀπό δάση. Ἀπό αὐτά ἐξάγεται πολλή ξυλεία, ή γνωστή *Σουηδική ξυλεία*, *καθώς και χαρτί και σπίρτα*. Ὑπάρχει και ἀρκετή καλλιεργήσιμη ἔκταση, πού παράγει λίγα δημητριακά, λινάρι και λαχανικά. Σέ μέρη, πού είναι βοσκές, τρέφονται πρόβατα. Στά παράλια ψαρεύουν ψάρια. Οἱ Σουηδοί κυνηγοῦν και φάλαινες. Τό ὑπέδαφος είναι πλούσιο σέ σίδηρο, χαλκό και ἄργυρο. Ἀπό τό σίδηρο τῆς Σουηδίας γίνεται τό καλύτερο ἀτσάλι τοῦ κόσμου.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία είναι ἀνεπτυγμένη (πολλές ὑδατοπτώσεις, ἄφθονα ξύλα κλπ.). Περιορίζεται ὁμως κυρίως σέ εἶδη ξυλείας· οἰκοδομικά, ἐπιπλα, χαρτί, στήν κατασκευή σπύρων κλπ. Ἡ Σουηδία ἐξάγει πολλά ἀπό αὐτά και εἰσάγει εἶδη διατροφῆς, φάρμακα, γυαλικά, χαρτί και σπύρτα και ἀπό αὐτήν εἰσάγει καπνό.

Συγκοινωνία. Ἀνεπτυγμένη και στό ἐσωτερικό και στό ἐξωτερικό. Στίς λίμνες της πλέουν πλοῖα, τά ὁποῖα μέ διώρυγες μεταφέρονται ἀπό τή μιὰ στήν ἄλλη και ἐνώνονται μέ τή Βαλτική θάλασσα.

Πληθυσμός κλπ. Ἐχει 6.000.000 κατ., πού ἀνήκουν στή Γερμανική φυλή. Στό θρήσκευμα είναι διαμαρτυρόμενοι. Στόν πολιτισμό ἔρχονται *πρωτοί ἠθικοί, ἡμεροί, εὐγενεῖς, εὐπρεπεῖς, ἐγγράμματοι*. Ἀγράμματος ἄνθρωπος δέν ὑπάρχει ἐκεῖ. Οἱ Σουηδοί ἔχουν τά *καλύτερα σχολεῖα*, πραγματικά μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, μέ ὅλα τά ἀπαραίτητα: λουερά, ἀναγνωστήρια, γυμναστικά ὑπόστεγα κλπ. Οἱ Σουηδοί ἔχουν καλλιεργήσει πολύ τή *γυμναστική*. Τό σύστημά τους—Σουηδικό σύστημα—ἐφαρμόζομε και ἔμεῖς στά σχολεῖα μας.

Πολίτευμα. Συνταγματική Βασιλεία.

Πόλεις. Πρωτεύουσα ή *Στοκχόλμη* (600.000 κατ.), κτισμένη σ' ὠραία τοποθεσία, πλάί στή λίμνη Μαλάρη, πού είναι γε-

μάτη από μικρά νησιά και καταπράσινα δάση. Ἀντί για δρόμους ἔχει διώρυγες, γι' αὐτὸ λέγεται «Βενετία τοῦ Βορρά».. Ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Δανία εἶναι τὸ *Γκότεμποουργκ* (260.000 κατ.), μὲ μεγάλο ἐμπόριο σιδήρου, ξυλείας καὶ ζώων. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας εἶναι ἡ *Οὐψάλα* (24.000 κατ.), ὀνομαστὴ γιὰ τὸ περίφημο πανεπιστήμιό της.

Ἱστορία. Ἀπὸ τὰ 1905 ἡ Σουηδία ἀπετέλεσε δικό της κράτος. Ἐμεινε ἔξω καὶ ἀπὸ τοὺς δυὸ μεγάλους πολέμους, δὲν ἔπαθε καταστροφές καὶ διατηρεῖται σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση.

Ἔργασίες. Γιατὶ τὰ πολλὰ ποτάμια ἔχουν νότια καὶ νοτιοανατολικὴ κατεύθυνση. Δικαιολογήστε τὸ κλίμα τῆς χώρας. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τὴ ζωὴ τῶν Σουηδῶν τὸ χειμῶνα: Κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ μὲ τῆς Νορβηγίας, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Ἑλλάδας. Φέρετε πληροφορίες καὶ εἰκόνες γιὰ τὴ Σουηδικὴ Γεωγραφία, τὰ σχολεῖα καὶ γενικώτερα γιὰ τὸν πολιτισμὸ τοῦ Σουηδικοῦ Λαοῦ. Τί οἰκονομικὲς σχέσεις ἔχει ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴ Σουηδία; Ἐχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

Δ. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

1. Βαλτικὰ κράτη (*)

α'. Φιλλανδία

Ἡ Φιλλανδία λέγεται ἀλλιῶς καὶ «Χώρα τῶν χιλίων λιμνῶν», ἐπειδὴ πραγματικὰ ἔχει ὄχι χίλιες μόνον, ἀλλὰ πολλὰς χιλιάδες λίμνες. Βρίσκεται ἀνατολικά τῆς Σκανδιναυκῆς χερσονήσου καὶ ἀνάμεσα στὴ Σουηδία, Ρωσία, Φιννικὸ καὶ Βοθνικὸ κόλπο, μεταξύ δηλ. τῆς Εὐκρατίας καὶ τῆς Β. Κατεψυγμένης ζώνης. Ἐχει ἔκταση 390.000 τ. χλμ.

Ἡ Φιλλανδία εἶναι χώρα χαμηλὴ, γεμάτη λίμνες καὶ ἔλη. Πολλὰς λίμνες ἐνώνονται μεταξύ τους μὲ διώρυγες, ὥστε τὰ ἀτμόπλοια μπαίνουντας ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ φθάνουν ὡς τὸ κέντρον τῆς χώρας. Τὸ χειμῶνα οἱ λίμνες παγώνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι ταξιδεύουν μὲ παγοπέδιλα καὶ ἔλκυθρα. Ἡ χώρα καλύπτεται ἀπὸ πυκνὰ δάση. Στὰ λιβάδια βόσκουν ἀρκετὰ ζῶα. Ἐκτάσεις γιὰ καλλιέργεια δὲν ἔχει. Τὸ κλίμα της ἐξ ἄλλου εἶναι πολὺ ψυχρὸ.

(*) Βλέπετε τὸ χάρτη τῆς σελ. 104.

Παράγει ξυλεία, χαρτί, βούτυρο, γάλα, γουναρικά.

Τὰ 3.500.000 κατ., πού ἀνήκουν στη Γερμανική φυλή στο θρήσκευμα εἶναι διαμαρτυρόμενοι.

Τὸ πολίτευμά της εἶναι δημοκρατικό.

Πρωτεύουσα ἔχει τὸ *Ἑλσιγκ* (300.000 κατ.), παράλια πόλη στο Φιννικό κόλπο, με ἀρκετὴ βιομηχανική καὶ ἐμπορική κίνηση. Τὸ *Ἑλσιγκ* συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς με τὴ Ρωσία (*).

β'. Εσθονία

Ἡ Ἑσθονία βρίσκεται στὰ νότια τῆς Φιλλανδίας, ἀνάμεσα στὴ Ρωσία, τὴ Λεττονία, τὸν κόλπο τῆς Ρίγας καὶ τὸ Φιννικό κόλπο. Ἔχει *ἐκταση* 40.000 τ. χλμ.

Τὸ ἔδαφός της εἶναι ὄλο πεδινὸ με πολλὲς λίμνες, ἔλη, ποτάμια καὶ δάση· τὸ κλίμα ψυχρότατο τὸ χειμῶνα, θερμὸ τὸ καλοκαίρι. Τὰ προϊόντα της ξυλεία, σιτάρι, λινάρι, πατάτες δέρματα καὶ χαρτί. Ἔχει 1.000.000 κατ., πού ἀνήκουν στὴν ἴδια φυλὴ - οἰκογένεια με τοὺς Φιλλανδοὺς. Στὸ θρήσκευμα εἶναι διαμαρτυρόμενοι.

Πρωτεύουσα ἔχει τὴ *Ρεβάλ* (130.000 κατ.), παράλια πόλη στο Φιννικό κόλπο.

γ' Λεττονία

Ἡ Λεττονία βρίσκεται στὰ νότια τῆς Ἑσθονίας, ἀνάμεσα στὴν Ἑσθονία, Ρωσία, Λιθουανία, Βαλτική θάλασσα καὶ κόλπο τῆς Ρίγας. Ἔχει *ἐκταση* 65.000 τ. χλμ.

(*) Στὴ δημοκρατία τῆς Φιλλανδίας ὑπάγεται καὶ ἡ *Λαπωνία*, ἡ χώρα δηλ. πού εἶναι βορειότερα ἀπὸ τὴ Φιλλανδία με 160.000 κατ. Οἱ Λάπωνες ἀνήκουν στὴ Μογγολικὴ φυλὴ, εἶναι μικρὸσωμοὶ ἄσχημοὶ καὶ ἐντελῶς ἀπολίτιστοι. Ἄλλοι ζοῦν ἀπὸ τίς τaráνδους, ὄρεινοὶ Λάπωνες καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ ψάρεμα, θαλασσινοὶ Λάπωνες.

Ἡ Τάρανδος γιὰ τοὺς Λάπωνες εἶναι ὄλη ἡ περιουσία καὶ ἡ ὑπαρξὴ τους. Τὰ παγώσιμα τους με δέρματα τaráνδων τὰ ντύνουν ἀπὸ μέσα. Τὰ σκεπάσματα τους, τὰ ἐνδύματά τους, ἀπὸ γούνες τaráνδων τὰ φτιάχνουν. Τὰ οἰκιακὰ ἐργαλεῖα τους μαχαίρια, πηροῦνια, βελόνες ἀπὸ κέρατα καὶ κόκκαλα τῶν τaráνδων εἶναι καμωμένα. Τὸ βούτυρο, τὸ φαγητό, τὸ λίπος φωτισμοῦ, ἐπίσης ἀπὸ τοὺς τaráνδους τὰ παίρνουν. Μεταφορικὸ μέσον ἀκόμη τοὺς τaráνδους μεταχειρίζονται κλπ. κλπ.

Τὸ ἔδαφός της εἶναι ὄλο πεδινό, γεμάτο ἔλη, λίμνες καὶ δάση. Διασχίζεται ἀπὸ τὸ *Δύνα* ποταμὸ τῆς Ρωσίας, ποὺ χύνεται στὸν κόλπο τῆς Ρίγας. Τὸ κλίμα ψυχρότατο. Τὰ προϊόντα ξυλεία, σιτηρά, λινάρι, κτηνοτροφικά.

Ἔχει 2.000 000 κατ. διαμαρτυρομένους καὶ καθολικούς. Ἀνήκουν στὴν ἴδια οἰκογένεια μὲ τοὺς Ἑσθονούς.

Πρωτεύουσα ἔχει τὴ *Ρίγα* (350.000 κατ.), σπουδαῖο ἐμπορικὸ λιμάνι στὴ Βαλτικὴ θάλασσα.

δ'. Λιθουανία

Ἡ Λιθουανία βρίσκεται στὰ νότια τῆς Λεττονίας, ἀνάμεσα στὴ Λεττονία, Ρωσία, Ἀνατολικὴ Πρωσία καὶ Βαλτικὴ θάλασσα. Ἔχει ἔκταση 55.000 τ. χλμ.

Τὸ ἔδαφός της εἶναι πεδινό μὲ πολλὰ ἔλη καὶ λίμνες. Ἀπὸ ἐκεῖ περνάει ὁ ποταμὸς *Νιέμεν* τῆς Ρωσίας, ποὺ χύνεται στὴ Βαλτικὴ θάλασσα. Τὸ κλίμα ψυχρότατο. Τὰ προϊόντα σιτηρά, λινάρι, δασικά, κτηνοτροφικά, ψάρια.

Ἔχει 2.500 000 κατ., Σλαβικῆς φυλῆς καὶ στὸ θρήσκευμα καθολικούς.

Πρωτεύουσα ἔχει τὸ *Κόβνο* (120.000 κατ.), μεσογειακὴ πόλη, ἀπὸ τὴν ὁποία περνάει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Βαρσοβίας — Πετροπόλεως.

Ἱστορία. Τὰ Βαλτικὰ Κράτη ἦσαν ἄλλοτε Ρωσικὲς ἐπορχίες. Ἐγιναν ἀνεξάρτητα τὸ 1918 μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον. Ἀπὸ αὐτὰ ἀργότερα ἡ Φιλανδία ἤλθε σὲ πόλεμον μὲ τὴ Ρωσία καὶ σήμερα ἐξασκολεθεῖ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητη. Τὰ ἄλλα τρία μετὰ τὸ δευτέρον πόλεμον κατελήφθησαν ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ ἔγιναν πάλι Ρωσικὰ τμήματα.

Ἔργασίαι. Ποιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Βαλτικῶν χωρῶν; Φέρετε περισσότερες πληροφορίες καὶ εἰκόνας γιὰ τοὺς Λάπωνες καὶ ἐξηγήστε τὸ χαμηλὸ μορφωτικὸ τους ἐπίπεδο.

Κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ κλπ.

2. Πολωνία (*)

Θέση—**Έκταση**. Ἡ Πολωνία βρίσκεται στὰ ἀνατολικά τῆς Γερμανίας, καὶ στὰ βόρεια τῆς Τσεχοσλοβακίας. Ἔχει ἔκταση 290.000 τ. χλμ.

Ἔδαφος. Πολωνία εἶναι λέξη σλαβική καὶ σημαίνει πεδινή χώρα. Καὶ πραγματικά ἡ Πολωνία ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη πεδιάδα, συνέχεια τῆς Γερμανικῆς πεδιάδας, ἡ ὁποία στὰ νότια συναντᾷ τις βόρειες χαμηλές ὄρσειρές τῶν Καρπσθίων. Στὴν περιοχὴ ἐκείνη τὸ ἔδαφος εἶναι ὄρεινὸ καὶ φθάνει σὲ ὕψος 2.500 μ. Ἡ πεδιάδα εἶναι γεμάτη ἔλη μὲ δάση πολλὰ ἀπὸ πυκνότητα αὐτοφυῆ φυτὰ (λιές, φτελιές κλπ.). Ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ ἔχει ἐπίσης δάση ἀπὸ ἔλατα, ὄρεινὰ πευκα καὶ βαλανιδιές. Παντοῦ στὴ χώρα ὑπάρχουν λιβάδια μὲ πλούσια βλάστηση.

Ὑδατα. Οἱ βροχές εἶναι ἀφθονώτερες στὴν περιοχὴ τῶν βουνῶν καὶ λιγώτερες στὴν πεδιάδα. Τὰ χιόνια τὸ χειμῶνα πέφτουν ἄφθονα σὲ ὁλόκληρη τὴ χώρα. Ἔτσι σχηματίζεται πλῆθος ἀπὸ πολλὰ ποτάμια, πλωτὰ τὰ περισσότερα, ποὺ κατευθύνονται ἀπ' ὄλες τις μεριές πρὸς τὸ κέντρον καὶ χύνονται στὸ μεγάλο ποταμὸ τῆς *Βιστούλα*. Ὁ Βιστούλας, πλωτὸς ὁλόκληρος, ρεεῖ πρὸς τὰ βόρεια καὶ χύνεται στὴ βαλτική θάλασσα, στὸ λιμάνι τοῦ Δάντσιγ (**).

Κλίμα. Ψυχρότατο, ἀλλὰ ὑγιεινὸ. Ὁ χειμῶνας διαρκεῖ ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ 6 μῆνες.

Προϊόντα. *Δημητριακά*, κοκκινογούλια, πατάτες, ξυλεῖα, κτηνοτροφικά, βόδια, πρόβατα, *ἄλογα* (Πωλωνέζικα ἄλογα). Τὸ ὑπέδαφός της εἶναι πλούσιο σὲ ὄρυκτὸ *άλαι*, σίδηρο πετρέλαια. Ἡ περιοχὴ τῆς Γερμανικῆς Σιλезίας, ποὺ ὑπάγεται τώρα στὴν Πολωνία θεωρεῖται ἡ πιὸ πλούσια περιοχὴ τῆς Εὐρώπης σὲ ὄρυκτὸ πλοῖτο.

(*) Βλέπετε στὸ χάρτη τῆς σελ. 89.

(**) Τὸ Δάντσιγκ εἶναι μιὰ περιοχὴ ἐκτάσεως 1.000 τ. χ., ποὺ ἀποσπάσθηκε μετὰ τὸν πρῶτο παγκοσμιο πόλεμο ἀπὸ τὴ Γερμανία καὶ ἐκηρύχθηκε ἐλεῦθερη, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆται ὡς διόδος τῆς Πολωνίας στὴ θάλασσα. Τελωνειακῶς ὑπαγόταν στὴν Πολωνία. Τὸ Δάντσιγκ ἦταν μιὰ ἀπὸ τις πρῶτες καὶ κυριώτερες ἀφορμὲς κηρύξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Μέχρι σήμερα δὲν ἔχει ἀκόμη κανονισθῆ ἡ τύχη του.

Βιομηχανία—Εμπόριο. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνεπτυγμένη (ἔχει κινητήριον δύναμιν). Βγάζει ζάχαρην, μηχανές, ὑφάσματα, μύρα, γυαλικά. Ἡ Πολωνία ἐξάγει κάρβουνο, μεταλλεύματα, πετρέλαιον, ξυλείαν, ζάχαρην, ἄλογα, κτηνοτροφικά εἶδη καὶ εἰσάγει καπνὰ, ρύζι, καφέ, βαμβάκι, μαλλί, χαρτί, αὐτοκίνητα καὶ πολλὰ εἶδη.

Συγκοινωνία. Πολὺ ἀνεπτυγμένη, μὲ ἀμαξιτό, σιδηροδρομικὸ καὶ ἀτμοπλοϊκὸ δίκτυον σ' ὁλόκληρην τὴν χώραν. Ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν περνοῦν σιδηροδρομικὰ γραμμὰς ποὺ ὀδηγοῦν σ' ὅλα τὰ γύρω κράτη· Βαλτικά, Ρωσία, Τσεχοσλοβακία, Γερμανία. (Εἶπαμε ὅτι μὲ τὴ θάλασσαν ἐνώνεται διὰ τοῦ Δάντσιου).

Πληθυσμὸς κλπ. Ἔχει 34.000.000 κατ., κατὰ 70ο]ο Πολωνούς, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν Σλαβικὴν φυλὴν. Οἱ ἄλλοι εἶναι Ἑβραῖοι, Γερμανοὶ, Ρῶσοι καὶ ἄλλων ἐθνικοτήτων. Στὸ θρησκευμα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, οἱ ἄλλοι εἶναι κατὰ τὰ $\frac{5}{7}$ περίπου καθολικοὶ καὶ κατὰ τὰ $\frac{2}{7}$ Ὀρθόδοξοι. Οἱ Πολωνοὶ εἶναι ὁ πιὸ πολιτισμένος λαὸς τῆς Σλαβικῆς φυλῆς.

Πολίτευμα. Δημοκρατικὸ ὑπὸ Ρωσικὴν ἐπιρροήν.

Πόλεις. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Βαρσοβία** (1.200.000 κατ.), κτισμένη εἰς τὴν ἀριστερὴν ὄχθην τοῦ Βιστούλα. Πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ. Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν κατοίκων τῆς ἦσαν Ἑβραῖοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν ὅλον τὸ ἐμπόριον εἰς τὰ χέρια τοὺς. Στὸν πόλεμον αὐτὸν κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Ἄλλες πόλεις εἶναι: τὸ **Πόζεν** (250.000 κατ.), γεωργικὴ πόλις μὲ τίς μεγαλύτερες ἀγορὰς δημητριακῶν. Ἡ **Κρακοβία** (200.000 κατ.), ἀρχαία ἱστορικὴ καὶ ἐμπορικὴ πόλις. Ἡ **Λεγβέργη** (300.000 κατ.), μὲ πολλὴν βιομηχανίαν κλπ.

Ἱστορία. Ἡ Πολωνία παλαιότερα ἀποτελοῦσε ἰσχυρὸν κράτος, κατελήφθη ὅμως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, Αὐστριακοὺς καὶ Ρῶσους εἰς τὸ 1795. Ἀνεξάρτητη πάλι ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον. Στὸ δεῦτερον πόλεμον ἐδέχθη τὴν πρῶτην ἐπίθεσιν τῆς Γερμανίας καὶ ἔπαθε τρομακτικὰ καταστροφὰς. Τώρα ἔγινε πάλι ἐλεύθερη, ἀλλὰ τὰ σύνορά της ἀκόμη δὲν ἔκανονίσθησαν.

Εργασίες. Γιατί οι βροχές είναι αφθονώτερες στα βουνά και όχι στις πεδιάδες; Δικαιολογήστε επίσης το πυκνότερο σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας και την προοδευμένη βιομηχανία της. Κάμετε σύγκριση έκτάσεως πληθυσμού κλπ. Φέρετε πληροφορίες για το Δάντι-συγκ. Ξεχωρίστε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της χώρας.

3. Εύρωπαϊκή Ρωσία

Θέση—Έκταση. Η Εύρωπαϊκή Ρωσία πιάνει ολόκληρη την Ανατολική Εύρωπη ως τα Ουράλια ὄρη και από την Κασπία θάλασσα, τὸν Καύκασο και τὸν Εὐξεινο Πόντο, ως τὸ Β. Παγωμένο Ὀκεανό. Ἔχει ἔκταση 4.650.000 τ. χλμ. (ὀλόκληρη ἡ Ρωσία, Εὐρωπαϊκὴ καὶ Ἀσιατικὴ, ἔχει ἔκταση 21.300.000 τ.χλμ.)

Ἔδαφος. Ὀλόκληρη ἡ Ρωσία ἀποτελεῖ μιὰ ἀπέραντη πεδιάδα, ποὺ σταματᾶει ἀνατολικά στὰ *Οὐράλια* ὄρη (1.600 μ. ὕψος), νότια στὸν *Καύκασο* (5.640 μ.) καὶ στὰ μικρὰ βουνὰ τῆς *Κριμαίας* (1.500—1.700 μ.) καὶ νοτιοδυτικὰ στὰ *Καρπάθια*. Στὸ κέντρον ἡ Ρωσικὴ πεδιάδα διακόπτεται ποὺ καὶ ποὺ ἀπὸ χαμηλοὺς λόφους, οἱ ὁποῖοι σὲ κανένα σημεῖο τῆς δὲν περνοῦν τὸ ὕψος τῶν 400 μ.

Ἰδιαίτερα τώρα τῆ Ρωσικὴ πεδιάδα τῆ διακρίνομε στὶς παρακάτω περιοχές :

α'. Στὴ *βόρεια περιοχὴ*, ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὸ Β. Παγωμένο Ὀκεανό καὶ εἶναι ἐλώδης καὶ ὄλο τὸ χρόνο παγωμένη. Σ' αὐτὴν φυτρώνουν μόνον βρύα (θυμηθῆτε τὶς τοῦνδρες (*).

β'. Νοτιώτερα ἀπὸ τὴ βόρεια περιοχὴ εἶναι ἡ *ζώνη τῶν δασῶν*. Ἀπέραντη ἔκταση μὲ κωνοφόρα καὶ λοιπὰ δάση.

γ'. Στὸ κέντρον (*κεντρικὴ περιοχὴ*) μιὰ ἀπέραντη ἐπίσης καὶ πολὺ εὐφορη γῆ, ποὺ καλλιεργεῖται ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη καὶ ποὺ εἶναι γεμάτη μὲ πλοῦσια λιβάδια, στὰ ὁποῖα βόσκουν ἄπειρα κοπάδια ἀπὸ μεγάλα καὶ μικρὰ ζῶα, καὶ

δ'. Στὴ *νότια περιοχὴ*, ποὺ κατὰ τὸ περισσότερο μέρος τῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀμμώδεις στέπες.

Ἵδατα. Οἱ βροχές στὴ Ρωσία εἶναι λίγες. Τὰ χιόνια ὅμως εἶναι ἄφθονα καὶ κρατοῦν περίπου 7 μῆνες. Ἀπὸ τὰ τόσα πολλὰ χιόνια, ποὺ λιώνουν σχηματίζονται πολλὰ ποτάμια, ἔλη καὶ λίμνες. Τὰ περισσότερα ποτάμια, ποὺ ἀποτελοῦν μάλιστα «διδυμίες» εἶναι ὁ *Οὐράλης* καὶ ὁ *Βόλγας* ὁ μακρότερος

(*) Βλέπετε τὸ χάρτη τῆς σελ. 115.

ποταμός της Εύρωπης (μῆκος 3.700 χλμ.). Ὁ Βόλγας εἶναι πλωτός καὶ μὲ διώρυγες ἐνώνεται μὲ ἄλλους ποταμούς, ὥστε συγκοινωνεῖ καὶ μὲ τὴ Βαλτική θάλασσα. Ὁ Τάναης (Δόν) καὶ ὁ Δνείπερος, ὁ Νιέμεν καὶ ὁ Δύνας, ὁ Δουῖνας καὶ Πεισχόρας. Ὅλα τὰ ποτόμια τῆς Ρωσίας εἶναι πλωτά. Κινουῦνται

Σοβιετική Ρωσία

ὅμως πλοῖα σ' αὐτὰ μόνον τὸ μισὸ χρόνο, γιατί τὸν ἄλλο πού εἶναι χειμώνας ὅλα εἶναι παγωμένα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, πού χύνονται στὴν Κασπία καὶ στὸν Εὐξεινο. Κυριώτερες λίμνες εἶναι ἡ Δαντόγκα καὶ ἡ Ὀνέγκα στὴ βόρεια περιοχή.

Κλίμα. Στὴ βόρεια περιοχή ψυχρότατο. Ὅλες οἱ θάλασ-

σες τὸ χειμῶνα παγώνουν. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ψυχρό-
τατο τὸ χειμῶνα καὶ θερμότατο τὸ καλοκαίρι. Στὴ νότια πε-
ριοχὴ λίγο πιά μέτριο.

Προϊόντα. Παράγει ἄφθονο σιτάρι γιὰ ὅλη τὴν Εὐρώπη,
ἀροβοσιτὶ, σίκαλη, καναβούρι καὶ λινάρι. Ἄπο τὰ ζῶα τῆς

παράγει πολλὰ κτηνοτροφικά. Ἄπο τὰ δάση τῆς πολλὴ καὶ
καλὴ ξυλεία. Ἄπο τὰ ἄγρια ζῶα πολὺτιμα γουναρικά. Ἄπο
τὰ ποτάμια καὶ τὶς λίμνες ἄφθονα ψάρια. Ἄπο τὸ ὑπέδαφος
ἄφθονο σίδηρος καὶ ἀρκετὸ χαλκὸ, τσίγκο, ὑδράργυρο, χρυσὸ
καὶ λευκόχρυσο. Ἐπίσης καὶ πετρέλαιο πολλὰ καὶ κάρβουνο.

Βιομηχανία—Ἐμπόριο. Ἡ βιομηχανία τῆς παρουσιάζει
μεγάλὴ ἀνάπτυξη σὲ ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ Ρωσία ἐξάγει σιτάρι,

πετρέλαια, ξυλεία, γουναρικά, ψάρια κλπ. και εισάγει τσάι, καφέ, κρασί, διάφορα φάρμακα και πρώτες ύλες.

Συγκοινωνία. Πολύ άνεπτυγμένη πρό παντός στο έσωτερικό, με σιδηροδρόμους, πλοία, αεροπλάνα. Τά αυτοκίνητα δυσκολεύονται πολύ στο λασπώδες έδαφος. Προτιμούν να κινούνται τό χειμώνα πάνω στους πάγους. Με τό έξωτερικό ή Ρωσία συγκοινωνεί με τη Βαλτική θάλασσα, τό λιμάνι του *Αρχαγγέλου (μόνον, όταν δέν είναι παγωμένες οί θάλασσες) και λιγώτερο με τόν Εύξεινο Πόντο.

Πληθυσμός κλπ. *Έχει 138.000.000 κατ., που ανήκουν στη Σλαβική φυλή. Στο θρήσκευμα είναι *Ορθόδοξοι και έχουν δικό τους πατριάρχη.

Πολίτευμα. *Ομοσπονδία Σοβιετικών Δημοκρατιών.

Πόλεις. Πρωτεύουσα ή *Μόσχα* (4 200 000 κατ.), στό μέσον της χώρας, κέντρον τών μεγάλων σιδηροδρομικών γραμμών Δυτικής—*Ανατολικής Εύρώπης, πόλη έμπορική και βιομηχανική. Στο κέντρο της ύψώνεται τό μεγάλο φρούριο Κρεμλίνο, στό όποιο έχει εγκατασταθή τό Κυβερνείο της χώρας. *Άλλες πόλεις είναι: ή *Πετρούπολη* (3.000.000 κατ) κτισμένη στό 1703 από τό Μεγ. Πέτρο και πρωτεύουσα της Ρωσίας στην Τσαρική εποχή. *Ο **Αρχάγγελος* (200 000 κατ.), τό μόνο Ρωσικό λιμάνι στό Β. Παγωμένο *Ωκεανό, με εξαγωγικό έμπόριο ξυλείας και άλιείας. Τό *Νέζνι Νοβογορόδ* (250 000 κατ.), με τη μεγαλύτερη έμπορική πανήγυρη Εύρώπης—*Ασίας που άρχίζει τόν *Ιούλιο και τελειώνει τό Σεπτέμβριο. Τό *Κίεβο* 600.000 κατ.), πρωτεύουσα της Ούκρανίας (*), ή θρησκευτική πόλη τών Ρώσων με τίς πολλές έκκλησίες και τά μοναστήρια. *Η **Οδησός* (500.000 κατ.), ώραία και μεγάλη πόλη, τό λιμάνι του έξαγωγικού έμπορίου του σιταριού. *Έκεϊ έμεναν πολλοί *Έλληνες και είχαν μεγάλη *Έλληνική κοινότητα, σχολεία, έκκλησίες κλπ. *Έκεϊ στό χρόνια της Τουρκικής σκλαβιάς ιδρύθηκε ή Φιλική *Εταιρεία. *Η *Σεβαστούπολη* (100 000 κατ) πολεμικός ναύσταθμος τών Ρώσων στόν Εύξεινο Πόντο. Τό *Ταϊγάνι* (150.000 κατ.), άλλοτε *Έλληνικό κέντρο κλπ. κλπ.

(*) Ούκρανία είναι ή νοτιοδυτική περιοχή της Ρωσίας, ή όποία τυπικά άποτελεί άνεξάρτητο κράτος, ουσιαστικά όμως βρίσκεται κάτω από τη Ρωσική κυριαρχία.

Έργασίες : Περιγράψετε τὰ παράλια τῆς χώρας. Ἐξηγήστε γιατί ἡ Ρωσία ἔχει λίγες βροχές. Θυμηθῆτε τί σημαίνει «διδυμία ποταμῶν». Ποῦ χύνεται κάθε διδυμία, ποῦ ἀναφέραμε.

Ἐπαναλάβετε τὶς φυσικὲς περιοχὲς τῆς Ρωσίας, δικαιολογήστε τὸ κλίμα, προϊόντα, συγκοινωνία καὶ κάμετε σύγκριση ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ τῆς μὲ τὶς ἄλλες χώρες.

Φέρετε πληροφορίες καὶ εἰκόνες γιὰ τὸν ἐκχριστιανισμό τῶν Ρώσων ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας (ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ σας), γιὰ τὴν παλαιὰ σχέση τῆς Ρωσίας μὲ τὴν Ελλάδα (Αἰκατερίνη, Φιλικὴ Ἑταιρεία, Ἄλ. Ὑψηλάντης, Ἰω. Καποδίστριας κλπ. κλπ.) ἀπὸ τὴν ἱστορία σας.

Ξεχωρίστε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς χώρας.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΩΤΟΣ

Κυριώτερα νησιά τῆς Εὐρώπης

*Όνομα	*Ἐκταση εἰς τ. χλμ.
1. Μ. Βρετανία	218,700
2. Ἰσλανδία	103,000
3. Ἰρλανδία	82,000
4. Σαρδηνία	24,000
5. Κορσική	8,700
6. Κρήτη	8,800
7. Σεελάνδη	7,000
8. Εὐβοία	3,773

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Κυριώτερες χερσόνησοι τῆς Εὐρώπης

*Όνομα	*Ἐκταση εἰς τ. χλμ.
1. Σκανδιναυϊκὴ	800,000
2. Πυρηναιϊκὴ	585,000
3. Βαλκανικὴ	468,000
4. Ἰταλικὴ	138,000
5. Γιουτλάνδη	40,000
6. Κριμαία	26,000
7. Βρετόνη	20,000
8. Πελοπόννησος	22,000
9. Καλαβρία	14,000

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΡΙΤΟΣ
Κυριώτερα ὄρη τῆς Εὐρώπης

*Όνομα	Χώρα	*Ύψος εἰς μ.
1. Ἄλπεις	Ἑλβετία—Γαλλία	4 810
2. Πυρηναῖα	Ἰσπανία	3 400
3. Ροδόπη	Ἑλλάδα—Βουλγαρία	2.924
4. Ὀλυμπος	Ἑλλάδα	2 918
5. Ἀπέννινα	Ἰταλία	2 900
6. Καντάβρια	Ἰσπανία	2 650
7. Ἀλβανικὲς Ἄλπεις	Ἀλβανία	2 600
8. Σκανδιναυϊκὲς Ἄλπεις	Νορβηγία	2 560
9. Τρανσυλβανικὲς Ἄλπεις	Ρουμανία	2 530
10. Πίνδος	Ἑλλάδα	2 519
11. Καρπάθια	Τσεχοσλοβακία	3 500
12. Αἴμος	Βουλγαρία	2.000

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ
Κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Εὐρώπης

*Όνομα	Χώρα	Μῆκος εἰς χλμ.
1. Βόλγας	Ρωσία	3.700
2. Δούναβης	Κεντρικοανατολικὴ Εὐρώπη	2 850
3. Οὐράλης	Ρωσία	2 350
4. Δνείπερος	»	2 150
5. Τάναης (Δόν)	»	1 900
6. Πετσόρας	»	1 600
7. Δνειστερος	Ρωσία—Γερμανία	1.400
8. Ρήνος	Γερμανία	1.350
9. Ἑλβας	Γερμανία	1.150
10. Βιστούλας	Πολωνία	1.100
11. Αἰγῆρ	Γαλλία	1.050
12. Τάγος	Ἰσπανία	1.000
13. Ἑβρος	Ἑλλάδα· Τουρκία	440

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΜΠΤΟΣ
Κυριώτερες λίμνες τῆς Εὐρώπης

*Όνομα	Χώρα	*Ἐκταση εἰς τ. χλμ.
1. Λαντόγκα	Ρωσία	18.130
2. Ὀνέγκα	»	9.750
3. Βένερ	»	6.250
4. Βέττερ	»	2.000
5. Μαλάρη	»	1.700
6. Πλάττεν	Οὐγγαρία	635
7. Γενεύη	Ἑλβετία	575
8. Κωσιαντία	Ἑλβετία—Γερμανία	540
9. Σκόδρας	Ἀλβανία—Νοτιοσλαβία	400

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΚΤΟΣ

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη κατὰ σειράν ἐκτάσεως

Κράτος	*Εκταση εἰς χλμ.	Κράτος	*Εκταση εἰς τ. χλμ.
1. Ρωσία	4.650 000	15. Βουλγαρία	103.000
2. Γαλλία	550 000	16. Οὐγγαρία	93.000
3. Ἰσπανία	505.000	17. Πορτογαλία	90 000
4. Γερμανία	468 000	18. Αὐστρία	84.000
5. Σουηδία	450 000	19. Λεττονία	65.000
6. Πολωνία	390 000	20. Λιθουανία	55 000
7. Φιλλανδία	390 000	21. Ἑσθονία	45 000
8. Νορβηγία	320 000	22. Δανία	43.000
9. Ἀγγλία	315.000	23. Ἑλβετία	41.300
10. Ἰταλία	310 000	24. Ὀλλανδία	34.200
11. Ρουμανία	295.000	25. Βέλγιο	30 400
12. Νοτιοσλαβία	250.000	26. Ἀλβανία	27.500
13. Τσεχοσλοβακία	140.000	27. Εὐρωπ. Τουρκία	24.000
14. Ἑλλάδα	133 000	28. Λουξεμβούργο	5.580

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη κατὰ σειράν πληθυσμοῦ

*Όνομα	Πληθυσμὸς	*Όνομα	Πληθυσμὸς
1. Ρωσία	138 000 000	15. Αὐστρία	7.000.000
2. Γερμανία	65 000.000	16. Πορτογαλία	7.000.000
3. Ἀγγλία	50.000 000	17. Βουλγαρία	6.000 000
4. Ἰταλία	45.000 000	18. Σουηδία	6.000.000
5. Γαλλία	42 000.000	19. Ἑλβετία	4.000.000
6. Πολωνία	34 000 000	20. Δανία	3 500.000
7. Ἰσπανία	20.000.000	21. Νορβηγία	3 500.000
8. Ρουμανία	18 000 000	22. Φιλλανδία	3.500 000
9. Νοτιοσλαβία	15 000.000	23. Λιθουανία	2.500.000
10. Τσεχοσλοβακία	14 000.000	24. Λεττονία	2.000.000
11. Οὐγγαρία	8.700 000	25. Εὐρωπ. Τουρκία	1.300 000
12. Βέλγιο	8.500.000	26. Ἀλβανία	1.000 000
13. Ὀλλανδία	8.200.000	27. Ἑσθονία	1.000.000
14. Ἑλλάδα	7.500.000	28. Λουξεμβούργο	280.000

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΓΔΩΟΣ

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη κατὰ πυκνότητα πληθυσμοῦ

Κράτος	Πυκνότητα κατὰ τ. χλμ.	Κράτος	Πυκνότητα κατὰ τ. χλμ.
1. Βέλγιο	217	15. Ρουμανία	61
2. Ὀλλανδία	212	16. Νοτιοσλαβία	56
3. Ἀγγλία	190	17. Βουλγαρία	53
4. Γερμανία	140	18. Ελλάδα	48
5. Ἰταλία	131	19. Ἰσπανία	47
6. Λουξεμβούργο	116	20. Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία	46
7. Τσεχοσλοβακία	105	21. Ἴρλανδία (ἐλ. κράτος)	43
8. Ἑλβετία	98	22. Λιθουανία	38
9. Οὐγγαρία	93	23. Ἀλβανία	38
10. Δανία	83	24. Λεττονία	29
11. Πολωνία	82	25. Ρωσία	23
12. Αὐστρία	80	26. Σουηδία	15
13. Γαλλία	75	27. Φιλανδία	10
14. Πορτογαλία	67	28. Νορβηγία	9

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΑΤΟΣ

Οἱ πρωτεύουσες τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν
κατὰ σειρὰν πληθυσμοῦ

Πρωτεύουσα	Χώρα	Πληθυσμὸς
1. Λονδίνο	Ἀγγλία	8 000 000
2. Βερολίνο	Γερμανία	4 500 000
3. Μόσχα	Ρωσία	4.200.000
4. Παρίσι	Γαλλία	4.000.000
5. Βιέννη	Αὐστρία	2 000.000
6. Βουδαπέστη	Οὐγγαρία	1.400 000
7. Βαρσοβία	Πολωνία	1.200 000
8. Κωνσταντινούπολη	Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία	1.000.000
9. Ρώμη	Ἰταλία	1.000 000
10. Πράγα	Τσεχοσλοβακία	900.000
11. Μαδρίτη	Ἰσπανία	900 000
12. Ἀθήνα	Ἑλλάδα	800 000
13. Βρυξέλλες	Βέλγιο	800 000
14. Βουκουρέστι	Ρουμανία	800 000
15. Κοπεγχάγη	Δανία	700 000
16. Λισσαβὼν	Πορτογαλία	600 000
17. Στοκχόλμη	Σουηδία	600.000
18. Χάγη	Ὀλλανδία	400 000
19. Βελιγράδι	Νοτιοσλαβία	300.000
20. Ἐλσινγκ	Φιλανδία	300 000
21. Ὄσλο	Νορβηγία	250.000
22. Σόφια	Βουλγαρία	250.000
23. Βέρνη	Ἑλβετία	150.000
24. Λουξεμβούργο	Λουξεμβούργο	60.000
25. Τίρανα	Ἀλβανία	20.000

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΓΗ

1. Οί κάτοικοι τῆς γῆς

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστό, πότε παρουσιάσθηκε ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ οὔτε καὶ πῶς ἦταν ἡ ζωὴ του στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐμφανισεῶς του. Γνωστό μόνον εἶναι διὸ στὴν ἀρχὴ ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε ἐντελῶς πρωτόγονα καὶ ἐξαρτιόταν ἀπολύτως ἀπὸ τὴ φύση. Στὴν ἀρχή, λένε, παρουσιάσθηκε στὶς τροπικὲς χῶρες Κίνα, Ἰνδίες, Αἴγυπτο κλπ. καὶ στὶς Μεσογειακὲς Ἑλλάδα, Κύπρο, Συρία, ἐκεῖ δηλ., πού οἱ κλιματολογικὲς συνθήκες ἦταν περισσότερο εὐνοϊκὲς. Ἀργότερα στὸ τέλος τῆς προϊστορικῆς περιόδου (*) ἐμφανίζεται ὁ ἄνθρωπος στὶς εὐκρατεῖς χῶρες πρῶτα στὶς θερμότερες περιοχὲς καὶ ὕστερα στὶς πρὸ ψυχρῆς. Καὶ ἀργότερα κατέκλυσε ὀλόκληρη τὴ γῆ.

Καὶ ἐπολέμησε αἰῶνες ὀλόκληρους ἐναντίον τῶν διαφόρων στοιχείων τῆς φύσεως, τῶν φυσικῶν φαινομένων—θηρίων, ὥσπου νὰ κατορθώσῃ νὰ τὰ ὑποτάξῃ ὅλα στὴ δύναμή του καὶ ἀπὸ σκληροῦς ἐχθροῦς νὰ τὰ μεταβάλλῃ σὲ πολύτιμους βοηθοῦς καὶ φίλους.

Ἐχρειάσθηκε βέβαια νὰ περάσῃ πολλὰ στάδια, ὥσπου νὰ τὸ πετύχῃ αὐτό. Ἄρχισε ἀπὸ τὴν κατοικίαν τῆς σπηλιᾶς, ἀπὸ τὰ ἀπλὰ σκεπάσματα, τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὰ δέρματα τῶν ζώων, πού ἐφοροῦσε ἀπὸ τὰ χόρτα καὶ τὰ ὠμά κρέατα καὶ ψάρια, πού ἔτρωγε ἀπὸ τὶς πέτρες καὶ τὰ ρόπαλα, πού ἐχρησιμοποιοῦσε τότε γιὰ ὄπλα ἀπὸ τὰ μονόξυλα καὶ λοιπὰ ἀτελῆ μεταφορικὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἀπλούστατη, πτωχότατη γλώσσα καὶ τὴν πρωτόγονη πνευματικὴ κατάσταση.

Καὶ ἔφθασε σήμερα στὰ μέγαρα, στὶς πολυκατοικίαις καὶ στοὺς οὐρανοξύστες· στὰ πολυτελέστατα ἐνδύματα καὶ στὰ

(*) Ὑπολογίζουν ὅτι ἡ προϊστορικὴ περίοδος ἐκράτησε περίπου 500.000 χρόνια.

στολίδια· στην αφάνταστη ποικιλία τῶν ἐκλεκτῶν φαγητῶν καὶ γλυκισμάτων· στὰ πυροβόλα καὶ στὶς ἀτομικὲς βόμβες· στὰ ὑπερωκεάνεια τῆς θάλασσης καὶ τὰ ὑπερφρούρια τοῦ ἀέρα· στὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα καὶ τὸ ἀνώτατο σημεῖο τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀναπτύξεως.

Πόσες θαμμαστές, ἀλήθεια, κατακτήσεις ! Ἀλλὰ καὶ πόσοι ἀγῶνες κοὶ μόχθοι ἐχρειάσθηκαν γιὰ αὐτές !

2. Οἱ φυλὲς τῶν ἀνθρώπων

Οἱ ἄνθρωποι, ἐνῶ μοιάζουν στὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους, διαφέρουν ἐν τούτοις ἄρκετὰ μεταξύ τους. Οἱ κυριώτερες διαφορὲς παρατηροῦνται στὸ χρῶμα τοῦ δέρματος, στὸ ἀνάστημα, στὰ μάτια, στὰ μολλιά, στὸ μέγεθος τοῦ κεφαλιοῦ καὶ στὸ χρῶμα τοῦ προσώπου. Ἀνάλογα μὲ αὐτὰ διακρίνομε 4 κύριες φυλές: τὴ *Λευκὴ* ἢ Καυκασία, τὴν *Κίτρινη* ἢ Μογγολικὴ, τὴν *Μαύρη* ἢ Αἰθιοπικὴ καὶ τὴν *Ἐρυθρό-δερμη* ἢ Ἀμερικανικὴ.

Ἡ *Λευκὴ* φυλὴ διακρίνεται γιὰ τὸ λευκὸ χρῶμα τοῦ δέρματος, μᾶλλον ψηλὸ ἀνάστημα, στρογγυλὸ πρόσωπο, μαῦρα, ξανθὰ, καστανὰ μαλλιά, μαῦρα, γαλανὰ ἢ καστανὰ μάτια καὶ λεπτὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ. Περιλαμβάνει 5 μεγάλες οἰκογένειες: Χαμίτες, Σημίτες, Ἰνδοευρωπαῖους (*), Καυκασίους καὶ Πολυνησίους.

Ἡ *Κίτρινη* φυλὴ διακρίνεται γιὰ τὸ κίτρινο χρῶμα τοῦ δέρματος, μέτριον ἀνάστημα, πλατὺ πρόσωπο, λοξὰ μάτια καὶ ἐξωγκωμένες παρειές. Περιλαμβάνει τοὺς Μογγόλους, Τατάρους, Οὐγγρους, Ἰάπωνες, Θιβητιανούς, Σιαμαίους, Ἀναμίτες, Κινέζους, Μαλαίους, Ἰνδονησίους κλπ.

Ἡ *Μαύρη* φυλὴ διακρίνεται γιὰ τὸ μαῦρο χρῶμα τοῦ δέρματος, μέτριον ὡς ψηλὸ ἀνάστημα, σγουρὰ μαλλιά, ἐξωγκωμένες παρειές, μεγάλα καὶ παχιά χεῖλη. Περιλαμβάνει τοὺς Σουδανούς, Ὀττιεντότους, Βουσμάνους, Πυγμαίους, Παποῦες, Μελανησίους, Αὐστραλοὺς κλπ.

(*) Γιὰ τοὺς Ἰνδοευρωπαῖους, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν κίελας, βλέπετε περισσότερα στὴ σελίδα τοῦ βιβλίου σας 35—36 καὶ ἐπαναλάβετε τὰ ὅπως εἶναι ἐκεῖ.

Ἡ Ἑρυθροδερμη φυλὴ διακρίνεται γιὰ τὸ χάλκινο χρῶμα τοῦ δέρματος, τὸ ψηλὸ ἀνάστημα, μακριὰ μαλλιά, ἐξωγκωμένα μάγουλα καὶ μεγάλη μύτη Περιλαμβάνει τοὺς Ἑσκιμῶους, Βορειοαμερικανούς, Κεντροαμερικανούς καὶ Νοτιοαμερικανούς.

3. Οἱ γλώσσες τῶν ἀνθρώπων

Γνωστὸ πάλι δὲν εἶναι, ἂν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι τῆς γῆς ἐμιλοῦσαν ὅλη τὴν ἴδια γλῶσσα ἢ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκεῖνα ἀκόμη τὰ χρόνια. Ἡ γλωσσολογία, ἡ λαογραφία καὶ λοιπές ἐπιστῆμες δὲν ἠμπούρουσαν νὰ ἔχουν ἓνα «ἀπηκριβωμένο» συμπέρασμα. Τὸ βέβαιο στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι πῶς οἱ ἄνθρωποι σήμερα ὅλης τῆς γῆς μιλοῦν πάνω ἀπὸ 1000 γλώσσες.

Γιὰ τὶς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἐκάναμε λόγον στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου (βλέπετε σελ. 36). Σ' αὐτὰ προσθέτομε ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κύριες γλώσσες, πού ἀναφέρονται ἐκεῖ, ἐπικρατέστερες ἀκόμη σ' ὅλη τὴ γῆ εἶναι ἡ Κινεζικὴ, ἡ Ἰνδονησιακὴ καὶ ἡ Ἰαπωνικὴ.

4. Οἱ θρησκείες τῶν ἀνθρώπων

Ἡ θρησκεία, ὅπως ξέρετε ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ σας, ἀναφέρεται στὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεό, τὴ δύναμη δηλαδὴ ἐκείνη, πού διευθύνει τὸ σύμπαν.

Καὶ ἡ θρησκεία, ἀνάλογα μὲ τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ γενικώτερο μορφωτικὸ ἐπίπεδο κάθε λαοῦ σὲ κάθε ἐποχὴ ἐπῆρε διάφορες μορφές. Ἄρχισε ἀπὸ τὶς κατώτερες, τὶς *Φευχιστικὰς*, ὅπως λέγονται, θρησκείες δηλ. τὴ λατρεία ἀψύχων ἀντικειμένων—εἰδώλων, λίθων, δοντιῶν ἐλεφάντων, χρωματιστῶν πετρῶν πουλιῶν, ἢ καὶ ἀγαλμάτων,—ἐπροχώρησε στὶς *πολυθεῖστικὰς* (12 θεοί, λατρεία ζώων, ἄλλων πλασμάτων κλπ.), καὶ κατέληξε στὶς *μονοθεῖστικὰς* (Ἰουδαϊσμός—Χριστιανισμός—Μωσαμεθανισμός).

Κυριώτεροι τύποι θρησκείας, πού ὑπάρχουν σήμερα πάνω στὴ γῆ εἶναι :

Ἡ *Εἰδωλολατρεία*, πού ἐξακολουθεῖ νὰ πρεσβεύεται ἀπὸ τοὺς Ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας, τοὺς Ἑρυθροδέρμους τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοὺς Μαύρους τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ *Βραχμανισμός*, πού πρεσβεύεται ἀπὸ πολλοὺς Ἰνδούς.

Ἡ *Βουδδισμός*, πού πρεσβεύεται ἐπίσης ἀπὸ πολλοὺς Ἰν-

δούς, από Κινέζους, Ίνδοκινέζους, Θιβητιανούς, Ίάπωνες κλπ.

Ή Κομφουκισμός, πού πρεσβεύεται επίσης από Κινέζους, Ίάπωνες κλπ.

Ή Ιουδαϊσμός, πού πρεσβεύεται από τους Έβραίους.

Ή Χριστιανισμός, πού πρεσβεύεται από όλους τους Ευρωπαίους, αλλά και από Άσιάτες, Άμερικανούς, Άφρικανούς και Αύστραλούς.

Ή Μωαμεθανισμός, πού πρεσβεύεται από τὰ Άραβικά κράτη, τήν Τουρκία, Βόρεια Άφρική κλπ.

Τελειώτερη και επικρατέστερη θρησκεία από όλες είναι ο Χριστιανισμός. Ή Χριστιανική Έκκλησία έχωρίσθηκε σε δύο: τήν Άνατολική και Δυτική. Ή Άνατολική ξμεινε στο δογματικό μέρος ένωμένη. Ή Δυτική όμως έχωρίσθηκε πάλι σε δύο: τήν Καθολική και Διαμαρτυρομένη. Μέσα στην τελευταία έδημιουργήθηκαν αρκετές διαφορές και έξεχώρισαν: ή Άγγλικανική έκκλησία, ή Έλβετική, ή Σουηδο-νορβηγική κλπ.

5. Τὰ πολιτεύματα τῶν ἀνθρώπων

Άπό τὰ πιό παλιά χρόνια οί άνθρωποι έννοιωσαν τήν ανάγκη νά σμιξουν πολλοί μαζί και νά οργανωθοῦν κατά κάποιον τρόπο, για νά μπορέσουν έτσι νά άντεπεξέλθουν πιό αποτελεσματικά κατά τῶν θηρίων, τῶν στοιχείων τῆς φύσεως κλπ. Και έδημιούργησαν στην αρχή τήν *οικογένεια*, πού τήν ακολουθήσε ή *οδοή* (πολλές οίκογένειες) και αύτήν πάλι ή *φυλή* (πολλες ορδες).

Άπό τις φυλές έδημιουργήθηκαν αργότερα οί λαοί, τὰ *έθνη* και τὰ *Κράτη*.

Άλλά για νά προσδεύση ένας λαός, έθνος, κράτος, είναι ανάγκη νά οργανώση τόν τρόπο τῆς διοικήσεώς του. Ή τρόπος δέ τῆς διοικήσεως ενός κράτους λέγεται *πολίτευμα*.

Ή ιστορία μās διδάσκει ότι οί λαοί έκυβερνήθηκαν στο παρελθόν κατά διαφόρους τρόπους. Στην πατρίδα μας π.χ. είχαμε διαδοχικά πολιτεύματα: βασιλικά, τυραννικά, δημοκρατικά, άπολυταρχικά, όμοσπονδιακά κ.ο.κ.

Σήμερα τὰ κυριώτερα πολιτεύματα, με τὰ όποια διοικούνται οί λαοί και τὰ κράτη, είναι:

Ή *άπόλυτη δεσποτεία* τῶν άγρίων λαών. Σε αύτήν έξουσιάζει τὰ πάντα, όπως θέλει, ο άρχηγός τῆς φυλῆς.

Ἡ *Μοναρχία* — *βασιλεία*. Σὲ αὐτὴν κυβερνάει ἡ βασιλεὺς κληρονομικά. Ἄν ὁ βασιλεὺς κυβερνᾷ μόνος του καὶ διορίζει τὶς κυβερνήσεις μόνος του κλπ. κλπ. τότε τὸ πολίτευμα λέγεται *ἀπόλυτη μοναρχία*. Ἄν ὅμως ὁ βασιλεὺς κυβερνᾷ σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα (κανονισμὸ) καὶ τοὺς νόμους, πού ψηφίζει ἡ Βουλὴ, ἢ ὅποια ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ λαό, τότε τὸ πολίτευμα λέγεται *Συνταγματικὴ μοναρχία* ἢ *βασιλευμένη δημοκρατία*. Τέτοιο εἶναι σήμερα τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ *Δημοκρατία*. Σ' αὐτὴν ἀνώτατος ἄρχων εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, πού ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ λαό. Κυβερνᾷ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, πού ψηφίζει ἡ Βουλὴ ἢ καὶ ἡ Γερουσία καὶ διορίζει κυβερνήσεις, ἐκεῖνες πού ἐκπροσωποῦν τὴ θέληση τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ.

Ἡ *Ὄμοσπονδία*. Σὲ αὐτὴν ὑπάρχουν πολλὰ κράτη, καθένα μὲ τὴ δική του κυβέρνησι—νόμους, ἐνώνονται ὅμως ὅλα μαζί καὶ διοικοῦνται ἀπὸ μιὰ κεντρικὴ κυβέρνησι. Ἔτσι κυβερνοῦνται ἢ Ἑλβετία, οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς κλπ.

6. Τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς γῆς

Α'. Τὰ 10 μεγαλύτερα κράτη τῆς γῆς κατὰ τὴν ἔκτασι

*Ὄνομα	*Ἡπειρος	*Ἐκτασι εἰν τ. χλμ.
1. Ρωσία	Εὐρώπη—Ἀσία	21.300.000
2. Βραζιλία	Ν. Ἀμερικὴ	8.500.000
3. Ἑνωμένες Πολιτεῖες	Β. Ἀμερικὴ	7.840.000
4. Κίνα	Ἀσία	5.839.000
5. Ἰνδίες	»	4.070.000
6. Ἀργεντινὴ	Ν. Ἀμερικὴ	2.800.000
7. Μεξικὸ	Β. Ἀμερικὴ	1.970.000
8. Περσία	Ἀσία	1.600.000
9. Ἀβησσυνία	Ἀφρικὴ	900.000
10. Γαλλία	Εὐρώπη	550.000

Β'. Τὰ 10 μεγαλύτερα κράτη τῆς γῆς κατὰ τὸν πληθυσμὸ

*Όνομα	*Ήπειρος	Πληθυσμὸς
1. Κίνα	*Ασία	480 000 000
2. Ἰνδίες	»	354 000 000
3. Ρωσία	Εὐρώπη—*Ασία	165 000 000
4. Ἡνωμένες Πολιτεῖες	Β. *Αμερική	120 000.000
5. Γερμανία	Εὐρώπη	65 000 000
6. Ἰαπωνία	*Ασία	65 000 000
7. *Αγγλία	Εὐρώπη	50 000 000
8. Ἰταλία	»	45 000.000
9. Βραζιλία	Νότ. *Αμερική	44 000.000
10. Γαλλία	Εὐρώπη	42.000.000

Γ'. Οἱ 10 μεγαλύτερες πόλεις τῆς γῆς κατὰ τὸν πληθυσμὸ

*Όνομα	Χώρα	*Ήπειρος	Πληθυσμὸς
Νέα Ὑόρκη	*Ἡν. Πολιτεῖες	Β. *Αμερική	10 000.000
Λονδίνο	*Αγγλία	Εὐρώπη	8 000 000
Τόκιο	*Ἰαπωνία	*Ασία	4.500 000
Βερολίνο	Γερμανία	Εὐρώπη	4 500 000
Μόσχα	Ρωσία	»	4.200.000
Παρίσι	Γαλλία	»	4 000 0 0
Σικάγο	*Ἡν. Πολιτεῖες	Β. *Αμερική	3 500.000
Σαγκάη	Κίνα	*Ασία	3.500 000
Πετρούπολη	Ρωσία	Εὐρώπη	3 000 000
Μπουένος Ἀϊρες	*Αργεντινή	Ν. *Αμερική	2.200 000

7. Οἱ συγκοινωνίες τῶν ἀνθρώπων

Καὶ στὴ συγκοινωνία παρατηρεῖται ἡ ἴδια ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἄρχισε ἀπὸ τὰ πιὸ πρωτόγονα μέσα (πεζός, ζῶα, μονόξυλα, κάρα), ἐπέρασε ἀργότερα στὰ ἱστιοφόρα, τὰ αὐτοκίνητα κλπ. καὶ ἔφθασε σήμερα σὲ τρία σπουδαῖα θαυμαστά συγκοινωνιακὰ μέσα, τὸ *σιδηροδρομικὸ*, τὸ *ἀεροπορικὸ*, καὶ τὸ *ἀεροπορικὸ*.

Ὅλες οἱ ἥπειροι, ἄλλη περισσότερο καὶ ἄλλη λιγώτερο, ἔχουν ἀναπτύξει καὶ τὰ τρία αὐτά. Ἐδῶ θὰ περιορισθοῦμε στὰ κυριώτερα.

Α'. Σιδηροδρομικὲς συγκοινωνίες

α) Λονδίνο — Παρίσι — Γενεύη — Μιλάνο — Βελιγράδι — Σόφια — Κωνσταντινούπολη — Άγκυρα — Βαγδάτη — Περσικὸ κόλπο ἢ Βελιγράδι — Θεσσαλονίκη — Ἀθήνα ἢ Θεσσαλονίκη — Ἀλεξανδρούπολη — Ἀνδριανούπολη — Κωνσταντινούπολη κλπ.

β) Λονδίνο — Παρίσι — Βερολίνο — Βαρσοβία — Μόσχα — Ροστόβ — Βακούμ καὶ διὰ τοῦ Ὑπερκασπιακοῦ σιδηροδρόμου — Κίνα ἢ Μόσχα — Σιβηρία — Πεκίνο — Βλαδιβοστόκ ἢ Βερολίνο — Πράγα — Βουδαπέστη — Βελιγράδι κλπ.

γ) Λισσαβὼν — Μαδρίτη — Παρίσι — Γενεύη — Μιλάνο — Ρώμη κλπ.

Β'. Ἀτμοπλοϊκὲς συγκοινωνίες

α) Οἱ Μεσογειακὲς γραμμές.

β) Οἱ ποταμοπλοϊκὲς τῆς Εὐρώπης.

γ) Λονδίνο — Νέα Ὑόρκη (Β. Ἀμερική).

δ) Λονδίνο — Μπουένος Ἀϊρες (Ν. Ἀμερική).

ε) Λονδίνο — Ἀκρωτήριο (Ἀφρική).

στ) Λονδίνο — Γιβραλτάρ — Πόρτ Σάϊδ — Ἄντεν — Σιγγαπούρη — Ἰνδίες ἢ Ἰνδοκίνα ἢ Ἰαπωνία κλπ. κλπ. καὶ ἀπὸ κεῖ Ἀμερική.

Γ'. Ἀεροπορικὲς συγκοινωνίες

Ἡ Εὐρώπη συγκοινωνεῖ ἀεροπορικῶς μὲ ὄλες τὶς ἠπείρους, καθὼς καὶ οἱ ἄλλες ἠπείροι μεταξύ τους. Τελευταῖα ἡ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία πορουσιάζει τεραστίαν ἀνάπτυξη μὲ προοπτικὴν νὰ ἀντικαταστήσῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἄλλα συγκοινωνιακὰ μέσα.

Ἔργασίες : Κάμετε τοὺς παρακάτω πίνακες : 1. Οἱ φυλὲς τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς λαοὺς κάθε μιᾶς 2. Οἱ γλῶσσες τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς λαοὺς κάθε μιᾶς 3. Οἱ θρησκείες τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς λαοὺς κάθε μιᾶς 4. Τὰ Εὐρωπαϊκὰ Πολιτεύματα μὲ τὰ κράτη καθενός. 5. Τὶς κυριώτερες Εὐρωπαϊκὲς καὶ παγκόσμιες σιδηροδρομικὲς, ἀτμοπλοϊκὲς καὶ ἀεροπορικὲς συγκοινωνίες.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Α'. Ἡ Γῆ

	Σελίς
1. Σχήμα τῆς γῆς	3
2. Μέγεθος τῆς γῆς	4
3. Λιθόσφαιρα	4
4. Πετρώματα	5
5. Μεταβολές στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς	7
α) Ἐσωτερικὴ θερμότητα	7
β) Ἐνέργεια τοῦ νεροῦ	8
γ) Ἐνέργεια τοῦ ἀνέμου	10
δ) Ἐνέργεια τῶν ζώων	10
6. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς	11
α) Ἡφαίστεια	11
β) Θερμὲς πηγές	13
γ) Σεισμοί	14
7. Οἱ κινήσεις τῆς γῆς	15
α) Γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονα (ἡμέρα καὶ νύκτα)	15
β) Γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο (οἱ 4 ἐποχές)	17
γ) Μονάδες χρόνου	19
δ) Ἡμερολόγιο	20

Β'. Ὁ ἕναστρος οὐρανόσ

1. Σπουδαιότεροι ἀστερισμοί	21
2. Πλανῆτες καὶ ἀπλανεῖς	22
3. Δορυφόροι	23
4. Κομήτες	23
5. Διάττοντες	24
6. Ὁ ἥλιος	25
7. Ἡ σελήνη	25
8. Φάσεις τῆς σελήνης	26
9. Ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου	27
10. Ἐκλείψεις τῆς σελήνης	28

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ἡ Εὐρώπη

Γενικὴ ἐπισκόπηση	29
I. Νότια Εὐρώπη	
Α' Βαλκανικὴ Χερσόνησος	
1. Ἑλλάδα	38
2. Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία	49

- 3. Βουλγαρία
- 4. Ρουμανία
- 5. Νοτιοσλαβία
- 6. Ἀλβανία

Σελίς
52
55
59
61

Β'. Ἱταλία

Γ'. Πυρηναικὴ Χερσόνησος

- 1. Ἰσπανία
 - 2. Πορτογαλία
- 68
71

II. Δυτικὴ Εὐρώπη

- 1. Γαλλία
 - 2. Ἀγγλία
 - 3. Κάτω χῶρες
 - α) Βέλγιο
 - β) Ὁλλανδία
 - 4. Λουξεμβούργο
- 73
79
83
83
88
88

III. Κεντρικὴ Εὐρώπη

- 1. Γερμανία
 - 2. Ἑλβετία
 - 3. Αὐστρία
 - 4. Οὐγγαρία
 - 5. Τσεχοσλοβακία
- 88
92
95
97
99

IV. Βόρεια Εὐρώπη

- 1. Δανία
 - 2. Σκανδιναβικὴ Χερσόνησος
 - α) Νορβηγία
 - β) Σουηδία
- 101
103
103
106

V. Ἀνατολικὴ Εὐρώπη

- 1. Βαλτικὰ κράτη
 - α) Φιλανδία
 - β) Ἑσθονία
 - γ) Λετονία
 - δ) Λιθουανία
 - 2. Πολωνία
 - 3. Εὐρωπαϊκὴ Ρωσία
- 108
108
109
109
110
- Διάφοροι πίνακες

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗ Γῆ

- 1. Οἱ κάτοικοι τῆς γῆς
 - 2. Οἱ φυλές τῶν ἀνθρώπων
 - 3. Οἱ γλώσσες τῶν ἀνθρώπων
 - 4. Οἱ θρησκείες τῶν ἀνθρώπων
 - 5. Τὰ πολιτεύματα τῶν ἀνθρώπων
 - 6. Τὰ μεγαλύτερα κράτη κλπ. τῆς γῆς
 - 6. Οἱ συγκοινωνίες τῶν ἀνθρώπων
- 122
123
123
123
125
125
126

1500/95

024000028023

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗ - ΑΘΗΝΑΙ
ΤΑ ΝΕΑ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΔΙΑ ΤΑΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

1. Λειτουργική—Κατήχηση για την Στ'. τάξη	Γ. Δ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ
2. 'Εκκλησιαστική Ιστορία για την Ε'. τάξη	ΔΗΜ. ΔΟΥΚΑ
3. 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία για την Ε'. τάξη	ΚΑΡΝΑΒΟΥ—ΣΑΚΚΑ

Β'. ΓΛΩΣΣΙΚΑ

1. Γραμματική καθαρνούσης διά τας Ε' και Στ' τάξεις	ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ-ΚΑΡΝΑΒΟΥ
2. Γραμματική καθαρνούσης διά τας Ε' και Στ' τάξεις	Ι. ΛΑΓΟΥ

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1. Νέα 'Ελλάδα για την Στ'. τάξη	ΔΟΥΚΑ—ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
2. 'Ιστορ. του Νεωτέρ. 'Ελληνισμού για την Στ'. τάξη	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
3. Βυζαντινή 'Ελλάδα για την Ε'. τάξη	ΔΟΥΚΑ—ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Δ'. ΦΥΣΙΚΑ

1. Φυσ. Πειραματική - Χημεία για την Στ'. τάξη	ΔΟΥΚΑ—ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ
2. Φυσ. Πειραματική - Χημεία για την Στ'. τάξη	ΚΑΡΝΑΒΟΥ—ΛΙΩΚΗ
3. Φυσ. Πειραματική - Χημεία για την Ε'. τάξη	ΚΑΡΝΑΒΟΥ—ΛΙΩΚΗ

Ε'. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΙ

1. Γεωγραφία της Εὐρώπης για την Στ'. τάξη	Μ. Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
2. Γεωγραφία της Εὐρώπης για την Στ'. τάξη	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠ—ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ
3. Γεωγραφία τῶν Ἠπείρων για την Ε' τάξη	Μ. Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
5. Γεωγραφία τῶν Ἠπείρων για την Ε'. τάξη	ΚΑΡΝΑΒΟΥ—ΛΙΩΚΗ

ΣΤ'. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

1. 'Αριθμητική για την Στ'. τάξη	Γ. Δ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ
2. 'Αριθμητική για την Ε'. τάξη	Γ. Δ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ
3. Γεωμετρία για την Ε'. και Στ'. τάξεις	Γ. Δ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ
4. 'Αριθμητική για τις Ε' και ΣΤ'. τάξεις	ΔΟΥΚΑ—ΓΑΚΗ
5. Γεωμετρία για τις Ε'. και Στ'. τάξεις	ΤΟΓΚΑ—ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ